

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

**Stavebně historický vývoj církevních staveb ve farnosti Bernartice u
Trutnova**

Bc. Miloš Buroň

**Diplomová práce
2008**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Miloš BURŇ**

Studijní program: **N7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Kulturní dějiny**

Název tématu: **Stavebně historický vývoj církevních staveb ve farnosti
Bernartice u Trutnova**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Náplní práce je stručné provedení stavebně historického průzkumu skupiny sakrálních staveb farnosti Bernartice na Trutnovsku - kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bernarticích, kostela Nanebevstoupení Páně v Lamperticích, kostela sv. Jana Nepomuckého v Královci, kaple sv. Jana Nepomuckého v Královci a kaplí v Bečkově, Rybníčku a Vrchové. Systém zpracování se bude řídit metodikou provádění povrchových stavebně historických průzkumů (tj. včetně barevného vyhodnocení půdorysů a fotodokumentace), a zahrne i studium historických písemných pramenů k jednotlivým stavbám i k dějinám bernartické farnosti. Zmíněny budou i dějiny spolků, souvisejících s uvedenými objekty, a také dochované rozpočty zjištěných mladších staveb a přestaveb.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

metodickou příručku o stavebně historických průzkumech, vydanou NPÚ v Praze, ŠKABRADA, Jiří. Konstruice historických staveb. Argo, Praha 2000.

MACEK, Petr. Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum. NPÚ, Praha 2001.

DEMUTH, Pavel. Trautenauer Bezirks - Kunde. Trutnov 1901.

PRATORIUS, Karl - WEBER, Hellmut. Schatzlar und seine Bezirksge-
meinden. Marburg/Lahn 1993.

- časopisy Zprávy památkové péče, Průzkumy památek

- sborníky Dějiny staveb, Sborník, Sborníček, Krkonoše-Podkrkonoší

- noviny Trautenauer Zeitung

Vedoucí diplomové práce:

prof. Ing. Jiří Škabrada, CSc.

Katedra historických věd

Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2007

Termín odevzdání diplomové práce:

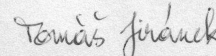
31. března 2008

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a použil jsem k tomu pouze
prameny a literaturu, které jsou vyjmenovány v seznamu pramenů a literatury.

V Pardubicích dne.....*31.3.2008*.....

Podpis: *Burien*

Práce se zabývá stručným provedením stavebně historického průzkumu skupiny sakrálních staveb ve farnosti Bernartice u Trutnova – kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bernarticích, kostela Nanebevstoupení Páně v Lamperticích, kostela svatého Jana Nepomuckého v Královci, již zbořené kaple svatého Jana Nepomuckého v Královci a kaplemi ve Vrchové, v Rybníčku a v Bečkově. Vychází z metodiky pro provádění standardních nedestruktivních stavebně historických průzkumů. Na základě písemných i ikonografických pramenů se zabývá stavebními dějinami jednotlivých objektů, obsahuje i rozbor a popis dílčích stavebních konstrukcí. Obsahem textové části jsou i obecné dějiny jednotlivých staveb jak v souvislosti s jejich výstavbou a přestavbami tak i v souvislosti se správními dějinami bernartické farnosti. Přílohová část obsahuje fotodokumentaci stávajícího stavu jednotlivých objektů a jejich půdorysná zaměření s grafickým vyhodnocením stavebního vývoje a památkového hodnocení. Doplňkem příloh jsou i historické plány, mapy a fotografie.

Klíčová slova: průzkumy, stavební historie, architektura, kostely, kaple, Žacléřsko

The diploma thesis deals with the historical building research surveys of church buildings in the Bernartice parish near Trutnov – Virgin Mary's Assumption Church in Bernartice, the Church of Assumption in Lampertice, the Church of St John of Nepomuk in Královec, the Chapel of St. John of Nepomuk (which was pulled down) and the chapels in Vrchová, Rybníček and Bečkov. The thesis is based on the non-destructive research methods of survey. Based on both written and iconographic sources, it deals with the architectural history of the particular buildings, it also offers the analysis and the descriptions of partial building construction.

The text part deals with the general history of particular buildings and the connections with their construction and reconstruction as well as with administrative history of the Bernartice parish. Appendices contain photodocumentation of the current situation of the buildings and their groundplans with the graphic interpretation of the building development and evaluation. Supplements contain historical plans, maps and photos.

Keywords: research surveys, architectural history, architecture, churches, chapels, Žacléř region

Obsah

Úvod.....	9
1. Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Bernarticích	11
1.1. Dějiny objektu	11
1.2. Rozbor objektu	29
1.2.1. Situace	29
1.2.2. Zdivo	30
1.2.3. Průčelí.....	30
1.2.4. Okna	32
1.2.5. Dveře a dvevní kování	33
1.2.6. Klenby	35
1.2.7. Stropy	36
1.2.8. Podlahy	37
1.2.9. Schodiště	37
1.2.10. Krov.....	38
1.2.11. Zvonová stolice	39
1.2.12. Ostatní prvky a konstrukce.....	39
1.3. Stavební historie	40
1.4. Památkové hodnocení	42
1.5. Hodnotné detaily a prvky	42
1.6. Architektonické a památkové závady, náměty pro zachování objektu	43
1.7. Prameny, literatura, plány, ikonografie:.....	43
2. Kostel Nanebevstoupení Páně v Lamperticích	46
2.1. Dějiny objektu	46
2.2. Rozbor objektu	60
2.3. Stavební historie.....	66
2.4. Památkové hodnocení objektu	67
2.5. Hodnotné detaily a prvky	68
2.6. Architektonické a památkové závady, náměty pro zachování objektu	68
2.7. Prameny, literatura, ikonografie:.....	69
3. Kaple svatého Jana Nepomuckého v Královci	72
3.1. Dějiny a stavebně historický vývoj objektu	72
3.2. Prameny, literatura, plány, ikonografie	79
4. Kostel svatého Jana Nepomuckého v Královci.....	81
4.1. Dějiny objektu	81
4.2. Rozbor objektu	86
4.3. Stavební historie.....	89
4.4. Památkové hodnocení	90
4.5. Hodnotné detaily a prvky	91
4.6. Architektonické a památkové závady, náměty pro zachování objektu	91
4.7. Prameny, literatura, ikonografie.....	91
5. Kaple Panny Marie Pomocné ve Vrchové.....	93
5.1. Dějiny objektu	93
5.2. Rozbor objektu	96
5.3. Stavební historie.....	98
5.4. Památkové hodnocení	99
5.5. Hodnotné detaily a prvky	100
5.6. Architektonické a památkové závady, náměty pro zachování objektu	100
5.7. Prameny, literatura, plány, ikonografie	100

6. „Horní“ kaple v Bečkově	102
6.1. Dějiny objektu	102
6.2. Rozbor objektu	103
6.3. Stavební historie	104
6.4. Památkové hodnocení	105
6.5. Hodnotné detaily a prvky	105
6.6. Architektonické a památkové závady, náměty pro zachování objektu	106
6.7. Prameny, literatura, ikonografie	106
7. „Spodní“ kaple v Bečkově	108
7.1. Dějiny objektu	108
7.2. Rozbor objektu	109
7.3. Stavební historie	111
7.4. Památkové hodnocení	112
7.5. Hodnotné detaily a prvky	112
7.6. Architektonické a památkové závady, náměty pro zachování objektu	113
7.7. Prameny, literatura, ikonografie	113
8. Kaple v Rybníčku	115
8.1. Dějiny objektu	115
8.2. Rozbor objektu	116
8.2.1. Urbanistická situace	116
8.2.2. Dispozice	116
8.2.3. Zdivo a omítky	116
8.2.4. Interiér	117
8.2.5. Podlaha	117
8.2.6. Strop	117
8.2.7. Střecha a krov	118
8.2.8. Východní průčelí	118
8.2.9. Severní a jižní průčelí	119
8.3. Stavební historie	119
8.4. Památkové hodnocení	120
8.5. Hodnotné detaily a prvky	120
8.6. Architektonické a památkové závady, náměty pro zachování objektu	120
8.7. Prameny, literatura, plány, ikonografie:	121
Všeobecná použitá literatura.....	122
Seznam příloh	123
Závěr.....	128

Úvod

Obsahem práce je zpracování nedestruktivního stavebně historického průzkumu všech církevních staveb, tedy kostelů a kaplí, které v současné době stojí a v minulosti stály na území historických hranic farnosti Bernartice u Trutnova. Práce byla zpracována na základě metodiky pro provádění standardního nedestruktivního stavebně historického průzkumu, jemuž je uzpůsobeno také její vnitřní členění. Každému objektu se věnuje samostatný oddíl s textovou a obrazovou částí. Každý z textových oddílů obsahuje obecné dějiny jednotlivých staveb zejména ve vztahu k farnosti, rozbor všech stavebních konstrukcí každého objektu, shrnutí fází jejich stavebního vývoje i památkové hodnocení s upozorněním na architektonicky hodnotné a zajímavé detaily a prvky. Každý oddíl zakončuje malá kapitola s nástinem jejich dalšího možného využití s doporučením k jejich opravám. Textovou část všech oddílů doplňují obrazové přílohy zpracované rovněž podle uvedené metodiky. Přílohy jsou zařazeny za textovou část, odděleny jsou po jednotlivých objektech ve stejném sledu jako písemné oddíly. Obsahují starší stavební plány, mapy a fotografie i zaměřené půdorysy s vyhodnocením stavebního vývoje a památkového hodnocení objektů. Jednotlivá grafická znázornění doplňují legendy a fotodokumentace stávajícího stavu objektů. V kapitolách o historii jednotlivých objektů je stručně nastíněn i správní vývoj bernartické farnosti, který by si však zasloužil pozornost samostatné práce.

Při zpracování příloh byly jednotlivé objekty zdokumentovány digitálním fotoaparátem CANON Power Shot S5 IS a zaměřeny s pomocí digitálního laserového dálkoměru LEICA a běžného skládacího metru. Zaměření a zdokumentování všech objektů představovalo časově i technicky náročnou činnost. V práci není dostatečně zdokumentován a z hlediska stavebně-historického vývoje vyhodnocen krov kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bernarticích, přestože by měl být obsahem standardního nedestruktivního stavebně historického průzkumu. Jedná se však o poměrně složitou konstrukci, jejíž zpracování by výrazně překročilo požadovaný rozsah diplomové práce.

Konečnému zpracování diplomové práce předcházely i poměrně rozsáhlý archivní výzkum, studium muzejních i soukromých sbírek a okrajově i výsledků pamětníků. Při tomto studiu se shromáždilo nad očekávání velké množství informací, zejména v případě farního kostela, ale i ostatních objektů. Řada těchto poznatků je zcela nová a dosud neznámá a proto i přínosná. Žádnému z uvedených objektů totiž dosud nebyla z hlediska stavebního vývoje věnována dostatečná pozornost. Dosavadní literatura uvádí pouze několik, i když zásadních, dat, což platí zejména o kaplích. Některé poznatky získané krátce před dokončením práce se

do jejího obsahu vzhledem k časové tísní nevešly. Neobsahuje ani grafická hodnocení vyšších pater věže bernartického farního kostela. Tato patra však byla zaměřena, výsledky měření jsou společně se zaměřením některých detailů, jako například kování, uloženy v osobním archivu zpracovatele.

Zpracování práce se neobešlo bez příspěví řady pracovníků odborných institucí, Obecních úřadů, i soukromých osob. Zvláštní poděkování patří zejména starostům obcí Lampertice Janu Rosovi a Bernartice Bc. Václavu Schreierovi za nadprůměrnou ochotu a vstřícnost při zpřístupnění kostelů v obou obcích a všech kaplí, jež jsou majetkem obce Bernartice. Bc. Václavu Schreierovi navíc patří zvláštní poděkování za možnost nahlédnutí do jeho soukromé sbírky starých pohlednic a fotografií, z nichž mi mnohé pomohly zodpovědět některé otázky související s dějinami jednotlivých objektů. Dále děkuji pracovníkům Státního okresního archivu v Trutnově za ochotu při zpřístupňování archiválií a za cenné rady, připomínky a doporučení. Za cenné rady a informace děkuji i panu Miloslavu Bartošovi z Vrchlabí. Poděkování patří také vedoucímu práce prof. Ing. arch. Jiřímu Škabradovi, CSc., zejména za odborný a metodický dozor a vysvětlení řady nejasností ve vývoji některých stavebních konstrukcí.

1. Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Bernarticích

1.1. Dějiny objektu

Počátky bernartického kostela

Bernartice patří obcím založeným v období druhé, tzv. Německé, kolonizace ve druhé polovině 13. století. Kostel měly Bernartice poměrně záhy po svém založení, první zmínky o něm pocházejí ještě z konce 13. století. Tehdy nad ním měli patronátní právo zdejší kolonizátoři Švábenicové, v roce 1301 jej Vítek ze Švábenic postoupil společně s kostelem ve Zlaté Olešnici zderazskému klášteru.¹ Další zprávy o existenci kostela v Bernarticích pocházejí z register papežských desátků ze 14. století. Podle nich byly Bernartice ve 14. století přifařeny ke Zlaté Olešnici. V letech 1384 a 1385 činila výše platby 3 groše, v letech 1399 a 1405 pak 6 grošů.² Existenci kostela ve 14. století dokládá také rekonstrukční historická mapa Čech od Františka Palackého, podle níž patřil bernartický kostel do správního obvodu hradeckého archidiakonátu a dvorského děkanátu³. Další zprávy o existenci kostela pocházejí z Hüttlovy kroniky města Trutnova. Podle ní nechal ve druhé polovině 15. století trutnovský děkan Kašpar Gyrik (zemřel 20. Června 1493) opravit řadu kostelů patřících pod správu trutnovského děkanátu, mezi nimi i kostel v Bernarticích⁴, bernartický kostel je zde připomínán i v roce 1565.⁵

V této době byly Bernartice luteránské a nadále byly přifařeny ke Zlaté Olešnici. Podle záznamu pamětní knihy bernartického kostela ze druhé poloviny 17. století postavili v roce 1571 společně čtyři obce – Bernartice, Lampertice, Královec a Bečkov, na kopci nad krčmou v Bernarticích dřevěný kostel, při kterém zřídili i hřbitov a obehnali jej zdí⁶. Po té přijali luteránského pastora, zřídili mu farní dvůr a přidělili pole a louky⁷. Tento pastor již podléhal

¹ SCHLESINGER, Ludwig. *Simon Hüttels chronik von Stadt Trautenau (1484 – 1601)*. Prag, 1881. s. 18. Nově také MÁLEK, Vlastimil. Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Bernarticích. In *Ozvěny Vraných hor* vydání 63, červen 2004. s. 2. Též KOLEKTIV autorů. *Krkonoše. Příroda, historie, život*. Praha: Baset, 2007. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 571.

² TOMEK, Wácslaw Wladivoj. *Registra decimarum papalium čili: Registra desátků papežských z dioecézi pražské*. Praha: Česká královská společnost nauk, 1873. s. 96.

³ PALACKÝ, František. *Mapa historica Regni Bohemiae*. Praha: n.p. Kartografie(ed.), 1976.

⁴ SCHLESINGER, Ludwig. c. d. s. 13.

⁵ SCHLESINGER, Ludwig. c. d. s. 181.

⁶ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*. bez inv. č. Kopie téhož v knihovně SOKA Trutnov. Dále jen OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

⁷ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

faře v Žacléři a přestože měl svůj dvůr s polnostmi a loukami, neměl kostel prakticky žádné nadání ani jiné příjmy. Stavba byla placena těmito čtyřmi jmenovanými obcemi⁸.

Po skončení třicetileté války došlo k rekatolizaci celého kraje. Nevyhnula se ani Bernarticím, kde začala s příchodem jezuitů na žacléřské panství. Žacléřské panství předal společně se žirečským k užívání vídeňské koleji U svaté Anny v roce 1636 císař Ferdinand II., do desek nechal jejich vlastnictví vložit až Ferdinand III.⁹ Jezuité převzali do svých rukou také vše potřebné k držení bohoslužeb, prostředky k jejich konání získávali od vrchnosti – tedy z vlastních zdrojů a stejně jako v minulosti také od čtyř uvedených obcí¹⁰. V této době byl dřevěný kostelík malý a nestačil pojmut dostatečný počet věřících, navíc měl shnilé dřevo. Žirečští superioři se proto jako vrchnost žacléřského panství rozhodli dřevěný kostelík zbořit a nahradit jej větším kamenným¹¹.

První kamenný kostel

Za účelem stavby nového kostela zřídili zvláštní fond, do kterého museli čtyři zmíněné obce (Bernartice, Lampertice, Královec a Bečkov) několik let pravidelně měsíčně přispívat, dokud se nenashromáždilo několik set guldenů potřebných ke stavbě¹². Mimo samotných peněz se shromažďoval také stavební materiál, především cihly, kámen a vápno¹³. Ke konci příprav nechal dokonce žirečský superior z vlastních vrchnostenských prostředků v Lamperticích zřídit novou cihlářskou pec se stavební hutí¹⁴. Když byly rozsáhlé přípravy u konce, rozhodl superior začít se stavbou a vyžádal si svolení biskupské konzistoře. Povolení ke stavbě bylo královéhradeckým biskupstvím uděleno 21. března roku 1677¹⁵, prakticky ihned po jeho obdržení stavba začala.

Základní kámen k novému kostelu byl položen 9. dubna roku 1677, zároveň byl také slavnostně vysvěcen. Položen byl do pravého zadního rohu od vstupu.¹⁶ Současně s kamenem sem bylo uloženo také plechové pouzdro s několika drobnými mincemi a plechovou tabulkou s pamětním latinským nápisem „*Hie Capis Fundamentals Solleniter Benedictus et ad*

⁸ Tamtéž.

⁹ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl V, Podkrkonoší*. 3. nezměněné vydání. Praha: Argo 1995. s. 167.

¹⁰ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. V souvislosti s cihlářskou hutí je nutné si uvědomit, že nejspíš nebyla zřízena pouze za účelem stavby kostela, v přibližně stejné době totiž jezuité přestavovali také žacléřský zámek.

¹⁵ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

¹⁶ Tamtéž.

*honorem supra trinitatis, P. Maria Virginis Deipara in calos ahsupmta, S. Anna, et omnium Sanctoru positus est per R. Dominum Christophoru Jacobum Nissel Ractenus Parochum in Schatzler, his vero Foebus confirmatum Decanum Trutenoviensem et R. Patrem Aloysium Grüssing Residentio Societatis ... Schurzy et Schatzlery superiorem 9. Aprilis 1677.*¹⁷ (Tento základní kámen byl položen a slavnostně vysvěcen ke slávě Panny Marie, Nejsvětější Trojice, svaté Anny a všech svatých sv. panem Kryštofem Jakubem Nisselem, žacléřským farářem, nyní jmenovaným trutnovským děkanem, a sv. otcem Aloisem Grüssingem, superiorem rezidence jezuitského řádu v Žirči a Žacléři.) Spodní strana tabulky nesla rovněž latinský nápis, „*Regente summo Romanorum Antistide Innocentio undecimo Romanorum Imperatore Regno Leopoldo primo. Prosute Reginohradecense Illno et Rdno dno Ioanne Francisco Christophoro ubero Barone a Talmberg etc.*“¹⁸ (Za vlády papeže Inocence XI., římského císaře Leopolda I. a královéhradeckého biskupa Johana Františka Kryštofa barona z Talmbergu). Při pokládání základního kamene asistovali také Andreas Nissel z kláštera v Křešově a předešlý den nově jmenovaný žacléřský farář Jiří Ignác Pietsch, dříve farář ve Starých Bukách. Dále byli přítomni úřední správce Daniel Schubert, žacléřský purkmistr Hans Breiter, žacléřský radní a zároveň císařský výběrčí cla Friedrich Finck, žacléřský radní Tobias Finck, žacléřský rychtář Christian Bock, dědičný šolc a rychtář z Bernartic Christof Aust, Georg Bock – rychtář a šolc v Lamperticích, královecký rychtář Daniel Ludwig, Christoph Schmidt – rychtář a šolc v Bečkově, se svými přísežnými a velké množství všeho lidu.¹⁹

Podle záznamů ve farní kronice začala stavba po položení základního kamene s velkou horlivostí. Ještě před jeho položením však byly až na čistou skálu vyhloubeny základy²⁰. Stavba probíhala pod vedením zednického mistra Hanse Kohlhoffera z Debrného, vrchní dozor však vykonával žirečský superior²¹. Povozy potřebné při stavbě obstarávali místní sedláci, ruční práce vykonávali zahrádkáři, domkaři a ostatní obyvatelé. Náročnou práci jim usnadnili obyvatelé městečka Žacléř a obcí Černá voda, Bobr a Prkenný Důl, kteří na stavbě bezplatně vykonali dva dny ruční roboty, k nimž se sami nabídli, a kvůli dopravě ze stavby nakonec přidali ještě třetí den²². Záznamy ve staré kronice popisují nadšení místních obyvatel pro stavbu velmi barvitě, podle autora záznamu byla radost se dívat, s jakou horlivostí a vůlí

¹⁷ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

²⁰ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1.

²¹ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

²² Tamtéž.

podpořit dobrou věc místní obyvatelé pracovali²³. Údajně vůbec nebyla potřeba věřící obyvatelstvo do práce nutit. Ti odlehlejší dokonce vycházeli ze svých domů již před začátkem dne a sami sebe okrádali o potřebný spánek, aby nepřišli k práci pozdě, byli zedníkům a bednářům včas při ruce a práce mohla plynule pokračovat²⁴. Přestože byla před začátkem stavby k dispozici poměrně velká zásoba kamene, cihel i vápna, musel být stavební materiál prakticky bez ustání dovážen také v jejím průběhu. Mimo vápna, cihel a kamene se na stavbu dováželo také dřevo. Stejně jako o nadšení při konání ručních prací se mluví také o horlivosti a dobré vůli i v případě poskytování povozů místními sedláky. Při nedostatku kamene rozebírali někteří sedláci a zahrádkáři zahradní zdi u svých domů a kámen pak dopravovali na stavbu.²⁵ Kromě nedostatku kamene se nedostávalo zřejmě také vápna, neboť v létě tohoto roku věnoval po požádání vápenec k vypálení z Rýchor bezplatně tehdejší majitel panství Staré Buky a Maršov baron Dewaggi²⁶. Písek potřebný ke stavbě byl použit z cesty v blízkosti staveniště, voda k rozdělání vápna byla použita ze šolcova pole nad kostelem, odkud byla žlaby svedena na stavbu²⁷. Podle záznamů ve staré kronice měla voda špatnou kvalitu, doslova se zde uvádí, že byla v sotva pitelném stavu²⁸. Dvěřní a okenní ostění se koupili od nejmenovaného kameníka v Petelsdorfu ve Slezsku²⁹. Stavba probíhala s velkým nadšením kontinuálně přes celé léto až do konce října, kdy položil tesař Georg Reichelt z Černé Vody střechu, čímž stavební práce pro rok 1677 skončily³⁰.

Krátce po ukončení stavebních prací, konkrétně 15. listopadu roku 1677 došlo k neštěstí, které se dotklo i stavby kostela. V maštali šolce Christopa Austa vznikl z nepozornosti čeledínů povozníků z Hostinného ničivý požár, při kterém povozníkům uhořelo devět koní, samotnému šolcovi lehl popelem dům, dvůr, stodola i stáje, vše včetně mobiliáře. Šolc zachránil pouze svůj vlastní život a několik kusů dobytka. V šolcovně byl uložen také hodinový stroj a zvon. Hodinový stroj požár zničil úplně, zvon praskl žárem³¹. Na počátku roku 1678 se věnovala pozornost nejprve výstavbě krčmy a ostatních vrchnostenských staveb, čímž se stavba kostela pozdržela, přesto se na práce ukončené na

²³ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1.

²⁴ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1.

²⁷ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

²⁸ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

³¹ Tamtéž.

podzim předešlého roku navázalo hned, jak to čas dovolil³². 9. září roku 1678, v průběhu stavebních prací, poctil rozestavěný kostel svou návštěvou královéhradecký biskup baron z Talmberku, který tudy projížděl na své vizitační cestě do Žacléře. Biskup si stavbu prohlédl, pochválil jí, následující dva dny pak navštívil Žacléř kde biřmoval 84 lidí³³. Po zhotovení kleneb byl kostel téměř dokončen, zbývalo pouze začistit omítky kolem oken, osadit tři okna a dokončit část vnějších omítek³⁴. Věřící si přáli mít v novém kostele bohoslužby již v nastávající zimě, superior proto požádal královéhradeckého biskupa o svolení, aby jej mohl trutnovský děkan vysvětit, a mohlo se tak naplnit přání věřících. Biskup žádosti superiora vyhověl a dne 22. listopadu roku 1678 zaslal trutnovskému děkanovi zplnomocnění s pokyny ke svěcení a láhev svěcené vody³⁵. Dnem svěcení byl určen svátek sv. Apoštola Andree, tedy na 30. listopadu roku 1678³⁶. Svěcení provedl trutnovský děkan Nissel za asistence svého kaplana a žacléřského faráře Pietsche, přítomen byl také žirečský superior. Svěcení se konalo podle běžného předepsaného ceremoniálu. Po samotném světícím aktu následovala slavnostní mše, sloužená již v novém kostele. Přitom celebrowali mši svatou také superior a přítomný kaplan, načež celou slavnost svěcení nového kostela ukončil svým kázáním žacléřský farář Pietsch. Následně pohostil superior 150 chudých žacléřských poddaných v krčmě jídlem a rozdělil mezi ně sud piva.³⁷ Dosud však v kostele chyběly ještě oltář, stolice a postranní lavice. Tyto měly být nainstalovány dodatečně, hned jak jen to bylo možné.³⁸ Kdy přesně však byly chybějící předměty do kostela nainstalovány, již kronikářské záznamy neuvádějí.

V roce 1679 byla dokončena kostelní věž, s jejíž stavbou se začalo současně s kostelem. Kvůli mnoha jiným neodkladným pracím však nemohla být omítnuta a byla zastřešena pouze nouzovou provizorní střechou. Následně byly na věž zavěšeny zvony.³⁹ Na samotném kostele se v tomto roce dokončily chybějící vnitřní i vnější omítky, částečně položila dlažba a osadila zbývající okna. Stavební práce v tomto roce kvůli příchodí zimě skončily koncem října.⁴⁰ Stejně jako předešle v případě instalace chybějícího vnitřního zařízení již kronikář nezaznamenal ani dobu konečného zastřešení věže, konečné dokončení stavebních prací, nevíme ani žádné bližší údaje o zavěšených zvonech.

³² Tamtéž.

³³ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Tamtéž.

Posledním, ovšem velmi důležitým a zajímavým, kronikářským záznamem bezprostředně souvisejícím se stavbou nového bernartického kostela je celková specifikace nákladů na celou stavbu včetně mezd řemeslníkům a spotřeby materiálu. Podle této specifikace se zaplatilo 500 rýnských zlatých 19 krejcarů a 4 denáry zedníkům, 104 rýnských zlatých 19 krejcarů a 5 denárů tesařům, 56 rýnských zlatých 49 krejcarů kameníkům, 44 rýnských zlatých 55 krejcarů za kovářské práce a 18 rýnských zlatých 30 krejcarů za zámečnické práce. Rovných 5 rýnských zlatých se zaplatilo lamači kamene, 24 rýnských zlatých 16 krejcarů šindeláři z Křenova (Bretschneider), 6 rýnských zlatých 6 krejcarů koláři za soukolí (Radswerk), 15 rýnských zlatých 30 krejcarů stály truhlářské práce. Náklady na stavební materiál byly následující. Za okna se zaplatilo 66 rýnských zlatých 38 krejcarů, za spony (svorníky – Schliessen) a jiná železa 144 rýnských zlatých 21 krejcarů, rovných 272 rýnských zlatých se zaplatilo za vypálení sedmnácti liber vápna (cena za vypálení 1 libry činila rovných 16 rýnských zlatých), za 119 500 kusů cihel k vypálení se zaplatilo 179 rýnských zlatých 15 krejcarů (u cihel činila cena za libru 1 rýnský zlatý 30 krejcarů). Rovných 6 rýnských zlatých stál nákup dvou kop prken, 80 kop prkenných hřebíků stálo 11 rýnských zlatých 39 krejcarů, 531 kop šindelových hřebíků stálo 26 rýnských zlatých 33 krejcarů. 10 rýnských zlatých 18 krejcarů stálo 10 tabulí bílého plechu. V celkových nákladech je započítána také suma 3 rýnské zlaté, které se zaplatily lazebníkovi za poškozenou zeď a 16 rýnských zlatých za různé malé, blíže nespecifikované výdaje. Celkově se tedy jedná o sumu 1512 rýnských zlatých, 49 krejcarů a 3 denáry.⁴¹

K uvedené celkové sumě je nutno přičíst ještě dalších 374 rýnských zlatých 32 krejcarů, které jsou v kronice zapsány jako jiné náklady. 215 rýnských zlatých 50 krejcarů z této částky činily náklady na dřevo, z toho 10 zlatých 30 krejcarů stálo 55 kmenů hrubého dřeva, 44 zlatých 20 krejcarů 180 kmenů lešenářského dřeva, rovných 56 zlatých 420 kop šindelů a rovných 115 zlatých 26 kop a 45 kusů vrchnostenských prken. Další 33 rýnských zlatých je zde uvedeno za výdaje zaplacené řemeslníkům, tato částka se rozdělila mezi tesaře, zedníky a paliče vápna. 45 rýnských zlatých 42 krejcarů se zaplatilo za 151 sáhů vrchnostenského dřeva spotřebovaného k vypálení cihel, za dřevo k vypálení vápna se vynaložilo 80 rýnských zlatých.⁴² Tyto položky byly mimo tažných koní nejčastěji oceňovány vrchností v průběhu samotné stavby. Nejtěžší práce byly navíc vykonány bezplatně. Poddaní žacléřského panství vykonali požadovanou robotu bez jediného zaplacení. V průběhu stavby se od první fůry kamene vykonalo celkem 1792 tzv. „koňské“, nebo-li potažní, roboty, a 3595

⁴¹Tamtéž.

⁴²Tamtéž.

dní ruční roboty.⁴³ Pod samotným výčtem nákladů a vykonaných robotních dní uvádí kronikář ještě poznámku, že pokud by se kupovaly cihly, vápno a ostatní stavební materiál za běžné ceny, vyšla by stavba mnohem dráž⁴⁴. Zajímavá je také poznámka, že kostel byl postaven bez zvláštních škod, kromě mladíka a staré ženy, kteří spadli do pískové jámy a byli zasypáni, brzy ale byli bez zranění vyhrabáni⁴⁵.

Po dostavbě kostela prakticky všechny písemné zprávy na nějaký čas mizí. V sedmdesátých letech 18. století patřil bernartický kostel do správního obvodu vikariátu v Hostinném⁴⁶, v roce 1782 je však již zaznamenán na mapě vikariátu trutnovského⁴⁷. Přifařen byl stále k Žacléři. V roce 1786 povýšil císař Josef II. Bernartice v rámci svých reforem na farnost.⁴⁸ Samotnému povýšení však předcházela jednání iniciovaná představiteli Bernartic, Lampertic, Bečkova a Královce, kteří již v roce 1773 žádali o přidělení samostatného duchovního správce pro bernartický kostel. Jedním z hlavních důvodů žádosti byla skutečnost, že spousta věřících z těchto obcí umírala bez knězova zaopatření.⁴⁹ V roce 1768 byla založena účetní kniha kostela⁵⁰. Podle záznamů v ní uvedených kostel v průběhu 2. poloviny 18. století neprošel žádnými výraznými změnami, jednalo se pouze o dílčí opravy. V roce 1772 je ve výdajových položkách zaznamenáno 21 krejcarů zaplacených zámečnicku Josefu Bockovi za dva zámky, v roce 1778 45 krejcarů za opravu dveří, v roce 1780 se pořizovalo nové okno včetně rámu a kování. Čtyři nová okna se pořizovala v roce 1784, přičemž se zaplatily 4 krejcarey za rámy, 11 zlatých, 21 krejcarů 1 ½ denáru zámečnickovi za okování a 7 zlatých 30 krejcarů za zasklení. U položky však není přesně zaznamenáno o jaká okna se jednalo, mohlo se jednat o okna k farní budově. Téměř každoročně obsahují výdajové položky drobné sumy za pravidelnou údržbu varhan, zvonových řemenů a dalších nutných a zcela běžných oprav.⁵¹ K výraznějším opravám, i když do vzhledu kostela příliš nezasahujícím došlo v roce 1788, jednalo se spíše o opravy v blízkosti kostela. V tomto roce se zaplatilo 13 zlatých 8 krejcarů za 44 kusů prken ke kostelní klenbě či oblouku, 6 krejcarů za tři fůry kamenných desek před vstup do kostela, 11 zlatých 37 ½ krejcaru Antonu Festovi

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1.

⁴⁶ ROHN, Joane Carolo. *Antiquitas ecclesiarum, capellarum, et monasteriorum alliarumque medium sacrarum Districtus et respective diaecesis Regina Hradecensis*. Pragae: Litteris Joannae Pruschin viduae, factora Philipis Knicesch, 1777.

⁴⁷ FIEDLER, Günter – HORÁK, Václav. Mapa trutnovského vikariátu z roku 1782. In *Sborník příspěvků k 85. narozeninám Antonína Justa*. Trutnov: Muzeum Podkrkonoší, 2006. ISBN 80-902709-5-6.

⁴⁸ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

⁴⁹ SOKA Trutnov. Fond *Arciděkaný úřad Trutnov*. Ostatní úřední korespondence. inv. č. 20, kart. 18.

⁵⁰ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Účty kostela v Bernarticích. inv. č. 50, kniha č. 49.

⁵¹ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Účty kostela Bernarticích. inv. č. 50, kniha č. 49.

za 31 strychů (Streich) vápna, 11 zlatých zedníků za 22 dní práce při stavění zdi a 1 zlatý 36 krejcarů tesařům za 4 dny práce při zastřešení zdi.⁵² V roce 1794 se zaplatily 4 zlaté 40 krejcarů tesařům za opravu kostelní střechy⁵³, čímž opravy starého kostela skončily, neboť se ještě v tomtéž roce začalo s jeho výraznou přestavbou.

Rozšíření a přestavba kostela na konci 18. století.

Přestavba kostela nepochybně souvisela s povýšením na farnost, díky čemuž se zdvojnásobil počet bohoslužeb a zvýšil se i počet shromážděných věřících. Vyšší počet věřících se do kostela nevešel, a tak se začalo s přípravami na jeho přestavbu, jimž se s velkou horlivostí věnoval první zdejší farář a zároveň okresní vikář Johann Gaberle.⁵⁴ Díky jeho horlivé snaze se mělo 21. října 1793 prostřednictvím biskupské konzistoře dohodnut, že se s příchozím guberniálním dekretem ze dne 27. května roku 1793 povoluje použít k opravě a rozšíření bernartického farního kostela 4 221 zlatých 48 krejcarů ze studijního fondu⁵⁵. Mimo samotného povolení k přestavbě udělila konzistoř současně i povolení ke konání bohoslužeb⁵⁶. Podle zápisu ve staré farní kronice se k přestavbě kostela ze státních peněz uvolnilo rovných 4400 zlatých a částkou 140 zlatých přispěla ze svého rozpočtu církev⁵⁷.

S bouracími pracemi na starém kostele se začalo v pondělí po květné neděli následujícího roku 1794⁵⁸. V průběhu bouracích prací, konkrétně 8. dubna roku 1794⁵⁹, došlo k neštěstí. Při zřícení staré sakristie byl zavalen kameny třiatřicetiletý Johann Hoffmann, syn královeckého domkaře Christopha Hoffmanna z domu čp. 12. Následně byl se silnými zraněními vyproštěn, druhý den, tedy 9. dubna, jim však podlehl.⁶⁰ V průběhu bouracích prací měly být údajně až pod okna strženy zdi starého kostela⁶¹, následně se stavba rozšířila o příčnou loď a nynější sakristii, díky čemuž musela být zapuštěna dále a hlouběji do svahu⁶².

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1.

⁵⁸ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

⁵⁹ Pondělí po květné neděli vychází podle přepočtu pro rok 1794 až na 14. dubna, z čehož vyplývá, že kronikář udělal v zápisu chybu v dataci. Pokud by bourací práce začaly v uvedený den, tedy v pondělí po květné neděli (14. dubna), mohlo k neštěstí dojít až 18. dubna a jmenovaný zemřít 19. dubna, místo uvedeného 8. a 9. dubna. V tomto případě by písař učinil dvojnásobnou chybu, což je méně pravděpodobné. Bourací práce mohly začít i v pondělí ne po, ale před květnou nedělí, tedy 7. dubna, přičemž by datum uvedené při neštěstí odpovídalo skutečnosti. Pozn. autora.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

⁶² OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

Přestavba nového kostela byla dokončena koncem října následujícího roku 1795.⁶³ Blíže není průběh rekonstrukce kostela nikde popsán, novější farní kronika však obsahuje opis jejího rozpočtu doplněný o rozpočet k přestavbě fary a hřbitova⁶⁴. Při rozpočtu k přestavbě kostela se u zednických pracích počítalo se zvýšením věže a provedením nové římsy, která měla být dlouhá 11 sáhů, široká 3 stopy a 6 palců, její výška měla být vysoká 1 stopu a 6 palců. Zvonová okna ve věži měla být přezděna z původní velikosti 3 stopy šíře a 4 a půl stopy výšky na velikost 4 a půl stopy šíře a rovných 7 stop výšky, přičemž se v součtu jednalo o 10 sáhů a 3 stopy délky, 1 stopu šířky a 1 stopu výšky. Za sáh cihelného zdiva se kvůli výšce lešení a obtížnosti se zalomením a svázáním zdi s omítnutím a vybílením počítalo 8 zlatých 15 krejcarů, 4 zlaté 20 krejcarů se zaplatilo míchači malty, 4 zlaté přidavači a 7 zlatých 36 krejcarů za povozy. Celkové rozpětí římsy mělo mít ze všech čtyř stran délku 14 sáhů 2 stopy, šířku 1 stopu 6 palců a výšku rovněž 1 stopu a 6 palců. Za provedení kurentního sáhu se po předchozím ujednání zaplatilo řemeslníkům 11 zlatých 28 krejcarů, stejnou sumu dostali i přidavači, celkem obdrželi zedníci i přidavači každý rovných 48 zlatých. Všechny položky jsou uvedeny v konvenční měně. Stejně jako při stavbě prvního kamenného kostela pomáhali také při jeho přestavbě věřící mnoha zdarma odpracovanými hodinami pomocných ručních prací a bezplatně odvezených povozů⁶⁵. Se zvýšením počtu věřících a dvou duchovních chyběl také druhý oltář. Královecký obchodník s vínem Karl Hoffmann proto nechal na své náklady zhotovit boční oltář svatě Anny⁶⁶, který však sestával pouze z oltářního stolu a obrazu svatě Anny na zdi⁶⁷.

Zvony pro nově přestavěný kostel se použity stávající ze starší stavby, což lze s jistotou usoudit z pozdějších záznamů⁶⁸. Váha ani původ zvonů nejsou známy, podle Eichlerovy sbírky známe pouze nápisy, které tyto zvony nesly⁶⁹. Největší ze tří zvonů nesl podle transkripce v tzv. Eichlerově sbírce nápis provedený kapitálou:

ANNO 1660 / LAUDATE EUM IN CYMBALIS / BENE SONANTIBUS

⁶³ SOKA Trutnov, fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

⁶⁴ OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

⁶⁵ SOKA Trutnov, fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

⁶⁸ SOKA Trutnov, kopie Eichlerovy sbírky. bez inv. č. Originál uložen v Archivu Národního muzea.

⁶⁹ Tamtéž.

Střední zvon nesl podle Eichlerovy sbírky na čele nápis s vročením A), na pravé straně nápis B) a na přední – lícové straně nápis C). Všechny tyto nápisy byly provedeny kapitálou.

- A) ANNO 1689
- B) SUB A. R. D. GEOR. IGNA. PIETSCH / PARO / DNO. DANI: FRAN: RUPRECHT. CAPI.
- C) SUB A. R. P. WOLFFG: WINKLER. S. I. SCHV. / SCHA. ET DUBE. SUPE.

Malý zvon nesl věncový nápis psaný rovněž kapitálou:

RUF^aE^b MIC^aH^a AN ZV^aR^a ZE^aT^aT DE^aR NOTH^a SO WILL^a / ICH DIC^aH^a ERRETTEN.

- a. Nižší – horní index.
- b. Nižší – dolní index.

Poměrně krátce po přestavbě kostela došlo k dalšímu neštěstí, konkrétně 3. října roku 1797, třináctou nedělí po letnicích⁷⁰. Nově přestavěný kostel měl trámový strop s podbitím omítnutým hliněnou rákosovou omítkou. Díky složení omítky a vysoké vlhkosti v kostele brzy uhnula zhlaví nosných stropních trámů a v uvedený den se část stropu nad hlavním oltářem zřítila. Strop se zřítil během bohoslužby, právě když farář skončil kázání a chystal se na kazatelně vykonat obvyklou modlitbu. Strop se zřítil poměrně velkou silou, takže při pádu rozbil značnou část nového hlavního oltáře. Bylo štěstí, že u něj ještě nestál farář s ministranty a královečtí celní úředníci, kteří seděli v postranních lavicích, po pádu prvního trámu včas ustoupili stranou, jinak by je padající trámy a kameny zabily. Následně vypukla mezi věřícími panika, všichni začali hromadně proudit k hlavnímu vchodu, přičemž bylo šest z nich ušlapáno.⁷¹ Jmenovitě zde přišli o život Alžběta Koberová (Elizabeth Kober) z domu čp. 21 v Bernarticích, sedmdesátiletá Kateřina Birglinová (Catharina Birglin) z Lampertic, čtyřiapadesátiletá Veronika Neumannová, vdova po domkaři Josefu Neumannovi z domu čp. 105 v Bernarticích, pětadvacetiletý Anton Strecker, syn petříkovického sedláka Antona Streckera z usedlosti čp. 23, devítiletá Agens Feestová, dcera Franze Feesta z domu čp. 18 ve Voletinách a třicetiletá Theresia Menzelová, dcera domkaře Jeremiáše Menzela z domu čp. 3

⁷⁰ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

⁷¹ Tamtéž.

ve Lhotě u Trutnova. Mnoho dalších osob bylo při hromadném útěku z kostela zraněno, tito ale opět vstali.⁷² Další trámy padaly ještě tentýž den kolem druhé hodiny odpoledne a poničily několik lavic. Následující den vyklidilo několik místních mužů z kostela lavice, vynesli oltář svaté Anny a přenesli jej do bezpečí. Později vynesl bernartický mlynář Zachariáš Just z kostela zbylé trámy, vyčistil jej a usadil lavice, aby se zde opět mohly konat bohoslužby.⁷³

Tři roky po tomto neštěstí se zde konaly bohoslužby bez stropu přímo pod střechou. Jak vypovídají kronikářské záznamy, nebylo to jistě nic příjemného, zejména v zimě na přelomu let 1798 a 1799. Podle záznamu ve staré kronice byla tehdy „*nepopsatelná zima, takže několika lidem zmrzly nohy a nosy, a několik neděl se nemohlo konat kázání*“⁷⁴ Se zřízením nového stropu se začalo až 21. dubna roku 1800, dokončen byl začátkem srpna v tomtéž roce⁷⁵. Náklady na nový strop se uhradily částečně státními a částečně církevními penězi, přičemž věřící poskytli povozy a obstarali ruční práce⁷⁶.

Opravy a údržba kostela v průběhu 19. a 20. století

V průběhu 1. poloviny 19. století se žádné výrazné přestavby nekonaly, k několika stavebním úpravám však došlo. Průběžně se opravovalo a doplňovalo také movité vybavení. V září roku 1807 se na náklady církve nově pokryla kostelní věž⁷⁷. V červenci následujícího roku 1808 se z daru Mariány Baudischové, rozené Illnerové, z Královce nově štafíroval hlavní oltář⁷⁸. 14 února roku 1812 byl v kostele vysvěcen nový boční oltář Svatého kříže, zhotovený díky milodarům dvou blíže nejmenovaných dárců⁷⁹. V roce 1816 byl kostel obohacen o nové varhany zhotovené králickým varhanářem Ignácem Wenzelem⁸⁰. Prostředky ke zhotovení varhan se stejně jako v naprosté většině ostatních případů zajistily z milodarů zdejších věřících, výraznou měrou přispěli zejména úřední správce Ditrich, učitel Benedikt Hermann a rychtáři všech přifařených obcí⁸¹. V roce 1817 se nově pokryla jižní, v roce 1818 pak severní strana střechy kostela⁸². Staré vyřazené šindele z jižní strany střechy nechal farář Franz Klein vytřídit a z nich pokrýt chlév a dřevěné šupny ve farním dvoře, přičemž náklady na hřebíky a

⁷² Tamtéž.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

⁷⁸ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

⁸¹ OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

⁸² SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

plat tesařů uhradil vlastními penězi⁸³. V následujících několika letech se zřejmě údržba kostela zanedbávala a jak vyplývá ze záznamů ve staré farní kronice, soustředila se pozornost spíše drobným opravám fary, hospodářských budov, a ohradní zdi farního dvora s bránou⁸⁴. Totéž lze usoudit i ze zápisu administrátora Tadeáše Hübnera, který ve svých kronikářských záznamech mimo jiné uvádí, že po svém příchodu do Bernartic v září roku 1823 našel faru i kostel ve špatném a zanedbaném stavu⁸⁵. V únoru roku 1824 za ním však přišlo mnoho zdejších věřících s prosbou zkrášlit svůj kostel jak jen to bude možné a nabídkou přispět na nutné náklady⁸⁶. Mezi tyto dobrodince patřili například královecký obchodník s vínem z domu čp. 68 Lorenz Baudisch, který nechal kostel na své vlastní náklady vybělřit, či královecký c. k. úřední kontrolor Wilhelm Bund, který nechal zhotovit antependium a hedvábné velum k oltáři⁸⁷. Mezi další dobrodince patřili Terezie Weberová, která obdarovala kostel bíle květovaným hedvábným pluvíalem vykládaným červeným sametem, a Terezie Gaberle, rychtářka a šolcová z Bernartic, která nechala zhotovit šest chórových ministrantských sukni⁸⁸. Již zmíněný administrátor Hübner nechal z podnětu věřících štafírovat dosud pouze hrubě opracovanou kazatelnu, za práci však zůstal bernartickému truhláři Ignáci Illnerovi dlužen 7 zlatých vídeňské měny, které uhradil až jeho následovník Josef Hrubý⁸⁹. Současně se štafírováním kazatelny se zrestaurovalo také šest ministrantských křesel, hlavní obraz Nanebevzetí Panny Marie s obrazy křížové cesty a natřely boční oltáře⁹⁰. Tyto opravy se uhradily z darů věřících, dokončeny byly v polovině srpna roku 1824⁹¹.

Krátce po odchodu administrátora Hübnera jako lokalisty do Harachova se v dubnu roku 1825 ohlásilo několik věřících, přednostně královecký obchodník s vínem v domě čp. 68 Josef Kuhn, královečtí celní úředníci a šest rychtářů z přifařených obcí v jejich zastoupení s nabídkou vyzdobit hlavní oltář, kazatelnu a lavice po vzoru trutnovského kostela. Následně pak uzavřeli v této záležitosti smlouvu s Janem Suchardou ze Staré Paky.⁹² Když 1. května roku 1825 nastoupil nový administrátor Josef Hrubý do své funkce, byla již smlouva na štafírování hlavního oltáře i kazatelny uzavřena, a sice na rovných 600 zlatých vídeňské

⁸³ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1.

⁹² SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

měny⁹³. Za jejich štafírování se nakonec oproti původně smluveným 600 zlatých zaplatilo pouze 580 zlatých vídeňské měny⁹⁴. Současně se štafírováním se v kostele za 125 zlatých vídeňské měny provedly nástěnné malby, které však nebyly předem smluveny. K úhradě maleb se použilo i 20 zlatých zbylých ze smluvené částky za štafírování.⁹⁵ Všechny tyto práce, celkem 705 zlatých vídeňské měny, se zaplatily penězi vybranými při veřejných sbírkách konaných ve všech přífařených obcích⁹⁶. Sbírký probíhaly od července do října, celkem se při nich vybralo 752 zlatých 27 krejcarů vídeňské měny. Přebývající částka pokryla ostatní nutné výdaje jako byly například platba tesařům za postavení lešení ke kazatelně (začali jej stavět 7. srpna), kováři za hřebíky potřebné při jeho stavbě, truhláři za železný plech na okenní okapy včetně jejich zhotovení a osazení, za novou oltářní tabuli a několik dalších drobných výdajů⁹⁷.

V roce 1826 byl díky příspěvkům věřících opatřen nový oltář s oltářním obrazem v kapli svatého Jana Nepomuckého a bernartický domkař z domu čp. 69 Johann Feest věnoval kostelu obraz Čtrnáctě Svatých Pomocníků od Jana Suchardy ze Staré Paky⁹⁸. Bernartický tkalcovský mechanik (Blattbinder) Sprunger věnoval kostelu dva obrazy později visící pod okny u hlavního oltáře, z nichž jeden znázorňoval Nejsvětější Trojici, druhý Korunování Panny Marie. Oba tyto obrazy namaloval rovněž Jan Sucharda ze Staré Paky, každý z nich stál společně s háčkem a svícem 54 zlatých vídeňské měny.⁹⁹ V následujícím roce 1827 přibýly v kostele na oltáři svaté Anny tři nové sochy pořízené rovněž z darů místních věřících, a sice Ježíš, Panna Marie a svatá Anna¹⁰⁰. Rok 1827 znamenal také drobný zásah do stavební podoby kostela, respektive jeho vstupu. Podle starší farní kroniky byly v tomto postaveny nové vstupní schody ke kostelu s oběma postranními zdmi, současně se pokryla hřbitovní zeď novými kamennými deskami místo starých šindelů a byla postavena hřbitovní kaple¹⁰¹. Novější kronika zachycuje tyto úpravy podrobněji. Podle ní se zřídil nový pohodlnější vstup ke kostelu tím, že byla stržena stará úzká vstupní brána na hřbitov, postaveny pohodlnější postranní zdi, položeny stupně až k věži, nevzhledný okraj kostela ohrazen vstupní zdí a vysypán štěrkem, stejně jako v předešlém případě se i tento záznam zmiňuje o pokrytí

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Seznam dárců s výšemi finančních příspěvků včetně místa a data konání jednotlivých sbírek obsahují obě citované farní kroniky.

⁹⁷ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1.

hřbitovní zdi kamennými deskami¹⁰². Všechny tyto práce se uhradily ze státního náboženského fondu.¹⁰³ Z obou záznamů lze téměř s jistotou vyčíst, že při těchto úpravách byly postaveny vstupní schody s postranními zdmi dodnes plně sloužící své funkci, nově pokryta hřbitovní zeď a rozšířena vstupní brána na hřbitov, která se však díky pozdějším zásahům nedochovala. Z plánu na rozšíření hřbitova z roku 1877 je patrné, že tato brána byla ve hřbitovní zdi situována přímo v ose vstupu do kostela¹⁰⁴. O jakou stavbu se jednalo v případě uvedené hřbitovní kaple není zcela jasné, neboť mimo tohoto kusého záznamu nejsou nikde jinde o takovéto stavbě uvedeny žádné zmínky, nezaznamenává jí ani mapa stabilního katastru¹⁰⁵. Jednalo se zřejmě o drobnou stavbu, která neměla ve srovnání s kostelem dlouhou životnost. V roce 1831 se na náklady c. k. náboženského fondu opět pokryla střecha kostela šindelem, náklady na nové pokrytí představovaly částku 362 zlatých konvenční měny¹⁰⁶. V roce 1832 přibyl kostelu nový černý sametový pluviál se štólou a ostatním příslušenstvím, pořídil se z kostelního majetku za obnos 29 zlatých 51 krejcarů konvenční měny¹⁰⁷.

V roce 1833 byl zřízen nový oltář svatě Anny, neboť starý byl již zcela ztrouchnivělý. Ze starého oltáře se použil pouze oltářní stůl a tabernákl, vše ostatní zhotovil a štafíroval zcela nové bernartický sedlák Felix Heidrich z domu čp. 19 za obnos 108 zlatých konvenční měny. Ztrouchnivělá a následně nově zhotovená byla také oltářní deska, obraz na novou desku namaloval trutnovský malíř Russ za 21 zlatých konvenční měny. Celkovou částku 129 zlatých konvenční měny uhradili svými dobrovolnými dary místní věřící.¹⁰⁸ Podle záznamu v mladší kronice našly na novém oltáři svatě Anny své místo ještě figury Ježíše, Panny Marie a svatě Anny, získané v roce 1827, které nechala pro osazení na nový oltář na své náklady upravit a štafírovat bernartická pekařka Anna Patzak z domu čp. 79¹⁰⁹.

¹⁰² OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

¹⁰³ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

¹⁰⁴ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Stavební věci. inv. č. 86, kart. č. 6.

¹⁰⁵ www.archivnimapy.cuzk.cz

¹⁰⁶ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

¹⁰⁹ OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

V roce 1834 nechaly svobodné dívky z přifařených vsí v Praze zhotovit za 90 zlatých vídeňské měny nové mešní šaty se všemi ostatními náležitostmi (pursa, pala, štóla a další), podle jejich přání bílé s vyšívanými červenými květy a žlutě brožované¹¹⁰.

V roce 1835 se nainstalovalo pět nových lavic před oltář svatě Anny, nechaly se zhotovit nové vstupní dveře se zámkem do kaple svatého Jana Nepomuckého, přičemž není jasné, jestli u vstupu z kostela nebo ze hřbitova, zároveň se v této kapli částečně opravila dlažba a omítka. Rozsáhlejší stavební úpravy proběhly v tomto roce na faře a přilehlých hospodářských budovách. Všechny tyto práce stály dohromady rovných 381 zlatých konvenční měny, celá částka se uhradila ze státního náboženského fondu.¹¹¹ V tomtéž roce proběhla, rovněž na náklady náboženského fondu, také oprava varhan, kterou provedl za 122 zlatých konvenční měny rokytnický varhanář Augustin Spanel¹¹².

Další opravy proběhly v roce 1840, za celkovou sumu 1221 zlatých 15 krejcarů konvenční měny, k čemuž přispěl částkou 879 zlatých 15 krejcarů konvenční měny šolc Franz Pasler ze Stříteže.¹¹³ Podle vizitačních protokolů se zápisy o stavebním stavu kostelů se zde v roce 1841 nově zastřešila a pokryla zinkovým plechem věž, nutnou opravu si však v této době vyžadovaly ještě věžní hodiny a čtrnáct obrazů Křížové cesty¹¹⁴. Oprava hodin se provedla až v letech 1847 nebo 1848.¹¹⁵ V následujících letech zde probíhala převážně pouze běžná údržba, na protokolech z let 1844 a 1859 je kostel zaznamenán v dobrém stavebním stavu¹¹⁶. V následujících letech zde opět probíhala spíše běžná údržba, k výraznějším stavebním zásahům došlo až v poslední třetině 19. století.

Mezi ně patřilo i zvýšení věže kostela, k němuž podle obecní kroniky došlo v roce 1869¹¹⁷. Toto datum však není zcela spolehlivé, neboť na protokolu o stavebním stavu kostela z roku 1875 se uvádí, že se střecha věže nachází ve špatném stavu a byla by potřeba její rekonstrukce¹¹⁸. Tomuto datu neodpovídá ani celková podoba střechy věže, ta zapadá až do konce 19. století. Během funkčního období faráře Aloise Schembery, působil zde jako administrátor v letech 1864 – 1865 a jako farář v letech 1882 – 1901¹¹⁹, byl kostel obohacen o

¹¹⁰ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Též OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

¹¹⁴ SOkA Trutnov. fond *Arciděkanství úřad Trutnov*. Protokoly o stavebním stavu kostelů. inv. č. 17, kart. 6.

¹¹⁵ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Účty kostela v Bernarticích. inv. č. 50, kniha č. 49.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Bernartice*. Kronika obce. inv. č. 2, kniha č. 2.

¹¹⁸ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Ostatní korespondence. inv. č. 83, kart. 2.

¹¹⁹ KASPER, Ernst. *Chronik der Gemeinde Brnsdorf – Berggraben Kreis Trautenau*. zweite Auflage. Freiburg i. Br. : 1989. Dále jen KASPER, Ernst. *Chronik der Gemeinde Bernsdorf – Berggraben*.

vitráže, oltář Čtrnáctě Svatých Pomocníků, sochu Panny Marie pro májové slavnosti a nové vyřezávané jesle, položila se také nová cementová dlažba.¹²⁰ Jednotlivé stavební práce provedli převážně stavitelé Josef Plischke ze Žacléře a Johann Blažek z Trutnova. Jejich jména figurují na ohlášeních o konání kolaudačních řízení z konce 19. a počátku 20. století, přičemž kdo provedl jakou práci není známo.¹²¹ V roce 1883 se nákladem 16 zlatých opravily varhany, opravu provedl trutnovský varhaník Franz Kunz¹²². K dalším opravám mobiliáře došlo v roce 1891, v tomto roce se nákladem 296 zlatých pořídily i nové obrazy Křížové cesty. Zhotovil je nejspíš J. Heindl z Vídně. Mimo oprav mobiliáře se proběhla také oprava klempířských prvků, zejména okapů¹²³.

19. dubna roku 1897 získal kostel od biskupa Eduarda Brynycha pro boční oltář svatě Anny relikvie svatého Modesta, které byly zarámovány, zaskleny a zasazeny na tento oltář¹²⁴. 28. března roku 1899 získal, rovněž od biskupa Eduarda Jana Brynycha, ostatky svatě Benigny, které se podobně jako předešlé zarámovaly, zasklily a uložily na druhý boční oltář Svatého Kříže¹²⁵. 22. května následujícího roku přibyly ostatky dalšího, nejmenovaného, světce také na hlavním oltáři, věnoval biskup Josefa Doubrava.¹²⁶

Když přišel v roce 1911 z Chvalče do Bernartic nový farář Anton Boháč, našel podle svého zápisu ve farní kronice kostel ve špatném stavu¹²⁷. O špatném stavu kostela ještě před příchodem Antona Boháče vypovídá i dopis c. k. okresního konzervátora Karla Jawanskeho Centrální komisi pro umělecké a historické památky ve Vídni z roku 1909, ve kterém se doslova uvádí, že *...,vymalování kostela je naléhavě nutné, stav interiéru kostela je krajně špatný.*¹²⁸ Nový farář proto prakticky ihned po svém příchodu soustředil svou pozornost na zlepšení špatného stavu. Nejprve byl kostel v letech 1912 – 13 opatřen petrositem¹²⁹. V roce 1914 se za 300 korun koupil nový skleněný lustr a za 1800 korun křížová cesta od trutnovského řezbáře Franze Pekárka. Náklady na pořízení lustru i křížové cesty se pokryly z veřejných sbírek.¹³⁰ Za 307 korun 97 haléřů nechal Anton Boháč v kostele zhotovit nejnutenější elektrické osvětlení s osvětlením hlavního a obou bočních oltářů, které zaplatil

¹²⁰ DEMUTH, Josef. *Trautenauer Bezirks – Kunde*. Trautenau: Verlag des Trautenauer Bezirkslehrer – Vereins, 1901. s. 583.

¹²¹ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Ostatní korespondence. inv. č. 83, kart. 2 a 3.

¹²² SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Stavební záležitosti. inv. č. 86, kart. 7.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*. pag. 416.

¹²⁵ Tamtéž. pag. 416.

¹²⁶ Tamtéž. pag. 416.

¹²⁷ OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

¹²⁸ NA. fond *Památkový úřad Vídeň*. inv. č. 1, kart. č. 2.

¹²⁹ Co se rozumí pod pojmem petrosit mi není zcela jasné, podle názvu se mohlo jednat o nějaký druh penetračního či fixačního nátěru.

¹³⁰ OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

dopравce Josef Winkler. Za 150 korun nechal opravit věž střechy, která se uhradila ze státního náboženského fondu. Za 1841 korun 71 haléřů se nově vyštafíroval hlavní oltář s kazatelnou a za 5864 korun 70 haléřů se pro kostel opatřily nové varhany. Jaroslav Major z Prahy následně kostel nákladem 5910 korun vymaloval.¹³¹ O vymalování kostela se uvažovalo již v roce 1909, o čemž vypovídá zmíněný dopis c. k. okresního konzervátora Karla Jawanskeho. Tento dopis obsahuje také velmi důležitou informaci o dosavadní výmalbě. Stěny kostela i strop byly v roce 1909 zcela hladké bez jakéhokoliv členění. Zdobnější než loď byl presbytář, jehož strop zdobila malba hvězdné oblohy ve středu s Božím okem obklopeným paprscitým věncem. Strop a stěny presbytáře odděloval dokola obíhající malovaný girlandový lem. V obou rozích na stěnách za hlavním oltářem pak byly plasticky malované karyatidy vyběhající z pilastrů na soklu. Podle Jawanskeho nevykazovaly tyto malby žádnou uměleckou hodnotu. Stěny presbytáře mimo karyatid s koutovými pilastry zdobeny nebyly.¹³² Stávající výmalbu presbytáře navrhoval Jawanske centrální vídeňské komisi zachovat bez dalšího přebílení. Stěny presbytáře i loď navrhl rozčlenit malovanými pilastry a jednoduše malovanými rámy kolem oken a dveří. Plochy stěn i stropu lodí pak měly být jednoduše vymalovány žlutou barvou, přičemž odstín stěn měl být tmavší než na stropě. Obě tyto konstrukce pak měl v lodí oddělovat jednoduchý lem.¹³³ Ve věci nové výmalby pak Jawanske poslal centrální vídeňské komisi v dubnu roku 1910 skicu se svým návrhem, na jejímž základě se nová výmalba v květnu téhož roku povolila.¹³⁴

V průběhu první světové války se kostelu nevyhnula ani zvonová rekvizice. Nové zvony se pro kostel opatřily v roce 1921, jejich patrony byly dopravce Winkler, mlynářka Wimmerová, paní Lindnerová z Bečkova a paní Kuhnová z Královce¹³⁵. Vysvěceny byly 21. května téhož roku¹³⁶ a jak bylo tehdy zvykem, proběhlo svěcení slavnostním způsobem a provázal jej bohatý program. Celá událost začala slavnostním přijetím spolků mezi 13. a 14. hodinou, ve 14 hodin následovalo vyzdvižení jejich patronů, o půl třetí se konalo rozestavení slavnostního průvodu. Samotné svěcení zvonů proběhlo ve tři hodiny odpoledne, od osmi hodin večer se pak v hostinci pana Selingera konala taneční zábava.¹³⁷ Na nový rok 1925 se v kostele konala sbírka na instalaci elektrického osvětlení, které stálo 4000 a pokrylo se pouze částkou 2200 korun. Část peněz se použila i k vymalování kostela. I když ne všechno, pokryla

¹³¹ OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

¹³² NA. fond *Památkový úřad Vídeň*. inv. č. 1, kart. č. 2.

¹³³ NA. fond *Památkový úřad Vídeň*. inv. č. 1, kart. č. 2.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ KASPER, Ernst. *Chronik der Gemeinde Brnsdorf – Berggraben*.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž.

sbírka náklady na úpravu interiéru alespoň částečně¹³⁸. Zároveň byl také díky munificenci bernartického dopravce Josefa Winklera a jeho ženy elektricky osvětlen lustr¹³⁹. Ve druhé polovině dvacátých let 20. století byl ztužen krov a vyměněna střešní krytina. Dosavadní, tehdy značně poškozené, šindele nahradily bobrovky. Pokrývačské práce proběhly v pozdním létě a na podzim roku 1927, hradily se z prostředků státního náboženského fondu za příspěví náboženské obce.¹⁴⁰ Věž se nově pokryla až na podzim následujícího roku 1928, a sice zinkovým plechem. Náklady na pokrytí věže činily rovných 37 000 korun.¹⁴¹ Po pokrytí věže se nákladem 7 245 korun pořídily i nové hodinové ciferníky, jejichž osazení bylo dokončeno 13. ledna roku 1929. 3200 korun se pro jejich pořízení vybralo na veřejných sbírkách, zbytek doplatila obec Bernartice.¹⁴² V rámci nového pokrytí věže se do její makovice vložila schránka se zprávami o počtu obyvatel, jmény obecních zastupitelů s uvedením jejich stranické příslušnosti a několik drobných mincí.¹⁴³ Ztužení krovu proběhlo nejspíš v souladu s pokrývačskými pracemi. V souvislosti s opravou střechy a krovu se opravily i podlahy. Z nich byly vyjmuty shnilé trámy a nahrazeny novými. Zrekonstruoval se i strop, přičemž se strhlo staré shnilé bednění v příčné lodi a nahradilo se novým. Těmito úpravami ovšem utrpěli nové malby, a tak musel být kostel znovu vymalován. K pokrytí maleb požádal Farní úřad v tisku o dary.¹⁴⁴ V roce 1926 vyslovil Spolek katolických žen přání opatřit kostelu dvě nové sochy, a sice Srdce Krista a Srdce Panny Marie, které by měly být vysvěceny na svátek Ježíše Krista (Jesus der König). Jejich přání se však naplnilo až v roce 1928. Obě tyto sochy byly vysvěceny 31. října, na ve stejný svátek, roku 1928 a následně postaveny k pravé a levé straně hlavního oltáře. Obě zhotovila firma Josef Prosecký z Brna a podle dobového záznamu v tisku se svým provedením a polychromií blížily tyrolské práci.¹⁴⁵ Před vánocemi v tomtéž roce pak byly obě sochy elektricky osvětleny, společně s osvětlením přibyly dva květinové stolky, fialové mešní roucho a jedna členka spolku věnovala kostelu fialové antependium a sukno na kazatelnu¹⁴⁶. V roce 1927 byl restaurován také interiér kostela. Opravy interiéru se uhradily z milodarů věřících získaných při sbírkách v přífařených obcích, celkem se vybralo 9560 korun 70 haléřů. Další 2000 korun navíc se vybraly již dříve, tyto měly být použity na elektrické osvětlení. Celkem se tedy vybralo 11 560 korun 70

¹³⁸ Tamtéž. – kopie Hausblätter der Pfarrsprengels.

¹³⁹ Tamtéž. – kopie Hausblätter der Pfarrsprengels.

¹⁴⁰ SOkA Trutnov. fond *Archív obce Bernartice*. Kronika obce. inv. č. 2, kniha č. 2.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Tamtéž – kopie Hausblätter der Pfarrsprengels.

¹⁴⁵ Tamtéž – kopie Hausblätter der Pfarrsprengels.

¹⁴⁶ Tamtéž – kopie Hausblätter der Pfarrsprengels.

haléřů¹⁴⁷. Z provedených oprav stálo vymalování kostela 5910 korun, lešení 3754 korun, drobné opravy 472 korun 40 haléřů, opatření 207 korun a elektrické osvětlení 4113 korun 68 haléřů, celkem tedy 14 547 korun 40 haléřů, z čehož zůstal tak dluh 2896 korun 30 haléřů. Vymalování kostela obstaral ateliér pro křesťanské umění Jaroslava Majora.¹⁴⁸

Ve třicátých letech probíhal život v kostele klidným a nerušeným způsobem dál, jeho dějin se dotkla až opětovná rekvizice zvonů v průběhu druhé světové války. Zdejší zvony byly sundány a odvezeny k roztavení na konci února roku 1942¹⁴⁹.

Ještě v sedmdesátých letech 20. století probíhal církevní život v kostele nerušeně dál, i když zdaleka ne v takovém míře jako v 19. století a před druhou světovou válkou. V roce 1978 došlo k jeho zatím poslední větší opravě, při níž se vyměnila stará dlažba za novou teracovou. Vyměnila se i střešní krytina – dosavadní bobrovky nahradil plech¹⁵⁰. V roce 1994 se kostelu nevyhnul pokus o vykradení, následkem čehož se zazdily všechny boční vstupy. Jako jednu z posledních dějinných událostí je nutno uvést prohlášení kostela za nemovitou kulturní památku. Společně se hřbitovní zdí byl prohlášen podle zákona č. 20/1987 sbírky na základě rozhodnutí Ministerstva Kultury České republiky č. j. 17635/2001 ze dne 19. prosince 2003¹⁵¹.

1.2. Rozbor objektu

1.2.1. Situace

Kostel Nanebevzetí Panny Marie je situován na mírném návrší nad hlavní silnicí, dříve císařskou cestou, uprostřed intravilánu obce založené jako lesní lánová ves. Je orientován ve směru severovýchod – jihozápad, hlavním vchodem k obci. Stojí ve spodní části hřbitova obehnaného kamennou zdí, jehož dnešní podoba vznikla rozšířením staršího ve druhé polovině 19. století. Převážnou část někdejšího barokního hřbitova dnes pokrývá zatravněná plocha. Severně od kostela navazuje na hřbitov prostor někdejšího uzavřeného farního dvora, který má dnes ve zcela novodobou podobu. Kostel je postaven ve svažitém terénu, čemuž je přizpůsoben i sklon podlahy v hlavní lodi.

Jedná se o mohutnou stavbu s hlavní podélnou a jednou příčnou lodí, s pravoúhle zakončeným presbytářem orientovaným k jihozápadu. Příčnou loď oddělují od hlavní vítězné

¹⁴⁷ Jména dárců viz KASPER, Ernst. *Chronik der Gemeinde Brnsdorf – Berggraben*.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ KASPER, Ernst. *Chronik der Gemeinde Brnsdorf – Berggraben*.

¹⁵⁰ Strojopis soupisu oprav jednotlivých kostelů z této doby je uložen v budově Farního úřadu v Horním Starém Městě.

¹⁵¹ Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích (dále jen PÚ ÚOP) v Pardubicích. Spisový archiv. bez inv. č.

oblouky. Obě lodě i presbytář jsou zastřešeny mansardovou střechou. Na severovýchodě přiléhá k hlavní lodi čtyřboká hranolová věž zastřešená osmibokým jehlanem. Na jihovýchodě, v úžlabí hlavní a příčné lodě, přiléhá k hlavní stavbě přízemní kaple svatého Jana Nepomuckého, zastřešená pultovou střechou. Její kněžiště, respektive pouze oltář, směřuje k jihovýchodu paralelně s osou příčné lodě. K jihovýchodní straně kněžiště přiléhá sakristie s oratoří v patře, zastřešená rovněž pultovou střechou.

Hlavní, a v současné době zároveň jediný, přístup do kostela umožňuje vstup v podvěží v severovýchodním průčelí. Přístup do kaple svatého Jana Nepomuckého je možný pouze z interiéru hlavní lodě. Z interiéru kněžiště je možný vstup do sakristie, odkud vede schodiště do oratoře v patře. Přibližně z poloviny tohoto schodiště, z místa pomyslné podesty, vedou dveře na kazatelnu. Všechny boční vstupy do kostela jsou v současné době zadrženy. Konkrétně se jedná o vstupy v evangelní i epištolní straně příčné lodě, a vstupy do sakristie a kaple svatého Jana Nepomuckého. Věž kostela má samostatný vstup v severním koutě hlavního průčelí. Vnitřní prostor věže je výškově rozčleněn na pět pater, přičemž páté patro představuje její krov. Jednotlivá patra věže jsou mezi sebou přístupná žebříkovými schodišti, přístup ze zvonového patra do krovu je možný pouze po žebřících. První patro věže umožňuje jediný vstup na kruchtu s varhanami v severovýchodní části interiéru hlavní podélné lodě. Přístup do krovu nad oběma loděmi je možný ze třetího patra věže, krovové konstrukce nad kaplí a oratoří nejsou přístupny.

1.2.2. Zdivo

Kostel je zděný z cihel a neopracovaného kamene. Převážnou plochu povrchu zdiva překrývají omítky, přiznáno je pouze zdivo v interiéru věže, ale až od úrovně druhého patra. Ve věži převládá lomové zdivo s okenními špaletami upravenými zdivem cihlovým. Cihly v okenních špaletách mají rozměry 25x16x8 centimetrů, jedná se o druhotně použitý materiál získaný z odbouraných konstrukcí při přestavbě kostela v letech 1794 – 1795. Od úrovně zvonového (čtvrtého) patra je zdivo kombinované – lomové s cihelným, zde jej lokálně překrývá dožilá omítka, v prostoru krovu věže je zdivo opět omítnuto v plném rozsahu. Zdivo ve třetím patře věže je kamenné s cihlovým plentováním.

1.2.3. Průčelí

Hlavnímu severovýchodnímu průčelí dominuje čtyřboká věž vodorovnými lizénovými pásy pohledově rozčleněná na tři výškové úrovně a střechu. Vertikálně člení fasádu věže hladké nárožní lizény, které probíhají po celé její výšce. V jednotlivých výškových úrovních prostupují zdivem věže malá okénka prosvětlující interiér jejích jednotlivých pater. Okénka

jsou situována v osách jednotlivých průčelí, odspodu se střídají kruhová a obdélná, všechna mají hladké šambrány vytvořené v maltě. Ve třetím výškovém poli jsou velká obdélná zvonová okna s půlkruhovým nadpražím, i tato mají hladké šambrány vytvořené v maltě. Nad každým zvonovým oknem je kruhový hodinový ciferník, v zadním průčelí je prázdný slepý otvor bez ciferníku. Stejně jako okna lemují i ciferníky hladké šambrány v maltě. Všechna čtyři průčelí věže ukončují trojúhelné štíty završené profilovanou korunní římsou. Římsa má profil hladký lizénový pás, pásek, výrazný fabion a pásek, respektive deska. Obíhá celou věž, na nárožích působí dojmem hlavíc lizén. Na štíty navazují krátké sedlové stříšky, v jejichž středu je posazen osmiboký jehlan – střecha věže. Na každém hřebeni malé stříšky spočívá kamenný latinský kříž. V ose přízemí severovýchodního průčelí věže je situován vstup s hladkou šambránou a obloukovým nadpražím. Nad vstupem ožívuje jinak vcelku jednoduchou fasádu reliéf mariánského monogramu. Celkovou plochu fasády malého přístavku se schodištěm na věž v severním koutě lemuje, podobně jako věž, hladké lizénové orámování. V jeho čelní ploše jsou umístěny dva vstupy, jeden do prostoru pod schody a druhý na schodiště, a malé kruhové okno s hladkou šambránou. Toto okno osvětluje schodiště do patra věže. Na obě boční průčelí věže navazují konkávně prohnuté štítové nástavce posazené nad korunní římsou lodě.

Hladké lizénové orámování člení i boční průčelí obou lodí a presbytáře. Severozápadní boční průčelí hlavní lodě dělí lizény na dvě pole stejně jako boční průčelí presbytáře, boční průčelí příčné lodě člení na tři pole. V obou polích hlavní lodě se nachází po jednom okně, jedno se nachází i v průčelí presbytáře a jedno ve středním poli bočního průčelí příčné lodě. Všechna okna jsou vysoká obdélná s půlkruhovým nadpražím a hladkými šambránami. Pod oknem v příčné lodi se nachází zazděný boční vstup. Stejným způsobem je řešeno i protější – jihovýchodní průčelí příčné a přední část podélné lodě. Sem je však zasazena přízemní kaple svatého Jana Nepomuckého. Také kapli člení lizénové orámování. Jejím bočním průčelím prostupují dvě úzká obdélná okna s půlkruhovým nadpražím, v čelní stěně kaple se nachází jedno stejné, ovšem slepé okno a zazděný vstup. Od popsáných průčelí se neliší ani fasáda sakristie a oratoře přilehlých ke kněžišti. Oratoř v patře osvětluje obdélné okno s půlkruhovým nadpražím. Jedná se o nižší obdobu oken prosvětlujících loď a kněžiště. Sakristii v přízemí osvětluje obdélné okno, vedle něhož se nacházejí dveře předsazené zazděnému vstupu. Okna i vstup mírně vybočují z osy tohoto průčelí.

Zadní – jihozápadní průčelí kněžiště člení lizény na tři pole, v každém z nich se nachází jedno okno. Okna v krajních polích se shodují s okny prosvětlujícími obě loď, okno ve středním poli je menší oválné. I tato mají hladké šambrány provedené v maltě. Celou

stavbu obíhá mohutná korunní římsa, která má odspoda profil fabion, obloun, pásek, deska, odsazení a fabion. Její průběh přerušují věž a přístavek sakristie s oratoří. Oratoř má stejnou korunní římsu, ovšem v nižší výškové úrovni. Všechna průčelí mají shodnou úpravu povrchu – hrubou omítku v neutrálním šedém odstínu. Tato povrchová úprava pochází pravděpodobně z první třetiny 20. století, přičemž celkové členění je původní z období pozdně barokní přestavby v letech 1794 – 1795. Při celkovém pohledu na stavbu je patrná klasicizující podoba, k níž venkovská pozdně barokní sakrální architektura na konci 18. století pomalu přecházela.

1.2.4. Okna

Okna prosvětlující obě lodě, kněžiště a oratoř jsou hluboko zapuštěná v šikmých špaletách, a to jak v interiéru tak i v exteriéru. Šikmé mají i parapetní desky, záklenky jsou, stejně jako okna, půlkruhové. Okna v hlavní podélné lodi a v oratoři tvoří železné rámy rozčleněné na mnoho tabulek zasklených různobarevným sklem, z něhož jsou v osách jednotlivých oken vytvořeny latinské kříže. Rámy jsou přichyceny ke kamenným ostěním, která zde zůstala po starších oknech. Starší okna byla osazena v drážce ostění, jejich rámy byly také kovové. Osazení starších oken je dobře patrné při detailním pohledu na ostění. Současná okna pocházejí z konce 19. století. Ze stejného období pocházejí i okna, která osvětlují presbytář a evangelní i epištolní stranu příčné lodě. Tato okna však vyplňují barevné vitráže s obrazy světců doplněnými bohatou květovou výzdobou. Pod obrazy světců nesou vitráže stuhy se jmény dárců, kteří věnovali prostředky k jejich pořízení. Jedno z oken v příčné lodi zdobí svatý Josef, nápis na stuze pod ním zní „Gewidmet von Clara Feest / aus Bernsdorf Nr. 124“. Protější vitráž nese obraz Panny Marie, nápis na stuze je stejný. Vitráže v presbytáři zpodobňují hornické patrony Svatého Prokopa (čelně vlevo za oltářem) a svatou Barboru (čelně vpravo za oltářem). Nápis pod svatou Barborou zní „Gewidmet ... / Franz Mu... / k. k. Bergrath“ je porušen. Nápis na stuze pod svatým Prokopem zní „Gewidmet von den Bergknappen / und Angestellten der / Gebrüder Miller / Kohlenwerke. 1890“. Z posledního nápisu lze tedy vyčíst, že okna pocházejí z roku 1890. Vitrážím jsou v exteriéru předsazena jednoduchá okna s kovovými rámy rozdělenými do pěti tabulek. Velmi pravděpodobně se jedná o starší okna, z nichž v ostění hlavní lodě zůstaly pouze drážky se zbytky kovových rámu.

Okna v kapli svatého Jana Nepomuckého tvoří rovněž kovové rámy zasklené vícero tabulkami barevného skla, pocházejí ze stejného období jako okna v lodi. Na rozdíl od nich

však mají okna v kapli rovné špalety i parapety, na nichž jsou osazeny kamenné parapetní desky. V interiéru jsou jim předsazena novodobá jednoduchá dřevěná okna.

Velmi zajímavý prvek z hlediska vývoje stavebních konstrukcí představuje okno v sakristii. Jedná se o okno s dřevěným rámem s pevným dělením do kříže. Jednotlivá křídla mají nosný olověný rám pro zasklení. Olověný rám vrchních křídel je v podobě kříže, na levém spodním křídle s jedním svislým a dvěma vodorovnými pruty. Na lícové straně tohoto křídla jsou dva ztužující kovové pruty přibité k dřevěnému rámu a sponami i k olověné výztuži. Pravé křídlo má pouze tyto kovové pruty bez olověného rámu. Zavěšení okna má dvoudílné kované háky se zarážecími dřívky a přibití hřebíky. Rohové kované úhelníky jednotlivých křídel zakončují palmety, zavírání oken zajišťují otočné kličky symetricky zavínuté ve dvě kruhová oka. Jedná se o typický příklad barokního okna, u něhož není vyloučeno, že by mohlo pocházet ještě ze 17. století a při přestavbě ve druhé polovině 18. století být druhotně použito. Okno je zamřížováno provlékanou prutovou mříží, tato odpovídá období přestavby z konce 18. století. Ze 17. století by mohla pocházet jednoduchá kovaná mříž ze železných prutů rozkovaných na plocho a do kříže, která je předsazena oválnému oknu v podvěží. Úzká, téměř štěrbinová oválná a obdélná okna osvětlující jednotlivá patra věže jsou z větší části pouze zakryta druhotně použitými jednoduchými okenními křídly, která jsou přibita ke zdi. V otvorech zvonových oken jsou osazeny dvoukřídlé dřevěné žaluzie.

1.2.5. Dveře a dveřní kování

Dveře představují společně se svým kováním poměrně pestrou škálu prakticky ze všech epoch dějin kostela od 17. až po 20. století. Hlavní vstupní dveře jsou dvoukřídlové, představují kombinaci rámové a svlakové konstrukce, přičemž rámová konstrukce tvoří jejich lícovou stěnu. Mezi nosným rámem jsou v obou křídlech diagonálně kladeny prkenné výplně, v celkovém pohledu na dveře vytvářejí obraz kosočtverce. Dveře mají profilovanou klapačku, profilu dominuje středový obloun. Dveře mají lžícovou kliku s jednoduchými kovanými štítky a plochými držadly terčového typu. Odpovídají provedení z období přestavby na konci 18. století. Stejný typ konstrukce ze stejného časového období mají i dveře předsazené oběma zadržným vstupům v evangelní a epištolní straně příčné lodě, ovšem s rozdílem, že jsou jednokřídlé. Oboje tyto dveře jsou osazeny v ostění z načervenalého pískovce po vnějším obvodu zvýrazněném jednoduchým páskem. Na jedné z nich zaujme gotizující podoba zámkového štítku. Oběma těmito dveřím jsou předsazeny jednoduché prutové mříže zavěšené na lícové straně kamenného ostění. Mříže tvoří základní nosný rám v jehož ploše jsou

paprskově rozprostřeny pruty kruhového průřezu, při horním i spodním líci je zdobí jednoduché prutové voluty. Mříže pocházejí nejspíš až z počátku 20., případně z konce 19. století. Stejně dveře se zdají být osazeny i u zazděného vstupu do sakristie. Těmto jsou však předsazeny plnostěnné dřevěné dveře pobité plechem¹⁵², které jsou velmi pravděpodobně bezpečnostní, svým provedení zapadají do druhé poloviny 19. století. Na vstupu do sakristie zaujme i evidentní pozdější oprava ostění, konkrétně jeho nadpraží. Toto je zhotoveno ze šedého pískovce, zatímco svislé sloupky z načervenalého, stejně jako u předešle uvedených vstupů. Dodatečnému zhotovení napovídá i způsob osazení nadpražní části.

Dalším typem jsou dveře s nosnou rámovou konstrukcí s jednoduchými kazetovými výplněmi bez dekorace a profilací. Tento typ dveří je předsazen zazděnému vstupu do kaple svatého Jana Nepomuckého. Dveře jsou osazeny v jednoduchém hranolovém kamenném ostění, pocházejí až z první poloviny 20. století¹⁵³. Stejný typ dveří se nachází i u vstupu do věže a do prostor pod schodištěm do věže. Všechny tyto uvedené dveře pocházejí ze stejného časového období.

Jednoduchou rámovou konstrukci mají dvoukřídlé lítací dveře dělicí předsín v podvěží od hlavní lodě. Tyto dveře však mají zdobnější provedení. Jejich spodní třetina má plné dřevěné kazety, vrchní dvě třetiny jsou zaskleny mléčným a žlutým sklem v nosném dřevěném rámu. Na dveřích zaujmou i vypouklá keramická držadla. Osazeny jsou v poměrně masivním kamenném ostění při vnějším okraji zdobeném páskem. Ostění má půlkruhové nadpraží, které vyplňuje půlkruhový světlík. Ve vstupní nice v lodi je těmto dveřím předsazena velmi dekorativně pojatá klasicistní sponová mříž zdobená bohatými volutovými rozvilinami a tordovanými tyčemi čtvercového průřezu s vkládanými kruhy a kapkami. Mříž pochází nejspíš z 1. poloviny 19. století, kamenné ostění z konce století osmnáctého.

Dalším typem dveřní konstrukce užitý v tomto kostele je jednoduchá svlaková s prkny přibitými na líci křídel. Nejzajímavější z nich jsou bezesporu dveře z hlavní lodě kostela do kaple svatého Jana Nepomuckého. Samotné dveře pocházejí až z 19. století, velmi poutavým prvkem je však jejich kování, zejména závěsy. Tvoří je masivní nosné pásy s lístkovým zakončením, z jejichž středu vybíhají zrcadlově obrácené rozviliny v podobě volut a vlnkovitě zprohýbané paprsky. Závěsy byly původně ukovány z jednoho kusu železa, dnes je na nich patrné dodatečné přikování jednoho z paprsků. Tyto závěsy pocházejí nepochybně z původní stavby ze sedmdesátých let 17. století, na svlakových dveřích z 19. století našly své

¹⁵² Předsazené bezpečnostní dveře nejdou otevřít, rámové dveře s diagonálně kladenými výplněmi se zde jeví při pohledu škvírou mezi bezpečnostními dveřmi a ostěním, s jistotou je tedy potvrdit nelze.

¹⁵³ Tuto domněnku potvrzují i fotografie z počátku 20. století ve starší obecní kronice, kde je na místě těchto dveří ještě okno, ovšem na starším plánu kostela z doby kolem roku 1840 jsou pro změnu namalovány dveře.

druhotné použití. Stáří závěsů nasvědčuje jejich podoba, druhotnému užití pak evidentní kovářské opravy a odlomení jedné rozviliny, která je pouze domalována. Zajímavým prvkem je i klika s podložkou s lístkovým zakončením. Krabicový zámek se štítkem je, stejně jako dveře, až klasicistní z 19. století. S velkou pravděpodobností se jedná o dveře zhotovené v roce 1835, jejich podoba tomuto časovému období odpovídá. Ze starší stavby můžou pocházet i kované závěsy a jednoduše pojaté kamenné ostění. Ve svém provedení se od ostatních liší tím, že nemá při vnějším okraji pásek a působí starším dojmem.

Stejný typ konstrukce mají i dveře na kazatelnu, na nichž upoutá zejména jejich povrchová úprava – dýha v podobě umělého mramoru. Nezájímavým prvkem je i jejich klika s otevřenou spirálovou mechanikou. Dveře lze poměrně s jistotou zařadit do období přestavby na konci 18. století, případně do období zhotovení stávající kazatelny.

Jednoduchou svlakovou konstrukci mají i dveře z věže na kůr a do krovu, přičemž nezapřou své umístění v méně významných prostorech. Svlakovou konstrukci mají i dveře z kněžiště do sakristie, tyto jsou však novodobé.

1.2.6. Klenby

Klenuté prostory se v tomto kostele nacházejí dvě, a sice předsíň v podvěží a kaple svatého Jana Nepomuckého. Podvěží je zaklenuto valenou klenbou s trojbokými styčnými výsečemi, jejichž hroty vybíhají v mírné hřebínky.¹⁵⁴ Celková podoba této klenby, zejména její vzepětí a hřebínky jí řadí do období starší stavby v sedmdesátých letech 17. století.

Kaple svatého Jana Nepomuckého je zaklenuta mírně stlačenou valenou klenbou se dvěma páry trojbokých výsečí jdoucích osově proti sobě, jejich čela jsou půlkruhová. Hroty výsečí zdobí hladké štukové pásy, které ve vrcholu klenby přechází v iluzivní svorníky. Hladký štukový pás obíhá i celý průběh paty klenby. Ve vrcholu její lícové strany je oválné štukové zrcadlo se subtilním oblounovým profilem, jež má ve svém centru malovaný monogram.

V souvislosti s klenbami se nesmí opomenout ani dva mírně stlačené oblouky (vítězné) v místě křížení podélné a příčné lodě, jejichž spodní líc zdobí široké štukové pásy ve vrcholu přerušené kruhovým štítkem s osmicípou hvězdici. Štukové pásy vybíhají ze sdružených svazkových pilastrů na zdi. Za zmínku stojí i stlačeným obloukem zaklenutý otvor mezi oratoří a kněžištěm, jehož odsazený parapet zdobí v pohledové stěně v kněžišti

¹⁵⁴ V literatuře se uvádí zaklenutí křížovou klenbou – viz POCHE Emanuel a kol. c. d. Zde je nutné si uvědomit, že vrcholnice křížové klenby běží striktně z rohu do rohu, což v tomto případě není.

profilovaný štukový pás. Dalším neopomenutelným klenebním prvkem je kobydí hlava pod schodištěm ze sakristie na oratoř.

1.2.7. Stropy

Obě lodě kostela jsou plochostropé s velmi výrazným fabionem, pod nímž běží profilovaná štuková podstropní římsa. Stropní konstrukce je poměrně jednoduchá. Její nosnou část tvoří masivní hrubě otesané trámy zazděné v obvodovém zdivu kostela, k nimž při krajích přiléhají fabionové příložky. Příložky jsou vytvořeny rovněž ze šikmo položených hrubě otesaných trámů, jejichž spodní plocha má konkávní vykousnutí. Spodní zhlaví příložek jsou zazděna v obvodovém zdivu, vrchní mají začepována do spodní plochy nosných stropních trámů. Čepované spoje navíc zajišťují železné tesařské skoby. Celá tato konstrukce má prkenné podbití s rákosovou rohoží a vápennou omítkou. Rub stropní konstrukce je odkrytý. Nosná stropní konstrukce pochází částečně z přestavby v letech 1794 – 1795, částečně z opětovného provedení stropu v roce 1800. Podbití i omítky byly po dobu celé existence stavby mnohokrát opravovány.

Plochostropé stropy mají i sakristie s oratoří. Konstrukce těchto stropů nejsou viditelné, lze je však poměrně spolehlivě odvodit z celkového charakteru stavby. Nad oratoří lze předpokládat nosnou trámovou konstrukci s prkenným podbitím, rákosovou rohoží a vápennou omítkou. Nad oratoří pak nejspíš bude strop typlový. V podélném směru líce stropu nad sakristií běží malý fabion se subtilní štukovou podstropní římsou s jednoduchým profilem, obdobná římsička obíhá i strop nad oratoří.

Zajímavý prvek z hlediska stropních konstrukcí i kleneb představuje bezpochyby kruchta. Její pohledová čelní stěna je zaklenuta třemi oblouky nesenými dvěma středovými pilíři, čímž vytváří dojem podklenutí třemi polemi valené klenby. Kruchta je však plochostropá s velmi výrazným fabionem, který běží až k vrcholnici čelních oblouků, čímž dojem podklenutí ještě umocňuje.

Jednotlivá patra věže jsou rozdělena jednoduchými konstrukcemi sestávajícími z hrubě opracovaných, poměrně masivních, trámů s jednoduchým prkenným záklopem. Nosné trámy mohou pocházet ze starší stavby ze 17. století, jejíž věž měla obdobnou, ne-li totožnou stropní konstrukci. Prázdné kapsy ve zdivu znamenají otvory zůstalé po lešení, nikoliv po starších stropních trámech. Stropy jednotlivých pater procházejí prostupy pro zvonová lana.

1.2.8. Podlahy

Podlahu obou lodí pokrývá dlažba, již jsou zde celkem tři druhy. Sakristii a hlavní loď pokrývají po celé jejich ploše čtvercové teracové dlaždice, tyto pocházejí z opravy kostela v sedmdesátých letech 20. století. Evangelní i epištolní stranu příčné lodě pokrývá diagonálně kladená cementová dlažba. Dlaždice jsou čtvercové o dvou barvách, a sice černé a tmavší okrové. Kombinace obou barev a způsob kladení dlaždic připomíná šachovnici. Tato dlažba pochází z poslední třetiny 19. století, stejně jako cementová dlažba v kněžišti. Zde jsou dlaždice šestiboké ve třech barevných odstínech – černé, červené a žluté či spíše slonové. Dlaždice jsou kladeny dekorativně tak, že vytvářejí dojem včelích pláství a květů. Cementová dlažba je i v kapli svatého Jana Nepomuckého.

Podlahy v oratoři a na kůru jsou tesařské, tvoří je fošny kladené na sraz na pero a drážku, nejspíš přibité k dřevěným polštářům. Tuto podlahu má i první patro věže. Všechny tyto podlahy mohou být původní. Podlahu jednotlivých pater věže tvoří prostý prkenný záklop položený na stropních trámech.

Zvláštní pozornost si zaslouží pískovcové desky na podlaze v podvěží kladené v několika výškových úrovních – vytvářejí schodišťové stupně. Tato podlaha je nejspíš pozůstatkem prvního kostela ze 17. století, přičemž při jeho rekonstrukci v 18. století mohla být přeložena.

1.2.9. Schodiště

Schodiště jsou v kostele jednoduchá, odpovídají stavebním dějinám celé stavby. Původní z konce 18. století je jednoramenné zalomené schodiště do patra věže, které tvoří zadržané kamenné stupně. Schodiště mezi jednotlivými patry věže pocházejí ze stejného období. Tato schodiště jsou jednoramenná žebříková. Tvoří je jednoduchá tesařská konstrukce složená ze schodnic uložených na stropních trámech a stupňů z prken. Při nástupu jsou schodnice ve stropních trámech začepovány, při výstupu jsou uloženy jednoduchým přeplátováním. Stupně jsou zasunuty v drážkách ve schodnicích. Jejich zábradlí tvoří subtilní odvětvené kmeny.

Další schodiště vede ze sakristie na oratoř. Toto schodiště je jednoramenné zalomené. Tvoří jej stupně z prken uložených ve zdivu. Podhled schodiště je podbitý a omítnutý. Toto schodiště bylo v 19. století nejspíš opravováno.

V souvislosti se schodišťovými konstrukcemi nelze opomenout ani schodiště před vstupem do kostela. Jeho stupně i opěrná zeď se jeví jako betonové, beton však bude poměrně

jistě pouze povrchovou úpravou z počátku 20. století, jádro však bude nejspíš kamenné a bude představovat schodiště, jež se postavilo v roce 1827.

1.2.10. Krov

Krov věže plně odpovídá období své výstavby, tedy poslední třetině 19. století. Jedná se o štenýřovou konstrukci, jejíž hlavním prvkem je středový sloupek. Tento je posazen na dvou vazných trámech diagonálně zazděných v rozích zdi. Vazné trámy mají podobu ondřejského kříže, zazděny jsou přibližně půl metru pod korunou zdiva. Uložení středového sloupku odlehčuje rošt sestavený z pozednic posazených na vnitřním líci zdi, kleštin a horizontálních příčných vzpěr. Funkci kleštin zastávají dva páry trámů, které jsou uloženy na pozednicích a obepínají středový sloupek. Ztužují je diagonální vzpěry v nich začepované. Kolmo z nich vybíhají krátkata, která jsou v nich na jednom konci začepována, na druhém konci jsou překlátována přes pozednice, rohová běží až k vnějšímu líci zdi. Na této soustavě spočívá osmiboký rám, v němž jsou začepovány krokve. Na vnějším líci zdiva vybíhají zděné trojúhelné štíty. Přibližně v polovině výšky věže je ztužující konstrukce sestávající z osmibokého rámu po obvodě, jehož podpírají šikmé vzpěry (sloupky) se šikmými pásky. Středový sloupek zde obepínají dvě kleštiny začepované v obvodovém osmibokém rámu. Kleštiny obepínají ještě dvě šikmé vzpěry středového sloupku, které jej odlehčují.

Konstrukce krovu nad oratoří a kaplí svatého Jana Nepomuckého nejsou přístupné, lze však předpokládat pouze jednoduchou soustavu z pozednic a krokví, případně s jednoduchou podporou.

Střecha nad oběma loděmi je mansardová. Její krovová konstrukce představuje dvě základní časové etapy, a sice pozdně barokní z let 1794 – 1795 a relativně novodobou ze dvacátých let dvacátého století. Lze jí zařadit do soustavy hambalkových krovů se svislými stolicemi, přičemž na celé soustavě je patrná venkovská provenience. Základ celé konstrukce tvoří nosný rošt sestavený z vazných trámů, v nichž jsou začepovány krajní a středové sloupky podepřené šikmými vzpěrami. Hambalky krovu jsou o dvou úrovních. Tesařské spoje celé konstrukce jsou čepované a plátové rybinové. Celá konstrukce má však, zejména nad příčnou lodí, řadu tesařských výměn doplněných ztužujícími železnými třmeny a trámovými věšadly, jejichž původ zapadá do dvacátých let dvacátého století. Celkově se jedná o poměrně složitou konstrukci se řadou zajímavých prvků, jejichž dokumentace však představuje technicky náročnější postup přesahující rozsah této práce.

1.2.11. Zvonová stolice

Zvonovou stolicí tvoří obvyklá rámová konstrukce z hraněného dřeva vyztužená diagonálami vzpěrami v podobě ondřejských křížů. Svislé prvky této konstrukce jsou začepovány v nosném roštu, diagonální výztuhy mají plátové spoje zajištěné dřevěnými kolíky i novodobými hřebíky. Celá stolice je původní z konce 18. století, trámy tvořící nosnou rámovou konstrukci na ní však našly druhotné použití. Nasvědčují tomu viditelné známky starších plátových spojů. Tyto trámy mohou pocházet ze starší zvonové konstrukce nebo z krovu raně barokního kostela ze 17. století.

Stolice nese dva zvony, z nichž jeden není funkční, druhý slouží jako součást věžních hodin k odbíjení času. Tento zvon nese na krku reliéf světce (Josefa nebo Jana Křtitele?), pod ním je kapitální nápis A), na protější straně je reliéfní štítek s nápisem B), věnec nese kapitální nápis C). Pod čepcem obíhají krk gotizující rozviliny.

A) ANIME FIDELIUM REQUIESCANT IN PACE

B) 1920/ OCTAV WINTER / BRAUNAU BÖHM. /

C) GESPENDET VON WOHLTÄTERN / DES KIRCHSPRENGELS BERNSDORF

Druhý zvon nese nápis HEILIGE JOSEF BITTE FÜR UNS, obrazové reliéfy nemá. Na stolicí je přibita plechová tabulka s natřeným nápisem s obsahem údajů o svěcení zvonů. Nápis je téměř zaniklý a velmi špatně čitelný. „Glocken geweiht im Jahre / des Herrnam 24. okt. 1920 / unter der Hochw. Geist - / lichkeit Heren Pfarrer / Anton Boháč U. P.ke

1.2.12. Ostatní prvky a konstrukce

V návaznosti na zvonovou stolicí je nutno uvést i další tesařskou konstrukci, a sice zábradlí zděného kůru. To se při čelním pohledu jeví jako zděné, jedná se však o svislé nosné sloupky nahoře překryté ohoblovanou dřevěnou deskou. V čelní pohledové stěně jsou pobity prkny a omítnuty. Čelní stěnu celého kůru zdobí zajímavá štuková výzdoba. Nosné pilíře zdobí štukové pilastry, cvikly trojúhelná a jednotlivá pole obdélná zrcadla. Uprostřed zrcadla konvexně vystupujícího středového pole je štukový zvonek. Toto pole podpírá výrazný volutový klenák. Štukové klenáky zvýrazňují i vrchol krajních oblouků. Zděnou a dřevěnou část kůru odděluje profilovaná štuková římsa. Všechny tyto prvky mají zlidovělou podobu, odpovídají době výstavby kůru.

Mimo štukových prvků a ostatních zdobných architektonických článků popsaných u stropů a kleneb nelze opomenout ani koutové pilastry v presbyteriu, které se shodují s těmi pod vítězným obloukem.

Z dalších, ještě neuvedených konstrukcí, je nutno uvést také trámy uložené na rozhraní druhého a třetího a třetího a zvonového patra interiéru věže. Tyto trámy jsou viditelné v okenních nikách a zabíhají dále do zdi. Pravděpodobně se jedná o jednu ze starších forem ztužujícího věnce¹⁵⁵.

Důležité je upozornit také na slepé okno ve stěně kaple svatého Jana Nepomuckého. Úpravu slepého okna má totiž pouze v exteriéru, v interiéru je zřejmé zazdění staršího vstupu, k němuž došlo velmi pravděpodobně ještě v 19. století, případně již při přestavbě kostela v letech 1794 - 1795.

1.3. Stavební historie

Stavební podoba prvního bernartického kostela ani jeho situace není známa. V současné době se budou tyto informace zjišťovat velmi těžko. O jeho podobě by mohl napovědět archeologický výzkum, ovšem za předpokladu, že prvotní kostel stál v místech současného kostelního návrší a nepřekryla jej mladší stavba nebo fara se svým dvorem. Nejsou známy ani podoba a orientace dřevěného kostelíka z roku 1571. Udání místa „...na kopci nad krčmou...“ je z hlediska dnešních poměrů poněkud nepřesné, leč cenné. Podle určení místa stála tato stavba nepochybně v místech dnešního kostela, není však jasné zda přímo na jeho místě nebo kousek stranou, například v místě farního dvora či blíže dnešní hlavní komunikaci. Přihlédneme-li však k původnímu založení obce a starším plánům hřbitova, je zřejmé, že stál nejspíš v místě dnešního kostela. Z hlediska orientace mohl být kostel s ohledem na založení vsi orientován kněžištěm k severu či západu, podobně jako dnes. Vzhledem k době jeho založení je však pravděpodobná i možnost orientace k východu, tedy zrcadlově opačná dnešní situaci. Při snaze zjistit stavební podobu tohoto kostela můžeme vycházet z typologie tzv. slezských protestantských kostelů, do jejichž řady nepochybně patřil. Mohl znázorňovat nevelké roubené stavení, případně stavbou s rámovou dřevěnou konstrukcí. Pravděpodobně byl jednolodní s bočním vstupem a emporou na protější straně kněžiště, mohl mít i malou sanktusníkovou věž.

¹⁵⁵ Při prvotním ohledání stavby jsem se domníval, že se jedná pozednice krovu věže kostela ze 17. století. Po konzultaci s vedoucím práce a podrobnějším ohledání dalších pater jsem zjistil, že se tyto trámy nacházejí i o patro výš. Dospěly jsme tedy k závěru, že se o pozednice nejedná a mohlo by se jednat právě o ztužující věnec. Trámy v jednotlivých stěnách mají i rozdílné průřezy, což by v případě pozednic nejspíš neměly.

O podobě prvního kamenného kostela ze sedmdesátých let 17. století vypovídá částečně situace současné stavby, Částečně písemné prameny. Tento kostel byl nepochybně jednolodní s přílehlou věží. Loď končila pravděpodobně v místě dnešního napojení příčné lodě, jejíž prostor původně nejspíš zaujímal kněžiště. To mohlo být ukončeno půlkruhově nebo polygonálně, o jeho podobě by mohl více napovědět zjišťovací archeologický výzkum v případě zásahů do podlahy současné stavby. Věž z prvotní stavby, nebo alespoň její větší část, se dochovala dodnes. Sahá na rozhraní výškové úrovně třetího a čtvrtého zvonového patra stávající věže, přičemž třetí patro má původ ještě v 17. století, ovšem s plentováním a úpravou okenních nik z konce 18. Století. Zvonové patro se při rekonstrukci na konci 18. století vyzdilo nové. Dokládá to jednak charakter zdiva obou pater, jednak písemné prameny, v nichž se mimo jiné mluví o zvýšení věže a přezdění zvonových oken. Jak vyplývá z kronikářských záznamů, měl kostel i sakristii, která se při jeho přestavbě v 18. století zbořila. Tento záznam tak vyvrací přímo se nabízející teorii, že jako sakristie mohl sloužit prostor dnešní kaple. O jejím původu v 17. století vypovídá především charakter klenby, která by navíc zboření jedné ze zdí nejspíš nevydržela. Sakristie mohla přiléhat k protější stěně lodě a současná kaple mohla sloužit jako předsín. Teorii o předsíni nasvědčuje i způsob otevírání dveří, které se u sakristií ve většině případů otevírají ven z kostela, kdežto zde se otevírají dovnitř.¹⁵⁶ Jako kaple však tento prostor mohl sloužit již od svého počátku. O starším kostele víme, že byl zaklenutý, nevíme však nic o jeho výzdobě. Vzhledem k tomu, že se stavěl pod patronací jezuitů, mohl mít jeho interiér alespoň jednoduchou štukovou či malovanou výzdobu podobnou té v kapli svatého Jana Nepomuckého.¹⁵⁷

Při přestavbě kostela na konci 18. Století byly mimo jiné až pod okna zbořeny zdi staré stavby. Nový kostel se následně rozšířil o příčnou loď a nynější sakristii. Podoba kostela po přestavbě na konci 18. století byla prakticky shodná s dnešní, pouze s několika drobnějšími výjimkami. Tento kostel ještě neměl vstupní schodiště, které se postavilo až v roce 1827 a měl jiné zastřešení věže. Původní střecha věže byla čtyřboká mansardová (viz plán a starší fotografie kostela v příloze). Do současné podoby se přestavěla v poslední třetině 19. století. V tomto období se pořídily i vitráže a vyměnila dlažba, starší nejspíš kamennou nahradila cementová. Mimo těchto zásadnějších přestaveb docházelo i k drobnějším zásahům jako byly výměny poškozené střešní krytiny, úpravy vstupů či dveří a další. Jednotlivé opravy jsou popsány v kapitole „Dějiny objektu“.

¹⁵⁶ Za upozornění na způsob otevírání dveří v jednotlivých prostorech děkuji Ing. Jiřímu Slavíkovi.

¹⁵⁷ Odkazy na prameny k těmto informacím viz první kapitola „Dějiny objektu“. Stručný popis kostela obsahují vizitační protokoly královéhradecké diecéze ze druhé poloviny 18. století uložené v okresním archivu v Hradci Králové, tyto informace jsem však v průběhu této práce nestačil zpracovat.

Dalším zásahem do stavební podoby objektu byla vcelku výrazná oprava krovu a výměna střešní krytiny (šindel nahrazen bobrovkami) ve dvacátých letech dvacátého století. Posledními výraznějšími zásahy prošel kostel v 70. letech 20. století, kdy byla vyměněna starší cementová dlažba za stávající teracovou a opět vyměněna střešní krytina, tentokrát bobrovky nahradil pozinkový plech.

1.4. Památkové hodnocení

Kostel představuje zajímavou stavbu postavenou v duchu klasicizujícího baroka. Pozornost poutá zejména svou, pro venkovské prostředí netypickou, hmotovou monumentálností. Prostorný interiér obou lodí působí až bazilikálním dojmem. Vypovídá to o silné zbožnosti původních zdejších obyvatel, jichž musel kostel ještě před polovinou dvacátého století pojmout velmi velké množství. Pro venkovský kostel je netypická i jeho mansardová střecha, již vhodným způsobem doplňuje i jehlancová střecha věže. Kostel tak lze vnímat jako jistý mezistupeň mezi honosnými sakrálními stavbami, ať už městskými, klášterními či jinými, a venkovskými kostely, alespoň co se týká hmoty. Bez ohledu na hmotu je stavba poznamenána řadou drobných mladších zásahů, jako například úprava vstupů, krovu, fasády i vnitřních omítek, dlažby a dalších, jež se vymykají jejímu pozdně baroknímu pojetí. Naproti tomu zde řada barokních prvků zůstala dochována. Hodnotné je dochování některých raně barokních konstrukcí, zejména věže, klenby a prostoru v podvěží, i detailů jako je kování u vstupu do kaple svatého Jana Nepomuckého. Kaple představuje sama o sobě architektonicky hodnotný komponent. Mimo svou architektonickou hodnotu tvoří kostel také velmi výraznou krajinnou dominantu, kterou však potlačuje poloha obce v údolí.

1.5. Hodnotné detaily a prvky

Kostel je hodnotný především jako celek. Pojímá však i řadu hodnotných drobnějších prvků, mezi něž patří například dochované barokní dveře a kování. Jedná se především o barokní dveře hlavního i bočních vstupů do sakristie a příčné lodě. Z kování si zaslouží zvláštní pozornost závěsy na dveřích do kaple svatého Jana Nepomuckého nebo zámek s klikou u dveří před kazatelnou. Zajímavým a řemeslně kvalitně provedeným prvkem je i klasicistní sponová mříž u vstupu z podvěží do lodě. Mezi další hodnotné prvky patří bezpochyby i uměleckořemeslně velmi kvalitně zpracované vitráže s obrazy světců, z hlediska vývoje stavebních konstrukcí je hodnotným prvkem i barokní okno v sakristii. Nespornou dokumentační hodnotu má i krov. Hodnotný je i barokní a rokokový mobiliář.

1.6. Architektonické a památkové závady, náměty pro zachování objektu

Za architektonické a památkové závady lze vnímat některé zásahy provedené koncem sedmdesátých let 20. století. Jedná se zejména o střešní krytinu a dlažbu v lodi. Pozinkový plech na mansardové střeše neodpovídá historické hodnotě budovy, vhodnější by bylo pokrytí po vzoru starší krytiny, tedy šindele či bobrovek. Pořízení šindele by však bylo velmi náročné jak finančně, tak i z hlediska údržby, což dokazují i velmi časté opravy a výměny krytiny po celou dobu existence kostela. V úvahu tak připadají bobrovky nebo jiná pálená krytina. Neautenticky působí i teracová dlažba v lodi, po boku starší cementové dlažby se jeví jako příliš násilný zásah. Vhodnější by v době poslední opravy bylo přeložení starší cementové dlažby. Naopak citlivě s ohledem na charakter budovy bylo provedeno zazdění bočních vstupů v devadesátých letech 20. století, za velmi pozitivní lze považovat ponechání původních barokních dveří před zazděnými otvory.

Na kostele se projevují i některé stavebně technické závady, zejména nadměrné působení vlhkosti, a statické trhliny nad dveřními a okenními otvory. Bylo by dobré zjistit jejich příčinu a odstranit jí. Při případné rekonstrukci by bylo dobré provedení stavebně technického průzkumu krovu s posouzením jeho statiky, zejména v případě výměny střešní krytiny. Některé krovové prvky se zdají být napadeny červotočem. Vhodné by bylo i obnovení původní barevnosti fasády, které lze provést na základě sondy nebo staršího plánu kostela (je obsahem příloh). V případě jakýchkoliv zásahů do vnitřních omítek se doporučuje provedení alespoň základního restaurátorského průzkumu, aby se zjistil případný výskyt hodnotných nástěnných maleb. Několikeré nátěrové vrstvy nepochybně zakrývají malby provedené v první třetině 19. století i mladší výmalbu popisovanou konzervátorem Jawanskem na počátku 20. století. Vhodné by bylo také zrestaurování vitráží, jejichž některé barevné prvky blednou, některé jsou dokonce vyskleny. V případě vitráží by se nejednalo o náročný restaurátorský zásah.

Otázkou zůstává další využití kostela, neboť církevní obřady se zde konají jen velmi zřídka. Kostel by mohl sloužit i jako koncertní a výstavní síň, přičemž by neměl být problém skloubit všechny tři možnosti. V případě rekonstrukce bude nutné zachovat všechny prvky uvedené v předešlé kapitole in situ.

1.7. Prameny, literatura, plány, ikonografie:

Prameny a edice pramenů:

NA. fond *Památkový úřad Vídeň*.

NA. fond *Státní památková správa*.

OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*. bez inv. č. Kopie téhož v knihovně SOkA Trutnov.

SOkA Hradec Králové. fond *Biskupská konzistoř*.

SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Bernartice*.

SOkA Trutnov. fond *Arciděkanství úřad Trutnov*.

SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*.

SOkA Trutnov. kopie Eichlerovy sbírky. bez inv. č. Originál uložen v Archivu Národního muzea.

TOMEK, Wacław Wladivoj. *Registra decimarum papalium čili: Registra desátků papežských z diecézí pražské*. Praha: Česká královská společnost nauk, 1873. s. 96.

Literatura:

DEMUTH, Josef. *Trautenauer Bezirks – Kunde*. Trautenau: Verlag des Trautenauer Bezirkslehrer – Vereins, 1901. s. 583.

ETTELT, Adolf. *Der politische Bezirk Trautenau. Ein Beitrag zum erkundlichen Unterrichte für das 3. Schulljah von Adolf Ettelt*. Trautenau, 1871. s. 15.

ETTELT, Adolf. *Der politische Bezirk Trautenau. Ein Beitrag zum erkundlichen Unterrichte für das 3. Schulljahr*. 2. vervolständige Auflage. Trautenau, 1873. s. 24.

KASPER, Ernst. *Chronik der Gemeinde Brnsdorf – Berggraben Kreis Trautenau*. zweite Auflage. Freiburg i. Br. : 1989.

KOLEKTIV autorů. *Krkonoše. Příroda, historie, život*. Praha: Baset, 2007. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 524, 571.

MÁLEK, Vlastimil. *Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Bernarticích*. In *Ozvěny Vraných hor* vydání 63, červen 2004. s. 2.

POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech I*. 1. vyd. Praha: ACADEMIA, 1977. s. 63.

PRÄTORIUS, Karl – WEBER, Hellmut. *Schatzlar und seine Bezirksgemeinden*. Marburg/Lahn, 1993.

ROHN, Joane Carolo. *Antiquitas ecclesiarum, capellarum, et monasteriorum alliarumque medium sacrarum Districtus et respective diaecesis Regina Hradecensis*. Pragae: Litteris Joannae Pruschin viduae, factora Philipis Knicesch, 1777.

SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrže království českého. Díl V, Podkrkonoší*. 3. nezměněné vydání. Praha: Argo 1995. s. 167.

SOMMER, Johann Gotfried. *Das Königreich Böhmen, vierter Band, Königgrätzer Kreis*. Prag: Verlag der J. G. Salve'schen Buchhandlung, 1836. s. 152.

SCHALLER, Jaroslaus. *Topographie des Königreichs Böhmen. Fünftehenter theil. Königgrätzer Kreis*. Prag und Wien, 1790. s. 112.

SCHLESINGER, Ludwig. *Simon Hüttels chronik von Stadt Trautenau (1484 – 1601)*. Prag, 1881.

SCHÖBEL, Franz – MENZEL, Beda – RENNER, Josef. *Gotteshäuser der Heimat: Ein Heimatbuch des Riesengebirges und Braunauer Ländchens*. Augsburg: Riesengebirgs – Heimatverlag Renner-Kempton, 1989. s. 71.

UHLÍŘ, Václav. *Varhany královéhradecké diecéze*. Hradec Králové: Garamon s. r. o., 2007. ISBN 978-80-86472-27-0.

Plány, mapy, ikonografie:

Císařský otisk stabilního katastru. 1841. Archiv ČÚZK. Též www.archivnimapy.cuzk.cz.

FIEDLER, Günter – HORÁK, Václav. Mapa trutnovského vikariátu z roku 1782. In *Sborník příspěvků k 85. narozeninám Antonína Justa*. Trutnov: Muzeum Podkrkonoší, 2006. ISBN 80-902709-5-6.

PALACKÝ, František. *Mapa historica Regni Bohemiae*. Praha: n.p. Kartografie (ed.), 1976.

NPÚ ÚOP v Pardubicích. *Fotoarchiv*.

OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*. bez inv. č. Kopie téhož v knihovně SOkA Trutnov.

SOkA Trutnov. fond Archiv obce Bernartice. Kronika obce. inv. č. 1. kn. 1.

SOkA Trutnov. *fond Farní úřad Bernartice*.

2. Kostel Nanebevstoupení Páně v Lamperticích

2.1. Dějiny objektu

Samotný kostel Nanebevstoupení Páně v Lamperticích je stavbou z počátku 20. století. V dřívějších dobách navštěvovali obyvatelé Lampertic kostel v Bernarticích, spojitost lampertických obyvatel s bernartickým kostelem dokládá již kronikářský záznam v bernartické farní kronice z roku 1677. Zde jsou Lampertice jmenovány mezi čtyřmi obcemi, které v roce 1571 stavěly kostel na kopci nad krčmou v Bernarticích¹⁵⁸.

Ještě před polovinou 19. století, v roce 1837 a později i 1840 se ze soupisu kamenných křížů a drobných sakrálních staveb v bernartické farnosti dovídáme o drobné stavbě stojící na zdi mostu uprostřed obce.¹⁵⁹ Podle tohoto záznamu se jednalo o otevřenou kapli se sochou svatého Jana Nepomuckého vyřezanou ze dřeva. Socha byla vysoká 1 a $\frac{3}{4}$ lokte¹⁶⁰. Zřízena byla za účelem veřejné úcty k tomuto světci, jehož jménem se obecně nazývala – tedy kaple svatého Jana Nepomuckého. Zřízena měla být z dobrovolných darů, její údržbu zajišťoval starosta obce. Zvláštní udržovací fond však neměla a v době zápisu těchto údajů se nacházela v dobrém stavebním stavu. Jejím stavitelem, respektive řezbářem, byl Johann Haselbach, dobu zřízení kaple záznamy neuvádí.¹⁶¹ Podle uvedeného popisu lze s jistotou říci, že se nejednalo o žádnou velkou stavbu, spíše pouze o dřevěnou sochu stojící na mostě, která mohla být zastřešena jednoduchým dřevěným přístřeškem. Dotčený záznam, dochovaný v několika opisech, je totiž dosud jediným známým údajem o této „kapli“. Žádné z dobových topografií ani kronikářských či jiných písemných záznamů údaje o podobné stavbě neobsahují. Například Sommerova topografie však neobsahuje ani záznamy o kaplích v okolních obcích a osadách, kde v době jejího vydání kaple již prokazatelně stály (Bečkov, Rybníček, Vrchová)¹⁶². Zajímavější je, že žádnou drobnou stavbu, pokud jí lze stavbou vůbec nazývat, na mostě podobnou popisu ve výše uvedeném neregistruje ani císařský otisk stabilního katastru¹⁶³. Žádný údaj o podobné kapli neobsahuje ani pozdější, regionálně významná a ve srovnání se staršími všeobecnými topografiemi jistě podrobnější, topografická

¹⁵⁸ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. inv. č. 1, kniha č. 1.

¹⁵⁹ SOKA Trutnov. fond *Arciděkaný úřad Trutnov*. Soupis kaplí a křížů z roku 1837. inv. č. 12, kart. 5.) Opis tohoto soupisu z roku 1840 obsahuje pamětní kniha bernartické fary. Viz OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*. bez inv. č. Kopie téhož v knihovně SOKA Trutnov.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*. Též SOKA Trutnov. fond *Arciděkaný úřad Trutnov*. Soupis kaplí a křížů z roku 1837. inv. č. 12, kart. 5.

¹⁶² SOMMER, Johann Gotfried. *Das Königreich Böhmen, vierter Band, Königgrätzer Kreis*. Prag: Verlag der J. G. Salve'schen Buchhandlung, 1836. s. 152.

¹⁶³ Archiv ČÚZK. fond *Císařské otisky stabilního katastru*. Nově též www.archivnimapy.cuzk.cz

práce J. Demutha z roku 1901¹⁶⁴. Uvedené skutečnosti si lze vysvětlit tak, že drobná sakrální stavba se sochou sv. Jana Nepomuckého, či spíše samotná socha na mostě, v době pořizování podkladů k císařskému otisku stabilního katastru ještě nemusela stát, z mlčenlivosti Demuthovi topografické práce pak lze usoudit, že neměla dlouhého trvání. Mohla zde stát pouze několik desetiletí, případně jen několik let.

Kostel lampertickým obyvatelům po celá pokolení jistě scházel, jeho absence se nepochybně stala závažnější s přibýváním počtu obyvatel v 19. století. Proto začali zdejší obyvatelé koncem 19. století shromažďovat formou veřejných sbírek a dobrovolných darů peníze ke stavbě svého prvního svatostánku. V roce 1886 byl za tímto účelem zřízen zvláštní fond, současně s fondem byla založena také pokladní kniha se jmenovitým seznamem dárců¹⁶⁵. Fond byl založen z podnětu tehdejšího starosty, který na zasedání zastupitelstva 23. prosince 1886 navrhl jako jeho základ použít přebytek obecního rozpočtu ve výši 8 zlatých, 16 krejcarů¹⁶⁶. Vznikl také Spolek pro stavbu kostela, ten se však oficiálně konstituoval až 17. dubna roku 1904.¹⁶⁷ Spolek vznikl z podnětu vrchního učitele Friedricha Patzaka, který se stal také jeho prvním předsedou¹⁶⁸. Počet zakládajících členů byl 59¹⁶⁹.

V letech 1886-1887 bylo za účelem stavby kostela vybráno celkem 140 zlatých 41 krejcarů, na konci roku 1888 činila výše fondu 779 zlatých 82 krejcarů. Do konce roku 1894 dosáhl stav peněz ve fondu výše 1194 zlatých 33 krejcarů, k 31. prosinci roku 1895 1335 zlatých 8 krejcarů, do konce roku 1896 1671 zlatých 71 krejcarů, na konci roku 1897 činila výše peněz ve fondu 1981 zlatých 58 krejcarů a na konci roku 1899 2120 zlatých 80 krejcarů. Do konce roku 1900 dosáhl stav peněz ve fondu 4458 korun 33 haléřů, do konce roku 1901 4654 korun 82 haléřů, do konce roku 1902 5151 korun 76 haléřů, do konce roku 1903 5403 korun 95 haléřů, do konce roku 1904 6 877 korun 83 haléřů a k 31. prosinci roku 1905

¹⁶⁴ DEMUTH, Josef. *Der politische Bezirk Trautenau*. Trautenau: Verlag des Trautenauer Bezirkslehrer – Vereins, 1901. s. 591 – 592.

¹⁶⁵ OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*. bez inv. č. Dále jen OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

¹⁶⁶ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Lampertice*. Kronika obce. inv. č. 1, kniha č. 1.

¹⁶⁷ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Lampertice*. Kronika obce. inv. č. 1, kniha č. 1. Stručný zápis o vzniku spolku též viz OÚ Lampertice. Aufruf an die P. T. Bewohner von Lampersdorf. bez inv. č., vloženo In *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*. V literatuře PRÄTORIUS, Karl – WEBER, Hellmut. *Schatzlar und seine Bezirksgemeinden*. Marburg/Lahn: 1993. s. 232. Dále jen PRÄTORIUS, Karl - WEBER Hellmut c. d.

¹⁶⁸ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Lampertice*. Kronika obce. inv. č. 1, kniha č. 1. Též SOkA Trutnov. fond *Obecná škola Lampertice*. Kronika obecné školy. bez inv. č. (neuspořádané). kniha č. 1. V německé literatuře je jako první předseda spolku uveden krejčí Josev Weber, je zde dokonce uvedeno, že spolek byl založen z jeho podnětu. Viz PRÄTORIUS, Karl - WEBER, Hellmut. c. d. s. 232. Též Die Kirche zu Lampersdorf. In *Riesengebirksheima* 23. Februar 1969, Nr. 2, s. 48. Údaje v literatuře však byly psány značně retrospektivně na základě vzpomínek, za věrohodné je proto nutno brát údaje v dobových pramenech, podle nichž byl Josef Weber dlouholetým následovníkem Friedricha Patzaka.

¹⁶⁹ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Lampertice*. Kronika obce. inv. č. 1, kniha č. 1.

dosáhla výše vybraných peněz sumy 7941 korun 59 haléřů¹⁷⁰. Jak je vidět z uvedených čísel, představoval nárůst peněz ve fondu pravidelný a poměrně rovnoměrný nárůst. Příslušné sumy jsou uvedeny po konečném ročním vyúčtování, tedy i po odečtení výloh, které před započítáním samotné stavby nebyly příliš vysoké a jednalo se spíše o správní poplatky, jako například za razítko k návštěvě stavební komise v roce 1905¹⁷¹. Od roku 1904 spravoval fond, logicky, Spolek pro stavbu kostela, který měl peníze uloženy na svém kontě v žacléřské spořitelně, což lze vyčíst ze složenek vložených v pokladní knize¹⁷².

V této době dosáhl stav peněz na kontě zřejmě dostatečné výše a tak se začalo se samotnou stavbou, kterou vedl stavitel Josef Plischke ze Žacléře¹⁷³. Přesné datum položení základního kamene se v pramenech rozchází. Podle školní kroniky byl položen 3. května roku 1906¹⁷⁴, podle obecní kroniky 29. dubna 1906¹⁷⁵. Jiný záznam o jeho položení není dosud znám, o události mlčí dokonce i dobový tisk, tudíž neexistuje možnost srovnání a s jistotou se nelze opřít ani o jedno datum. Pravděpodobnější se však zdá být 3. květen 1906¹⁷⁶. Celkový průběh stavby není v žádném ze známých dobových pramenů podrobně popsán, lze jej však dovodit z dochovaných účtů a dobových fotografií. S největší pravděpodobností stavba probíhala klasickým způsobem bez větších komplikací, snad jediným nestandardním postupem bylo zřejmě odstřelení části svahu. Nutností odstřelení svahu napovídají jednak pohled na celkovou terénní situaci kostela, jednak stavební účty. V roce 1906 se postavělo celkem 11 987 korun 71 haléřů, z čehož 14 korun a 20 haléřů představovaly náklady za 8 a čtvrt kilogramu střelného prachu se šňůrami¹⁷⁷. Staviteli Plischkemu připadla v roce 1906 peněžní suma rovných 3400 korun, 587 korun 35 haléřů připadlo jako mzda stavebním dělníkům. 850 korun bylo zapláceno pokrývači J. Geyerovi za položení břidlicové krytiny, rovných 100 korun činila záloha na klempířské práce. 420 korun 98 haléřů bylo zapláceno za kovářské práce, minimálně 40 korun a 30 haléřů z této částky připadlo kovářskému mistru

¹⁷⁰ OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*. Několik odlišných čísel o stavu fondu obsahuje i obecní kronika. Tato však byla psána retrospektivně, jako věrohodné je proto nutné brát údaje v pokladní knize spolku, psané souběžně s nárůstem fondu.

¹⁷¹ OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

¹⁷² OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*. Od kdy přesně měl spořitelní konto vedeno není známo, neboť složinky v pokladní knize pocházejí až z pozdější doby. Především mohl mít spolek své konto i ve spořitelně v Lamperticích.

¹⁷³ OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*. Též SOKA Trutnov. fond *Archiv obce Lampertice*. Kronika obce. inv. č. 1, kniha č. 1.

¹⁷⁴ SOKA Trutnov. fond *Obecná škola Lampertice*. Kronika obecné školy. bez inv. č. (neuspořádáno), kniha č. 1.

¹⁷⁵ SOKA Trutnov. fond *Archiv obce Lampertice*. Kronika obce. inv. č. 1, kniha č. 1.

¹⁷⁶ Záznamy ve školní kronice byly psány souběžně s průběhem stavby, zatímco obecní kronika byla psána retrospektivně s osmnáctiletým odstupem.

¹⁷⁷ OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

Koberovi¹⁷⁸. Značná suma peněz byla samozřejmě vynaložena také za stavební materiál. Za cihly spolek v roce 1906 zaplatil celkem 2844 korun 16 haléřů, z čehož 1068 korun 96 haléřů bylo za cihly zapláceno panu Tatschovi, 1313 korun 12 haléřů panu Birknerovi a 462 korun 8 haléřů za cihly od Ferdinanda Kuhna. Dalších 103 korun stála doprava cihel. 4 koruny spolek zaplatil Karlu Tatschovi za dovoz 500 kusů cihel ze Žacléře, 32 korun J. Rudolfovi za dovoz 4000 kusů cihel ze Žacléře, 44 korun nejmenovanému dopravci za dovoz dalších 5500 kusů cihel rovněž ze Žacléře a rovných 23 korun nejmenovanému dopravci za dovoz více než 500 kusů cihel z Trutnova. Celkovou sumu 568 korun 77 haléřů představovaly náklady za kamenné kvádry, z toho 279 korun 8 haléřů kvádry samotné, 289 korun 69 haléřů pak jejich doprava. 33 korun 78 haléřů z částky uvedené za dovoz připadlo Josefu Birknerovi za dovoz 28,15 metrů kvádrů, rovných 12 korun Josefu Weissovi za dovoz 10 metrů kvádrů, dalších 12 korun Heinrichu Rudolfovi rovněž za 10 metrů kvádrů, 15 korun 49 haléřů Karlu Tatschovi za dovoz 12, 97 metrů kvádrů, 23 korun 90 haléřů Theo Springerovi za dovoz 19, 92 metrů kvádrů, dalších 163 korun 34 haléřů se zaplatilo nejmenovaným dopravcům za dovoz blíže neurčeného množství kvádrů, za dovoz blíže neurčené množství se zaplatilo ještě dalších 14 korun 76 haléřů panu Rudolfovi a 14 korun 42 haléřů panu Bürgelovi. Kamenné kvádry ke stavbě byly dovezeny převážně z Chvalče, 19 korun 80 haléřů se zaplatilo za kvádry od Augusta Hausdorfa. Celkem 238 korun 40 haléřů se zaplatilo za písek, z toho 154 korun 80 haléřů za výrobu a 83 korun 60 haléřů za dopravu, a 38 haléřů stálo 5 kilogramů cementu z Bernartic. Vápno ke stavbě bylo použito zčásti bečkovské, zčásti albeřické. Celková suma vynaložená za vápno představovala částku 667 korun 90 haléřů. 265 korun 66 haléřů stálo vápno z Bečkova, 311 korun 54 haléřů vápno z Albeřic. Za dopravu vápna z Albeřic se zaplatilo 62 korun 40 haléřů, za dopravu vápna ze Svobody nad Úpou 28 korun 30 haléřů, celkem tedy doprava stála 90 korun 70 haléřů. Za čerpání vody k hašení vápna spolek zaplatil 2 koruny 20 haléřů Tobiáši Linknerovi, 1 korunu a 80 haléřů H. Onertovi. Kamenné zárubně, schody a římsové desky z Chvalče stály celkem 159 korun 98 haléřů, z čehož 24 korun 28 haléřů připadlo na jejich dovoz a 74 korun 40 haléřů chvalečskému kameníkovi za zhotovení zárubní. Rovných 6 korun stály dvě fůry blíže neurčeného stavebního materiálu, 17 korun 54 haléřů dovoz blíže nespécifikovaného kamene z Chvalče, 23 korun 80 haléřů dovoz blíže nespécifikovaného materiálu od Theodora Springera, rovných 5 korun pak stála škvára na opravu cesty. 102 korun 80 haléřů stály traverzy a drážní kolejnice včetně dovozu. Celkem 396 korun 2 haléře činily v roce 1906 náklady na dřevo. 220 korun 5 haléřů stála prkna ze

¹⁷⁸ OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

Starých Buků, 137 korun 97 haléřů se zaplatilo za prkna Marii Pohlové z Dolních Verněřovic, rovných 34 korun stál dovoz dřeva na střechu ze Starých Buků (prkna a nejspíš i trámy) a rovné čtyři koruny stál dovoz tří fůr prken ze Žaclěře. Výdaje za střešní lepenku a hřebíky představovaly částku 17 korun 34 haléřů, 1 koruna a 60 haléřů z toho byla zaplacená za hřebíky a šňůru od paní Grundmannové, 9 korun 20 haléřů pak stály dva balíky lepenky na izolaci, 1 korunu a 10 haléřů barva a fermež na nátěr sněhových zarážek. Rovných 50 korun spolek zaplatil za hromosvod a rovných 320 korun za věžní kříž s makovicí. Samotná měděná makovice stála rovných 110 korun, kříž 36 korun, pozlacení kříže a makovice rovných 114 korun, předělání kříže 40 korun a renumerace za osazení kříže a makovice rovných 20 korun. 662 korun 92 haléřů zaplatil spolek v roce 1906 za zvony, 12 korun 55 haléřů za jejich dovoz a 2 koruny 10 haléřů za zvonová lana¹⁷⁹. Mimo uvedených účtovaných částek poskytli mnoho povozů zdarma místní obyvatelé. Zdarma vykonali na stavbě také mnoho brigádnických hodin, zejména pomocných prací, v rámci tzv. „základových“, „zednických“ či „tesařských“ dní¹⁸⁰. Stavba probíhala za všeobecné horlivé podpory většiny z nich, nepříznivě se k ní stavělo pouze několik sociálních demokratů¹⁸¹.

Koncem roku 1906 byla dokončena hrubá stavba, ovšem pouze samotné lodě s věží. Loď ještě neměla sakristii ani kůr a k věži ještě nepřiléhaly dva postranní přístavky později sloužící jako vstup na kůr a věž, druhý jako kaple.¹⁸² Ještě v roce 1906, konkrétně 2. prosince se konalo slavnostní svěcení tří nových zvonů odlitých broumovským zvonařem Oktaviánem Winterem¹⁸³, jehož firma zhotovila i celou zvonovou stolicí¹⁸⁴. Celý akt začal ve dvě hodiny odpoledne, kdy se přede školou shromáždil slavnostní průvod složený ze školní mládeže, obecní kapely, spolků veteránů, hasičů, cvičenců (Turnverein), hospodářského spolku a Spolku pro stavbu kostela, družiček a obecního zastupitelstva. Od školy se průvod odebral k obecnímu domu čp. 194 vyzvednout slavnostně ověšené a nazdobené zvony¹⁸⁵. Zde vedl zástupce a zároveň předseda Spolku pro stavbu kostela Josef Weber krátkou řeč, během níž

¹⁷⁹ OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

¹⁸⁰ OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*. . Těž Die Kirche zu Lampersdorf. In *Riesengebirksheima* 23. Februar 1969, Nr. 2, s. 48.

¹⁸¹ SOKA Trutnov. fond *Archiv obce Lampertice*. Kronika obce. inv. č. 1, kniha č. 1.

¹⁸² Stavební fázi koncem roku 1906 dobře dokumentuje dobová pohlednice. Viz MÁLEK, Vlastimil – SCHREIER, Václav. *Žaclěřsko na historických pohlednicích. Historický průvodce*. Žaclěř: Svazek obcí Žaclěřsko, 2006. ISBN 80-903831-0-6. s. 75. Dále jen MÁLEK, Vlastimil – SCHREIER, Václav. c.d. Lze jí vyvodit také ze stavebních účtů zaznamenaných v citované pokladní knize.

¹⁸³ SOKA Trutnov. fond *Obecná škola Lampertice*. Kronika obecné školy. bez inv. č. (neuspořádáno), kniha č. 1.

¹⁸⁴ Trautenauer Wochenblatt 39. 10. 12. 1906, č. 50, s. 6.

¹⁸⁵ SOKA Trutnov. fond *Obecná škola Lampertice*. Kronika obecné školy. bez inv. č. (neuspořádáno), kniha č. 1. Podle záznamu v pokladní knize Spolku pro stavbu kostela se průvod shromáždil před novou budovou obecné školy. Zprávu o svěcení zvonů přináší také dobový tisk. Viz Trautenauer Wochenblatt 39. 10. 12. 1906, č. 50, s. 6.

vysvětlil význam zvonů. Svou řeč uzavřel váženým připomenutím Rakousko-Uherského císaře, který sám na stavbu kostela přispěl částkou rovných 500 korun¹⁸⁶. Následně byly zvony odvezeny na vyzdobeném voze ke hřbitovu, kde byly před velkým křížem slavnostně vysvěceny. Zvony vysvětil vikář Ferdinand Kutscher z Maršova za asistence žacléřského faráře Gulschaie, bernartického faráře Franze Langa, žacléřského školního katechety Aloise Schembery a bernartického kooperátora Franze Schrötera. Během světícího aktu zazpíval učitelský sbor kvartet „Křížová kaple“ („Die Kapelle von Kreuzer“), posléze vyslovil starosta Franz Kuhn svůj vlastní dík duchovenstvu, dobrovolníkům, i všem ostatním, kteří svou účastí na tomto pro obec nezapomenutelném dni přispěli k jejímu zkrášlení¹⁸⁷. Po odzpívání děkovné písně „Te deum laudamus“ („Grosser Gott wir lobten dich“) vedl krátký proslov také bernartický farář. Při něm znovu objasnil význam zvonů pro křesťanský život, jejich brzkého užití a význam světícího ceremoniálu. Zakončil jej krátkým otčenášem pro všechny zúčastněné. Po tomto proslovu byly zvony zavěšeny a poprvé rozezněny¹⁸⁸. Největší zvon vážil 170 kilogramů a zdobil jej reliéf sv. Jana Křtitele¹⁸⁹, v průměru měřil 69 centimetrů a na výšku 49 centimetrů¹⁹⁰. Střední zvon vážil 78 kilogramů a zdobil jej reliéf Nanebevstoupení Páně¹⁹¹, nad nímž byl feston z růžových květů¹⁹². V průměru měřil 56 centimetrů, na výšku 40 centimetrů¹⁹³. Oba tyto zvony byly darem lampertického spolku Mladých žen¹⁹⁴. Nejmenší kostelní zvon vážil 43 kilogramů a zdobil jej reliéf Zmrtvýchvstání Krista, mimo toho nesl i nápis GESPENDET VON EINIGEN WOHLTÄTERN¹⁹⁵. V průměru měřil 46 centimetrů, na výšku 32 a půl centimetru¹⁹⁶. Za zvony zaplatil spolek v roce 1906 662 korun 92 haléřů, 12 korun 55 haléřů za jejich dovoz a 2 koruny 10 haléřů za zvonová lana. Zbývající částku doplatil až v následujících letech¹⁹⁷.

Po vysvěcení zvonů se práce na kostele zastavily a pokračovaly až na jaře roku 1907. Celková stavební investice v tomto roce činila o poznání nižší částku než v předešlém roce, a sice 3921 korun 81 haléřů včetně splacení dluhů za minulý rok a nákladů na propagaci stavby

¹⁸⁶ SOkA Trutnov. fond *Obecná škola Lampertice*. Kronika obecné školy. bez inv. č. (neuspořádáno), kniha č. 1.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Tamtéž. Též SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Lampertice*. Kronika obce. inv. č. 1, kniha č. 1.

¹⁹⁰ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Ostatní korespondence. inv. č. 83, kart. 4.

¹⁹¹ SOkA Trutnov. fond *Obecná škola Lampertice*. Kronika obecné školy. bez inv. č. (neuspořádáno), kniha č. 1.

¹⁹² SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Lampertice*. Kronika obce. inv. č. 1, kniha č. 1.

¹⁹³ Muzeum východních Čech v Hradci Králové. Kampanologická sbírka. inv. č. 551.

¹⁹⁴ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Ostatní korespondence. inv. č. 83, kart. 4.

¹⁹⁵ SOkA Trutnov. fond *Obecná škola Lampertice*. Kronika obecné školy. bez inv. č. (neuspořádáno), kniha č. 1.

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Ostatní korespondence. inv. č. 83, kart. 4.

¹⁹⁷ OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

jako byly poštovní poplatky a malé výdaje na divadelní představení (1 korunu a 94 haléřů)¹⁹⁸. Staviteli Plischkemu připadlo z uvedené částky 1931 korun 20 haléřů, z toho 1465 korun 60 haléřů za věž se střechou. 1975 korun 92 haléřů se zaplatilo pokrývači Gaierovi, z toho 69 korun 40 haléřů činil dluh za minulý rok, zbývající sumu tvořily náklady na pokrytí věže břidlicí. 144 korun 20 haléřů se zaplatilo za truhlářské práce, 10 korun a 56 haléřů za zámečnické práce, z toho 9 korun 60 haléřů zámečnicku Kammelovi za okování zvonových oken a 96 haléřů za zámek s klíčem. Celkem 276 korun 48 haléřů se zaplatilo za hromosvod, dalších 70 korun se zaplatilo za kříž, 50 korun záloha za klempířské práce. Rovných 128 korun se zaplatilo Johannu Hamplovi za zvonová okna ve věži, rovných 22 korun za dvě střešní okna. 1301 korun a 1 haléř činil doplatek za zvony včetně platby za dovoz a balné¹⁹⁹.

Jak se u podobných akcí často stávalo, docházely v průběhu stavby peníze a současně s investicemi průběžně probíhala také sbírková činnost. V roce 1907 byla pokladníkovi složena peněžní hotovost 46 korun 97 haléřů na blíže neurčené účely, rovných 550 korun se vybralo do oltářního fondu, 200 korun do oltářního fondu Srdce Krista a rovných 73 korun do fondu na věžní hodiny. Celkem činila hotovost vybraná do těchto zvláštních samostatných fondů 1406 korun 27 haléřů. V následujícím roce pak ve fondu pro věžní hodiny přibyla částka 89 korun²⁰⁰. I přesto však potřebné množství peněz scházelo, o čemž vypovídá i korespondence z roku 1908 a formuláře se žádostmi o dobrovolné příspěvky. Aby mohl být kostel dokončen, konaly se různé veřejné sbírky i v tomto roce. Jednu z takových sbírek uspořádal Spolek pro stavbu kostela společně s obecním zastupitelstvem například v únoru roku 1908. Za účelem této sbírky byl vytištěn zvláštní formulář vyzývající všechny občany, osoby nakloněné stavbě kostela a nábožensky smýšlející mecenáše, k dalším dobrovolným příspěvkům²⁰¹. Tato sbírka však jistě nebyla jediná, nepochybně se jich v průběhu stavby konalo vícero. Mimo veřejných sbírek v samotné obci rozesílal spolek také prosebné dopisy se žádostmi o příspěvky. Na jeden z těchto dopisů reagoval v listopadu roku 1908 spolek Bonifác z emauzského opatství, který zaslal lampertickým příspěvek 300 korun²⁰². Na oplátku za poskytnutý dar pak spolek Bonifác lampertické požádal o zaslání fotografií nebo pohlednic zachycujících stávající stavební stav kostela, které hodlal otisknout ve svém spolkovém

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ OÚ Lampertice. Aufruf an die P. T. Bewohner in Lampersdorf. bez inv. č., vloženo In *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

²⁰² OÚ Lampertice. Korespondence Spolku pro stavbu kostela se spolkem Bonifác. bez. inv. č., vloženo In *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

kalendáři, jež plánoval vydat pro rok 1910²⁰³. Pohlednice zachycující stavební fáze kostela existovali již dříve, jedna z nich zachycuje stav na konci listopadu 1906.²⁰⁴

I přes zřejmý nedostatek finančních prostředků však stavba nadále průběžně pokračovala. Podle formuláře vyzývajícího k veřejné sbírce z února roku 1908 zbývalo v této době ještě dobudovat interiér, v okolí kostela provést protivlhkostní opatření a nahodit vnější omítky²⁰⁵. V roce 1908 se prostavělo celkem 3254 korun a 26 haléřů, 55 korun navíc nad uvedenou celkovou sumou se pak zaplatilo za vyhotovení rozpočtu. Rovných 1900 korun z této sumy připadlo staviteli, 6 korun se zaplatilo jako dárek zedníkům a rovných 493 korun za zámečnické práce, z čehož částku 193 korun činil dluh zámečnicku Bockovi a 300 korun záloha na okna, 476 korun 40 haléřů se pak zaplatilo za klempířské práce. 393 korun 7 haléřů se zaplatilo za sklo, z toho 82 korun 15 haléřů za sklo z Bíliny včetně dovozu, 89 korun 83 haléřů za sklo z Horního Starého Města, 174 korun 19 haléřů činilo dopravné a 53 korun 80 haléřů stálo zasklení oken. 11 korun 50 haléřů z celkové prostavěné sumy stál sud cementu na vyspárování soklu a oken, 53 korun 40 stál bílý písek a cihly včetně dovozu, 29 korun a 7 haléřů se zaplatilo hospodářskému spolku v Královci za vápno. 12 korun 68 haléřů se zaplatilo za věžní hodiny (zřejmě za náklady na opravu – viz níže), z toho 8 korun 20 haléřů za samotné hodiny a 4 koruny 48 haléřů za ciferník, další 2 koruny a 70 haléřů stála lana k hodinám²⁰⁶.

Věžní hodiny byly zprovozněny rovněž nejspíš v roce 1908, ve svém volném čase se jim ze záliby věnoval vedoucí kantýny na žacléřském uhelném dole Marie Alois Bürgel.²⁰⁷ Hodinový stroj se použil starý vyřazený z kostela v Žacléři, chybělo mu však ozubené kolo, Alois Bürgel jej tedy nechal odlít v poříčské strojárně. Ručičky, ciferník s pozlacenými číslicemi, kyvadlo a závaží byly zhotoveny rovněž nové. Celý mechanismus pak uvedl do chodu v poměrně krátké době uvedený Alois Bürgel²⁰⁸. Několik drobných výdajů za hodinové příslušenství je zaznamenáno i v účtech za rok 1909.

V roce 1909 se prostavělo celkem 2084 korun 10 haléřů. Staviteli připadlo z této částky rovných 1350 korun, rovných 470 korun se zaplatilo Antonu Stránskému a Franzi Tammovi za dlaždičské práce, rovných 6 korun se zaplatilo Johannu Koberovi za kovářské

²⁰³ OÚ Lampertice. Korespondence Spolku pro stavbu kostela se spolkem Bonifác. bez. inv. č., vloženo In *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

²⁰⁴ Vlastimil – SCHREIER, Václav. c.d. s. 75.

²⁰⁵ OÚ Lampertice. Aufruf an die P. T. Bewohner in Lampersdorf. bez. inv. č., vloženo In *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*

²⁰⁶ OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

²⁰⁷ Die Kirche zu Lampersdorf. In *Riesengebirksheima* 23. Februar 1969, Nr. 2, s. 48.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 48.

práce, 5 korun a 40 haléřů za tesařské práce a 10 korun a 40 haléřů za klempířské práce ve věži. Rovné dvě koruny stály zámečnické práce na hodinách, dalších 5 korun a 90 haléřů pak stálo příslušenství k hodinám, konkrétně 5 korun 90 haléřů stála lana a 70 haléřů konev k mazání hodin. Rovných 15 korun stály dva železné sloupy chóru a 3 koruny a 40 haléřů dopravné za křížovou cestu, zbývající peníze se vynaložily za propagaci a poštovní a správní poplatky²⁰⁹. Mimo tyto souhrnné náklady obsahuje účetní kniha Spolku pro stavbu kostela za rok 1909 ještě další výdaje, a sice 50 korun 19 haléřů za vyměření plánu, 3 koruny 65 haléřů za montáž čerpadla, 2 koruny 70 haléřů za dřevo na schody a rovných 927 korun za postranní přístavky u kostelní věže, které vyrostly v tomto roce²¹⁰.

V roce 1910 se prostavělo celkem 2909 korun a 10 haléřů. 1594 korun 67 haléřů z této částky připadlo staviteli, z toho 849 korun 18 haléřů za stavbu sakristie. 22 korun 44 haléřů se zaplatilo za klempířské práce, 5 korun 74 haléřů panu Ullrichovi za hřebíky a 5 korun 60 haléřů za kostelní klíč. 61 korun 47 haléřů se zaplatilo za kostelní lavice, z toho 12 korun 17 haléřů za 20 kusů lavic z Trutnova, 19 korun 30 haléřů za tesané dřevo pod lavice a 30 korun za jejich instalaci. Celkem 402 korun 61 haléřů se zaplatilo za oltář, u částky 200 korun je jmenovitě uveden bernartický truhlář Fiedler, lze tedy předpokládat, že oltář zhotovil právě on. 152 korun stál oltářní obraz, 540 korun se zaplatilo za varhany (údaje o placení varhan se v pramenech liší, viz další odstavec) a 5 korun za náčrt vstupního portálu. Zbývající náklady činily, stejně jako každý rok, úhrady poštovních a správních poplatků s propagačním materiálem.²¹¹

Jak vyplývá z dochovaných účtů, soustředila se v roce 1910 pozornost již spíše na vybavení interiéru. 12. září tohoto roku dorazily do Lampertic varhany, které předtím našly své použití v trutnovském děkanském kostele, kde byly používány cirka jeden rok jako provizorní v době od rozebrání starých varhan do postavení nových. Původně měly být dodány již v květnu 1910, protože se však dohotovení nových varhan v Trutnově protáhlo, mohly být dopraveny na místo určení teprve v září. Za prodlevu v dodací lhůtě platilo město Trutnov měsíční půjčovné 15 korun, což se za čtyři měsíce vyšplhalo na rovných 60 korun. Tato částka se pak odečetla od celkové sumy 900 korun, díky odpočtu za půjčovné se nakonec za varhany zaplatilo pouze 840 korun²¹². Ušetřených 60 korun se použilo ke zkrášlení varhanní skříně. Získali se za ně dva andělé s pastýřskými rohy, kteří pocházeli ze sochařské

²⁰⁹ OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

²¹² SOKA Trutnov. fond *Obecná škola Lampertice*. Kronika obecné školy. bez inv. č. (neuspořádáno), kniha č. 1.

dílňy Ferdinanda Stuflessera ze St. Ulrich Gröden v Tyrolsku²¹³. K platbě za varhany je nutno uvést, že se prameny v tomto údaji rozcházejí. Podle obecní²¹⁴ a školní²¹⁵ kroniky zaplatil celých 900 korun z vlastních zdrojů sám starosta Franz Kuhn, podle pokladní knihy spolku však zaplatil pouze 300 korun a 540 korun se zaplatilo ze spolkového fondu²¹⁶. Varhany představovaly, a dodnes představují, malé dílo s kombinovaným rejstříkem čítajícím celkem 136 dřevěných a zinkových píšťal. Pedel s 24 zinkovými píšťalami měl dva pedálové rejstříky (subbas šestnáctistopý, gedakt osmistopý s 27 píšťalami) a šest rejstříků manuálu, a sice bourdun osmistopý, salicionál osmistopý, dolce čtyřstopý, čtyři flétny, dvě violíny a regulátor dynamiky pro plný stroj. Manuál měl čtyři a půl oktávy s 54 klávesami. Postaveny byly v roce 1908 pražským varhaníkem Schiffnerem²¹⁷.

Počátkem roku 1911 byl kostel zcela dokončen, a tak mohl být v neděli 7. května téhož roku slavnostně vysvěcen. Vysvěcen byl okresním vikářem Ferdinandem Kutscherem z Maršova²¹⁸. Celá událost začala již v předvečer samotného svěcení, kdy slavnostně vyzdobenou a nasvícenou obcí táhl za doprovodu muziky pochodňový průvod, jehož se účastnili havíři pod vedením svého vrchního štajgra Johanna Struckela i všechny obecní spolky. V samotný den svěcení byl nejprve vikář srdečně pozdraven z čestné brány zřízené před Obecním úřadem od tamtéž rozestavěných spolků, školní mládeže a družiček. Pozdraven byl ústy předsedy Spolku pro stavbu kostela Josefa Webera, vrchního učitele Ferdinanda Wosky, starosty Franze Kuhna a žákyně čtvrté třídy Ludvigy Schubertové. Následně byl odveden ke kostelu, kde vedl dojemné slavnostní kázání bývalý bernartický farář a člen výboru Spolku pro stavbu kostela Josef Jahn²¹⁹, a to i přes vytrvalý déšť. Během kázání zvelebil tento den ke slávě Boha, katolické církve i obce a srdečnými slovy vyjasnil jeho význam. Po předání klíče žákyní čtvrté třídy Annou Tatschovou vstoupilo křesťanstvo do kostela a již zmíněný vikář Ferdinand Kutscher jej za asistence žacléřského faráře Gutschaie, Josefa Jahna a městského školního katechety Aloise Schembery ze Žacléře vysvětil²²⁰. Během svěcení zněl z chóru zpěv písně „Dům plný slávy vzhlíží“. Kostel se brzy zaplnil do posledního místečka a vikář Kutscher celebrol první svatou mši pro všechny dobrodince a

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ SOKA Trutnov. fond *Archiv obce Lampertice*. Kronika obce. inv. č. 1, kniha č. 1.

²¹⁵ SOKA Trutnov. fond *Obecná škola Lampertice*. Kronika obecné školy. bez inv. č. (neuspořádáno), kniha č. 1.

²¹⁶ OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

²¹⁷ SOKA Trutnov. fond *Obecná škola Lampertice*. Kronika obecné školy. bez inv. č. (neuspořádáno), kniha č. 1. Stručnější údaje o varhanách nově též UHLÍŘ, Václav. *Varhany královéhradecké diecéze*. Hradec Králové: Garamon s. r. o., 2007. ISBN 978-80-86472-27-0. s. 205.

²¹⁸ SOKA Trutnov. fond *Obecná škola Lampertice*. Kronika obecné školy. bez inv. č. (neuspořádáno), kniha č. 1. Stručnější údaje o svěcení též SOKA Trutnov. fond *Archiv obce Lampertice*. Kronika obce. inv. č. 1, kniha č. 1.

²¹⁹ Farářem byl do počátku roku 1911, v této době byl již profesorem náboženství v Hostinném.

²²⁰ SOKA Trutnov. fond *Obecná škola Lampertice*. Kronika obecné školy. bez inv. č. (neuspořádáno), kniha č. 1.

zakladatele kostela stejně jako pro celou obec, přičemž zněl z chóru za doprovodu varhan a violy zpěv Schubertovy „Německé mše“. Bohoslužba byla zakončena děkovnou písní „Te deum laudamus“ a národní hymnou. Po skončení mše následoval pochod, jehož součástí byla i slavnostní tabule ve škole. Mimo již zmíněných pánů se této akce účastnili také tehdejší administrátor Franz Pokorny s kooperátorem Gustavem Kordou, císařský vrchní rada inspektor Sandner i první předseda a zakladatel Spolku pro stavbu kostela Friedrich Patzak – vrchní učitel v důchodu²²¹. Při oslavě mělo v obci stát i několik prodejních stánků se suvenýry, v zahradě hostince pana Rzehaka a před hostincem pana Kuhna stáli dokonce řetízkový kolotoč, houpačka a střelnice²²².

Na svatodušní pondělí 5. června roku 1911 navštívil Lampertice během své vizitační návštěvy regionu královéhradecký biskup dr. Josef Doubrava. Při této příležitosti se v lampertickém kostele konalo také biřmování²²³. O půl osmé ráno přijel biskup do Bernartic, kde byl slavnostně přijat a pozdraven místními spolky, školní mládeží celého církevního obvodu s jeho učiteli, místním duchovenstvem a obecním zastupitelstvem. Do Lampertic se dostavil ve čtvrt na pět odpoledne za doprovodu svého sekretáře Dr. Josefa Hurána, královéhradeckého kanovníka Dr. Johanna Soukupa, žacléřského faráře, zlatoolešnického faráře Krečyho a bernartického duchovenstva, jmenovitě faráře Antona Boháče, kaplana Franze Pokorného a administrátora Kordy. Ihned po příjezdu byl nejprve, podobně jako předešle v Bernarticích, slavnostně přivítán předsedy místních spolků, konkrétně hasičů, veteránů, hospodářského spolku, živnostenského družstva a horníků pod vedením vrchního štajgra Struckla. Dále se přijetí účastnila také shromážděná školní mládež, učitelský sbor, obecní zastupitelstvo a velký počet družiček. Starosta Franz Kuhn pozdravil biskupa jménem obce, vrchní učitel Ferdinand Woska jménem učitelského sboru a žákyně druhé třídy Ida Streckerová jménem shromážděného žactva, přičemž mu byla předána také kytice růží. Předseda Spolku pro stavbu kostela Weber pozdravil biskupa jménem svého spolku, nakonec jej pozdravil bernartický farář Anton Boháč jako představitel místního duchovenstva²²⁴. Biskup odpověděl na pozdravy a připravené přijetí srdečnými slovy díky a projevil radost z poznání nově postaveného kostela. Následně k němu byl odveden a po dlouhém proslovu biřmoval. Po společné závěrečné modlitbě poděkoval žák čtvrté třídy Fritz Kohl u oltáře jeho excelenci za návštěvu a biřmování, načež biskup všem požehnal, rozloučil se a odjel ve svém

²²¹ Tamtéž.

²²² PRÄTORIUS, Karl - WEBER, Hellmut. c. d. s. 233.

²²³ SOkA Trutnov. fond *Obecná škola Lampertice*. Kronika obecné školy. bez inv. č. (neuspořádáno), kniha č. 1.

²²⁴ Tamtéž.

voze zpět do Trutnova. Počet biřmovaných věřících z Bernartic činil 859, z Lampertic 485²²⁵. Další biřmování se v Lamperticích konalo v roce 1925, kdy biřmoval biskup Kašpar, přesný počet biřmovaných v tomto roce není znám²²⁶.

V době prvního biřmování již kostel plně sloužil svému účelu. Konala se zde řada Bohoslužeb, pohřby, svatby, i křty. Bohoslužby se konaly každou druhou neděli v měsíci, na druhý svátek vánoční, na velikonoční a svatodušní pondělí, na den Nanebevstoupení Páně a třetí srpnovou neděli.²²⁷ Prakticky všechny církevní obřady zde od počátku konali duchovní z bernartické fary. Prakticky všechny církevní obřady zde od počátku konali duchovní z bernartické fary. Protože v této době ještě neexistovalo autobusové spojení, byl farář do Lampertic a zpět dopravován kočárem nebo drožkou²²⁸. Podle pamětí místních obyvatel byly bohoslužby vždy velmi pěkné a slavnostní. Pravidelně je doprovázel zvuk varhan a chórový zpěv žáků místní školy. Na varhany hrál vrchní učitel Ferdinand Woska, který byl údajně velmi dobrým varhaníkem a s velkou trpělivostí a značným úsilím se věnoval také žákovskému sboru²²⁹.

Péče o nový kostel však s jeho vysvěcením ani zdaleka neskončila, nezánikl ani Spolek pro stavbu kostela. Nadále se věnovala pozornost krášení jeho interiéru a zřizování dalšího vnitřního vybavení. Tři roky po vysvěcení přibyly v kostele nové obrazy Křížové cesty, které vysvětil dne 22. března roku 1914 na základě podnětu bernartického faráře Antona Boháče kvardián františkánského kláštera v Hostinném Josef Hopfinger. Obrazy Křížové cesty byly pro kostel získány jako dar spolku Bonifác na základě prosebného dopisu vrchního učitele Ferdinanda Wosky. Během svěcení zněl z chóru tradiční zpěv, tentokrát sonáta „Vexilla regis“, „Stabat Mater“, „Te deum“, „Pange Lingua“ a „Pohled' na Svatou zem“.²³⁰

Mimo již zmíněných varhan a obrazů křížové cesty měl kostel samozřejmě také svůj hlavní a dva postranní oltáře. Hlavní oltář zdobil, a dodnes zdobí, obraz Nanebevstoupení Krista, po jeho bocích stály sochy hornických patronů svatého Prokopa a svaté Barbory. Sochy byly vysoké přibližně 1,25 metrů a údajně byly řemeslně velmi dobře zpracovány. Pocházely z dílny blíže nejmenovaného profesora v Tyrolsku nebo Vorarlbergu²³¹. Na

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Lampertice*. Kronika obce. inv. č. 1, kniha č. 1.

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ PRÁTORIUS, Karl - WEBER, Hellmut. c. d. s. 233.

²²⁹ Tamtéž. s. 32.

²³⁰ SOkA Trutnov. fond *Obecná škola Lampertice*. Kronika obecné školy. bez inv. č. (neuspořádáno), kniha č. 1.

²³¹ Die Kirche zu Lampersdorf. In *Riesengebirksheima* 23. Februar 1969, Nr. 2, s. 48. O existenci obou soch vypovídají na jejich podstavcích dodnes dochované kartuše s jejich jmény. V současné době by obě sochy měly být uloženy v budově Obecního úřadu v Lamperticích. Zhodnocení jejich řemeslného zpracování a

postranních oltářích pak stály sochy Matky Boží a svatého Josefa²³². O původu soch na postranních oltářích není známa žádná zmínka, podle pamětí místních obyvatel se však sochy po stranách hlavního oltáře a na postranních oltářích v provedení zřetelně lišily²³³.

Poměrně krátce po dostavbě kostela začala první světová válka, která přinesla první z výraznějších zásahů v jeho krátkých dějinách. Křesťanský život v poměrně krátce stojícím kostele sice neskončil, válka jej však zasáhla, podobně jako řadu dalších staveb tohoto druhu v celém státě, rekvizicí zvonů. V Lamperticích došlo k rekvizici všech tří zvonů 16. října roku 1916²³⁴. V den sejmutí byly všechny tři zvony mezi jedenáctou a dvanáctou hodinou naposledy rozezněny, po té byly z věže sejmuty. Rekvizice se nedotkla pouze umíráčku, který zde zůstal. Aby bylo možné z věže sundat největší ze tří zvonů, musel se rozbít na dvě části.²³⁵ Současně s kostelními zvony byly rekvírovány ještě dva další. Jeden z nich visel na domě Marie Bischofové čp. 135. Vážil 53 kilogramů a nesl nápis „ Gestiftet von Paul Hermann zu Ehre Gottes. 1878.“ (věnováno Paulem Hermannem ke slávě Boží. 1878). Mimo nápisu jej zdobil také reliéf svatého Jana Křtitele²³⁶. Podle soupisu rekvírovaných zvonů z celé farnosti jej však zdobil reliéf svatého Jana Nepomuckého. V průměru měřil 45 centimetrů, na výšku 36 centimetrů, odlil jej M. Schneider z Hradce Králové.²³⁷ Druhý zdobil reliéf Zmrtvýchvstání Krista, odlil jej neznámý zvonář v roce 1840, v průměru měřil 46 centimetrů, na výšku 35 centimetrů a vážil 52 kilogramů.²³⁸

Po válce byly nové zvony do věže zavěšeny a zároveň slavnostně vysvěceny až 2. dubna roku 1923²³⁹. Na zvony se vybralo z veřejných sbírek²⁴⁰, odlilo je chomutovské zvonařství Herold²⁴¹. Tyto zvony byly znovu rekvírovány v průběhu druhé světové války, tentokrát včetně umíráčku. 20. ledna roku 1942 se jimi naposledy vyzvánělo, o den později, tedy 21. ledna roku 1942 se sejmuly tři hlavní zvony, 22. ledna roku 1942 byl sejmut i

umělecko-historické hodnoty není předmětem této práce, mělo by být spíše předmětem zájmu specialistů z oboru dějin umění.

²³² WIRKNER, Gisela. Unser Lampersdorfer Kirchlein. In *Riesengebirgsheimat* 22. Februar 1968, Nr. 2. s. 32.

²³³ Die Kirche zu Lampersdorf. In *Riesengebirksheima* 23. Februar 1969, Nr. 2, s. 48. Stejně jako v předešlém případě není zhodnocení uměleckořemeslného zpracování předmětem této práce a mělo by být spíše předmětem bádání v oblasti dějin umění.

²³⁴ SOkA Trutnov. fond *Obecná škola Lampertice*. Kronika obecné školy. bez inv. č. (neuspořádáno), kniha č. 1.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Ostatní korespondence. inv. č. 83, kart. 4.

²³⁸ Tamtéž. Též NA. fond *Státní památková správa*. Zvony. inv. č. 266, kart. 668.

²³⁹ SOkA Trutnov. fond *Obecná škola Lampertice*. Kronika obecné školy. bez inv. č. (neuspořádáno), kniha č. 1. Podrobnější údaje o průběhu světicího aktu nových zvonů kronikářské záznamy neobsahují.

²⁴⁰ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Lampertice*. Kronika obce. inv. č. 1, kniha č. 1.

²⁴¹ OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

umíráček²⁴². Údaje o těchto zvonech se liší. V literatuře a ohlašovacím listě o stavu zvonů z roku 1940 se uvádí hmotnost 280, 165 a 75 kilogramů²⁴³, přípis Heinricha Anderse vložený v pokladní knize však obsahuje hmotnosti 250, 136, 70 kilogramů a 28 kilogramů u umíráčku²⁴⁴. Podle ohlašovacího listu soupisu měřily v průměru 75, 63, 50 a 38 centimetrů²⁴⁵. Jako zvoníci působili v lamperticích nejprve hrobník Vojtěch se svou ženou Marií, později jeho úlohu převzala rodina Franze Müllera z domu čp. 150, která bydlela v bezprostřední blízkosti hřbitova²⁴⁶.

V meziválečném období probíhal církevní život v lampertickém kostele klidným a nerušeným způsobem stejně jako po jeho dostavbě před první světovou válkou. Nedošlo ani k žádným změnám zasahujícím do jeho stavební podoby. Výjimkou byla pouze oprava střechy v roce 1926 včetně výměny střešní krytiny (náhrada břidlice eternitem). Celkové náklady na opravu střechy se vyšplhaly na 8000 korun, peníze se získaly formou půjčky u Reifeisen.²⁴⁷ V roce 1924 byl pro kostel Fridolínem Kindem zhotoven Svatý hrob a v roce 1932 se nákladem 3000 korun přistavělo zádveří k sakristii.²⁴⁸ Mimo toho probíhaly pouze nutné a zcela běžné údržby, které, včetně úhrad za elektrickou energii, nadále zajišťoval Spolek pro stavbu kostela. Za tímto účelem měl v žacléřské spořitelně nadále svůj účet, jehož hlavním zdrojem stále zůstávaly milodary místních věřících a částečně zřejmě i příjmy z lesního hospodářství. Například v roce 1931 dosáhly příjmy ve fondu výše 2 660 korun 98 haléřů, výdaje 1998 korun 55 haléřů. Z roku 1930 byl převeden zůstatek 397 korun 1 haléř, k 1. lednu roku 1931 tak činila finanční hotovost kostelního fondu 662 korun 32 haléřů.²⁴⁹ Předsedou spolku zůstával na přelomu dvacátých a třicátých let nadále Josef Weber, pokladníkem byl pan Schmidt²⁵⁰. Spolek konal také svá pravidelná výroční zasedání. Jedno z takových zasedání se konalo například 26. prosince roku 1936 o půl 11 dopoledne v hostinci pana Richtera. Hlavním bodem schůze bylo po jejím zahájení schválení hospodářského

²⁴² OÚ Lampertice. Přípis Heinricha Anderse o sejmutí zvonů. Vloženo In OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

²⁴³ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Ostatní korespondence. inv. č. 83, kart. 5. V literatuře MÁLEK, Vlastimil – SCHREIER, Václav. c.d. s. 77.

²⁴⁴ OÚ Lampertice. Přípis Heinricha Anderse o sejmutí zvonů. Vloženo in OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*. Vzhledem k odlišnosti údajů zůstává tato otázka nadále otevřená a bude předmětem dalšího šetření.

²⁴⁵ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Ostatní korespondence. inv. č. 83, kart. 5.

²⁴⁶ PRÄTORIUS, Karl - WEBER, Hellmut. c. d. s. 233.

²⁴⁷ SOKA Trutnov. fond *Archiv obce Lampertice*. Kronika obce. inv. č. 1, kniha č. 1.

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

²⁵⁰ Tamtéž.

výsledku a stavu pokladny za uplynulý rok, následovala volba předsednictva, všeobecná část a volná zábava, respektive projednání libovolných podnětů²⁵¹.

S odsunem německy mluvících obyvatel církevní život v kostele i celé obci výrazně ochladl a s nástupem komunismu téměř zanikl. Dokonce když se v roce 1948 zrušily ranní bohoslužby ve všední dny v bernartickém kostele a kvůli řádovým sestrám z lampertického chorobince byly přeneseny do Lampertic, nepřenesly se do kostela, nýbrž přímo do chorobince.²⁵²

Ještě v roce 1947 však probíhala prostřednictvím Chrámového družstva v Pelhřimově jednání o zhotovení nového zvonu se zvonařskou firmou Kovolit – R. Manoušek z České u Brna. Tato firma odeslala dne 21. listopadu 1947 nabídku na zhotovení nového zvonu, které bylo na jejím základě smluvně ujednáno 7. dubna následujícího roku 1948. Nový zvon měl vážit 95 kilogramů, v průměru měl měřit 53 a půl centimetru a měl být naladěn v tónu fis². Smluvní cena byla ujednána na 11 125 korun, z toho 10 925 korun za samotný zvon (115 korun za kilogram) a 200 korun za balné. Zvon měl nést reliéf svatého Václava a nápisy „Z darů obyvatelstva v Lamperticích L. P. 1948“ a „Bože, žehnej našim rodinám“. 28. dubna roku 1949 však zvonařská firma, tehdy již jako národní podnik oznámila odložení zhotovení zvonu na neurčito z důvodu nedostatku materiálu.²⁵³ Nový zvon se již do kostela nedostal.

V průběhu celé druhé poloviny dvacátého století kostel chátral a nebyl žádným způsobem udržován. Počátkem devadesátých let 20. století jej neušetřila ani novodobá „módní“ vlna vykrádání, ukradeny byly dřevořezby z hlavního oltáře (andělé), socha Panny Marie a obrazy Křížové cesty. Ukradené movitosti se do kostela již nevrátily a mobiliář, který zde zůstal, byl z bezpečnostních důvodů přenesen do depozitáře v budově Obecního úřadu, kde je uložen dodnes²⁵⁴. V současné době je záměrem obce Lampertice kostel postupně zrekonstruovat a alespoň částečně mu vrátit slávu z doby počátku jeho poměrně krátké existence.

2.2. Rozbor objektu

Kostel Nanebevstoupení Páně v Lamperticích je poměrně jednoduchou jednodlnou stavbou zděnou z cihel na podezdívce z pravidelně opracovaných kamenných kvádrů. Celá stavba je posazena na částečně odstřeleném svahu, západní průčelí je zapuštěno v terénu. Loď kostela je orientována ve směru jih – sever, na severní straně navazuje na loď polygonálně

²⁵¹ Pozvánka na toto zasedání vložena in OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

²⁵² OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*, bez inv. č. Kopie téhož v knihovně SOkA Trutnov.

²⁵³ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice. Ostatní korespondence*, inv. č. 83, kart. 5.

²⁵⁴ Ústní informace starosty obce Jana Rosy. Poskytnuto při rozhovoru 11. 3. 2006.

uzavřené pětiboké kněžiště. Na jižní straně přiléhá k lodi čtyřboká hranolová věž. V jižní straně lodi je situován kůr s varhany. K oběma bočním stranám věže na východní a západní straně přiléhají přízemní přístavky. V přístavku na východní straně se nachází schodiště do patra věže odkud je přístupný kůr i další patra věže. Interiér západního přístavku slouží, respektive v minulosti sloužil, jako kaple. Při severozápadním nároží kostela je situována sakristie přiléhající ke kněžišti a částečně také k západní stěně lodi, Sakristie je půdorysně ve tvaru L, navazuje na ní malé zádveří.

Hlavní vstup do kostela je situován na jižní straně v přízemí věže, podvěží má charakter předsíně. Od lodě jej oddělují samostatné vstupní dveře situované v ose hlavního vstupu. Původně byl přístup do lodě možný také ze západní strany, tento vstup je však v současné době zadržán. Kaple je přístupná jednak vstupem z lodi kostela situovaným vedle hlavního vstupu do lodě, jednak také samostatným vstupem ze západní strany. Sakristie je přístupná z kněžiště a vstupem ze zádveří v severozápadním nároží kostela. Hlavní vstupní dveře do kostela jsou umístěny v hluboké půlkruhově zaklenuté nice, mají kamenné ostění. Dveře samotné jsou dvoukřídlé, rámové s kazetovými výplněmi, zhotovené z masivního dubového dřeva. Spodní kazety tvoří patky, vrchní kazety čtvrtkruhové výseče, středové kazety zdobí poměrně výrazné rozety. Architektonicky zajímavým prvkem vstupních dveří je kování. Kliky představují sfingy, štítky zámků maskarony ve tvaru zvířecích hlav. Závěsy dveří jsou křížového typu s rozvilinami. Nade dveřmi je paprskově členěný půlkruhový světlík, ode dveří oddělený dřevěnou profilovanou římsou. Dveře představují ukázkový příklad doznívajícího historismu. Vstup z podvěží do lodi je situován v segmentově zaklenuté nice s mírně šikmými špaletami umístěné v ose celé stavby. Vstup má dřevěné ostění, vstupní dveře jsou rovněž dřevěné, rámové. Spodní polovinu obou křídel vyplňují jednoduché kazety, horní poloviny jsou prosklené. Prosklení při obvodu je provedeno ze vzorovaného skla s květovými motivy, střed z čírého skla. Nosná konstrukce prosklení je laťková. Nade dveřmi v segmentové nice je prosklený světlík svisle dělený na tři pole, od dveří jej odděluje lehce profilovaná římsa. Kliky dveří tvoří keramické koule. Všechny ostatní vnitřní vstupy jsou situovány rovněž v segmentově zaklenutých nikách. Ostění ostatních vstupů jsou kamenná hranolová, dveře jednokřídlé rámové, vyplněné rovněž jednoduchými kazetami, ve středu ploch předsazenými. Zámky všech dveří jsou krabicové, kliky jednoduché kované, vše odpovídá době výstavby kostela. Stejně jsou i vstupní dveře ze schodiště do patra věže. Vstupní dveře na kůr z patra věže jsou jednoduché dvoukřídlé, svlakové. Dveře u vstupu do krovu jsou rovněž svlakové, oplechované.

Podvěží je zaklenuto segmentovou klenbou, jejíž osa je totožná s hlavní osou celé stavby. Kněžiště je zaklenuto plackou se čtyřmi nosnými klenebními pasy vybíhajícími z koutových pilastrů polygonálního kněžiště, sbíhají se u vrcholu vítězného oblouku. Pasy jsou cihelné, klenební kápě taktéž, ovšem s nižší tloušťkou klenebního zdiva. Líc obou kleneb je omítnut vápennou maltou, rubová strana klenby v podvěží není přístupná, rub klenby nad kněžištěm je cihelný, bez jakékoliv mazaniny. Hlavní loď je plochostropá. Nosnou konstrukci stropu tvoří dřevěné trámy v prostoru půdy zakryté fošnovým záklopem položeným v ose stavby. Celou konstrukci staticky zajišťují dva trámy položené v ose lodě, k nimž jsou jednotlivé trámy připevněny ocelovými šrouby. Při pohledu z půdy se tak stropní konstrukce jeví jako zavěšená na dvou průvlacích. Zespod zakrývá nosné trámy prkenné podbití překryté rákosovou rohoží a vápennou maltou. Strop nemá fabion. Stropy v kapli, sakristii a zádveři sakristie mají stejnou úpravu. Tyto stropy jsou šikmé, neboť jejich podbití je přibito přímo na konstrukci krovu nad nimi. Nad schodištěm do patra věže není strop a je přiznána konstrukce krovu. Kůr v jižní straně lodě nesou dva ocelové toskánské sloupy na kamenných patkách. Stropní podhled kůru je omítnut, podlaha prkenná, zábradlí je rovněž prkenné. Střední část kůru oživuje segmentové konvexní prohnutí. Stropy v jednotlivých patrech věže tvoří prostá trámová konstrukce s prkenným záklopem. Strop mezi prvním a druhým patrem věže má zespod podbití s rákosovou omítkou. Nosnou konstrukci mezi druhým a třetím patrem věže tvoří tři ocelové I nosníky a čtyři dřevěné trámky, konstrukci nad třetím patrem věže pak čtyři dřevěné hranoly.

Hlavní loď prosvětlují tři velká okna ve východní a tři v západní stěně. Okna jsou umístěna v nikách se šikmými špaletami, nadpraží oken je půlkruhové, parapety rovněž šikmé. Okna samotná tvoří železný rám vyplněný třemi druhy skla. Po obvodě je sklo fialové, ve středu okna je z tabulek z mačkaného skla s květovými motivy vytvořen kříž, zbývající část okna vyplňují tabulky z čírého skla. Jedno okno v západní stěně je umístěno nad původním vstupem, proto je oproti ostatním nižší. Stejná okna, ovšem s železnými rámy prosklenými pouze čířím sklem, prosvětlují také kněžiště, kapli, vstup do patra věže a sakristii i její zádveři. V každém z průčelních přístavků (kaple a vstup na kůr) a v sakristii se nachází jedno takové okno, v kněžišti dvě. Okno v sakristii zevnitř zakrývá dvoukřídlá dřevěná okenice. V zadní stěně kněžiště je umístěno slepé okno, v jehož půlkruhovém nadpraží je umístěna železná rozeta vyplněná čtyřmi druhy barevného skla (modrá, zelená, žlutá, fialová). Rozeta znázorňuje šesticípou hvězdu. Stěny v interiéru průčelních přístavků navíc člení dvě slepá okna s půlkruhovým nadpražím, jejichž archivoly mají výrazné kvádrování v maltě. Patro věže u vstupu na kůr prosvětluje velká dřevěná rozeta v šikmé

kruhové špaletě. Rozeta je dřevěná, paprskovitě členěná, prosklená. Jednotlivé dělicí paprsky znázorňují rostlinné rozviliny. Druhé patro věže prosvětluje celkem čtyři okna stejná jako jinde, pouze s rovnými špaletami, prosklená jsou čirým sklem. Východní a západní stěnou věže prostupuje v tomto patře po jednom takovém okně, hlavní jižní průčelí má okna dvě. Zvonová okna ve třetím patře věže zakrývají dřevěné žaluzie. Všechna okna v celém kostele jsou obdélná, postavená na výšku.

Podlahu celého kostela pokrývá cementová dlažba. Dlaždice ve vstupním prostoru jsou čtvercové, kladené šikmo. Dlaždice v kněžišti, kapli a sakristii jsou ve tvaru šestiúhelníka. Dlaždice mají tři barevné odstíny – černou, červenou a bílou, jsou kladeny v podobě květů. Ve střední ose lodě a v prostoru před kněžištěm je dlažba položena stejným způsobem, pod lavicemi jsou dlaždice bílé čtvercové. Podlahu v zádveři sakristie tvoří beton. Podlaha kněžiště je oproti podlaze lodi výškově zvednutá, výškový rozdíl překonává segmentový dřevěný stupeň. Podlaha v patře věže u přístupu na kůr je fošnová, podlahy v ostatních patrech věže tvoří pouze prkenný stropní záklop.

Všechny vnitřní prostory jsou hladce omítnuty, stěny interiéru zdobí nástěnné malby. Východní a západní stěnu předsíně v podvěží člení profilované obdélné rámy provedené v maltě. V jednom z těchto rámu původně visel nástěnný kříž, v protějším zřejmě obraz. Nad vstupem do lodi je připevněna pamětní mramorová deska se zlaceným malovaným nápisem *Erabut / im Jahre / 1906 – 1911*. Stěny lodě mají do výšky přibližně jednoho metru předsazený sokl. Stěny lodi člení čtyři poměrně mělké hladké pilastry v maltě. Pilastry mají hlavice profilované oblouny a výžlabky, nesou lehce profilovanou podstropní římsu provedenou rovněž v maltě. Stejně pilastry se nachází také v jižní stěně po stranách vstupu do lodi i v jejích koutech. V této stěně jsou však přerušeny kůrem, nad nímž pokračují stejným způsobem. Stěny lodě jsou malovány světle žlutou barvou, pilastry modře. U paty oken a pilastrů jsou zlatou barvou namalovány jetelové kříže. Ocelové sloupy nesoucí kůr mají po celé své ploše namalováno iluzivní mramorování. Čelní stěna dřevěného zábradlí kůru je členěna obdélnými zrcadly s lehce profilovanými rámy, uvnitř zrcadel je rovněž iluzivní mramorování. Na středním poli podhledu kůru je namalována holubice v rokajovém rámování. Plocha stropu lodě je malována žlutou barvou stejného odstínu jako stěny. Po obvodu obíhají strop malované barevné linky převážně modré barvy, mezi nimiž je ve stejném barevném odstínu namalován květinový pás. Přes celou střední plochu stropu je namalován helvétský kříž, v centru v kruhovém zrcadle s písmeny IHS. U hlavy a paty kříže jsou u stropních prostupů, sloužících k zavěšení lustrů, zakrytých dekorativními kovanými mřížemi namalovány osmicípé zlacené hvězdy. Stěny kněžiště člení koutové pilastry shodné s pilastry

v lodi. Stejným způsobem jako pilastry, tedy modrý dřívok lemovaný žlutým pásem, jsou zdobeny také líce klenebních žeber nad kněžištěm, žebra navíc zvýrazňují zlacené pásy. V místě styku žeber je namalován iluzivní svorník, v jehož středu je rovněž stropní prostup zakrytý dekorativní kovanou mříží (závěs pro lustr). Lícové plochy klenebních kápí i plochy stěn mezi pilastry kněžiště jsou pak malovány modrou barvou v odstínu do fialova, jednotlivé plochy mezi pilastry jsou posety zlacenými hvězdami, nad okny a dveřmi jsou pak namalováni andělci. Iluzivní malované pilastry nesou také vítězný oblouk, jehož spodní líc zdobí nápis *ó, Pane, vyslyš modlitbu mou*. Stěny sakristie jsou malovány rovněž světle žlutou barvou, strop světle modrou. Pod stropem je linka s točenicí, plochy stěn zvýrazňují rokajová zrcadla. Kaple je malována stejným způsobem jako kněžiště. Vnitřní prostory věže jsou v prvním patře hladce a od druhého patra hrubě omítnuty s vápenným nátěrem.

Přístup do patra věže, a tedy i na kůr, umožňuje dřevěné zalomené schodiště. Stupně tohoto schodiště jsou bedněné, zapuštěné ve zdi. Schodiště z prvního do druhého patra věže (od kůru ke krovu) je dvouramenné, rovněž dřevěné, schodnicové. Schodnice nese stropní trám, podestu podpírají sloupky. Schodiště do třetího patra věže je žebříkové, jednotlivé stupně jsou začepovány do schodnic a přitlučeny hřebíky. Schodnice nesou stropní trámy. Přístup ke krovu věže umožňuje pouze dřevěný žebřík.

Střecha kostela nad lodí je sedlová, nad sakristií, kaplí a vstupem na kůr zvalbená, věž zakrývá čtyřstěnná stanová střecha s podlomenou spodní čtvrtinou. Na vrcholu střechy věže spočívá makovice s křížem zdobeným výraznými rozvilinami. Plochu všech uvedených střech zakrývají eternitové šablony přibité k bednění. Krov nad lodí tvoří poměrně jednoduchá hambalková soustava s pěti plnými vazbami. Všechny plné vazby sestávají ze dvou stojatých stolic nesoucích vaznici, která podpírá hambalky. Stolice jsou mezi sebou rozepřeny hranoly, které jsou v nich začepovány. Další statickou podporu zajišťují šikmé vzpěry s horními konci začepovanými rovněž do stolic, ve spodní části do samostatných vazných, případně do stropních, trámů. Vzhledem k tomu, že konstrukci stropu zakrývá fošnový záklop, nelze přesně určit, zda spočívá konstrukce krovu na samostatných vazných trámech nebo pouze na stropní konstrukci. Pravděpodobnější se však zdá možnost začepování do samostatných vazných trámů. V podélném směru zajišťují stolice šikmé pásy začepované do stolic a jimi nesených vaznic. Mimo zmíněné vaznice nemá tato konstrukce žádnou jinou mezilehlou ani vrcholovou vaznici. Krokve jsou uloženy na pozednicích. Na některých prvcích jsou patrné tesařské značky. Konstrukci krovu věže tvoří klasická soustava, tedy středová stolice nesená nosným základovým roštem sestaveným ze soustavy vazných trámů, jejíž středem probíhá ondřejský kříž, ztužují jí krátkata. Ke středové stolici jsou vztyčeny jednotlivé krokve

přeplátované přes pozednici a sbíhající se ve společném vrcholovém bodě. Celou soustavu ztužuje jednoduchý středový rám nesený šikmými stolicemi začepovanými do spodní nosné konstrukce, staticky jej zajišťují šikmé rohové pásky. Podlomení spodní části střešní plochy vytváří námětky. Krovovou konstrukci nad sakristií tvoří pouze pozednice s vrcholovými vaznicemi položenými úhlopříčně přes jednotlivé prostory. Do vaznic jsou pak začepovány krokve ve spodní části přeplátované přes pozednice²⁵⁵.

V exteriéru dominuje jižnímu průčelí již zmíněná věž, v jejíž ose se v přízemí nachází hlavní vstup do kostela. Nad vstupem do věže je rozeta osvětlující prostor před vstupem na kůr. Vstupní niku lemují hladké šambrány se třemi kanelurami provedené v maltě, archivolta niky má mělké kvádrování, ve vrcholu s klenákem s motivem kříže, provedené rovněž v maltě. Nika rozety má hladkou šambránu v maltě se čtyřmi vrcholovými klenáky. Boční stěny jsou hladce omítnuty, bez otvorů. Nad rozetou dělí věž lehce profilovaná desková kordónová římsa, nad níž jsou v jižním průčelí dvě a v bočním východním a západním průčelí jedno okno. Tato okna prosvětlují prostor u vstupu do krovu. Archivolty okenních nik všech těchto oken mají rovněž mělké kvádrování v maltě ve vrcholu s klenákem. Nad nimi dělí věž stejná kordónová římsa. Přímo na této římse spočívá na každé straně věže jedno zvonové okno. Nad těmito okny jsou ve všech čtyřech průčelích věže mělké kruhové niky pro hodinové ciferníky. Plechový ciferník, ovšem bez číslic, je však zasazen pouze v nice hlavního průčelí. Pod střešou završuje věž korunní římsa s výraznou páskovou profilací, nad ciferníky je půlkruhově vzedmutá vzhůru. Drobnější římsička provedená v maltě obíhá věž také v polovině výše ciferníků. Rohové přístavky mají v hlavním průčelí po jednom okně, archivolty nadpraží zvýrazňuje rovněž kvádrování. V bočních stěnách (východní a západní) obou přístavků jsou umístěny vstupy – na kůr a do kaple. Oba vstupy mají kamenná hranolová ostění, dveře jsou stejné jako jinde (rámové s jednoduchými kazetovými výplněmi), archivolty segmentového nadpraží jsou rovněž kvádrované. Oba přístavky ukončuje desková korunní římsa ve spodní části s lehkým páskovým profilem. Korunní římsa s páskovým profilováním završuje také jižní štítová křídla hlavní lodě. Tato římsa na štítová křídla navazuje a se stejnou profilací obíhá celou loď včetně kněžiště. Východní i západní průčelí lodě je tříosé, popis oken viz výše. Také v lodi mají všechny okenní niky kvádrované archivolty, totéž platí i u tří oken v kněžišti, z nichž je jedno slepé se zasazenou rozetou. Malé zádveří umožňující přístup do sakristie v severozápadním nároží má ve své štítové stěně nad vstupem latinský kříž v maltě a segmentově vzedmutý štítový nástavec s páskově

²⁵⁵ Tato konstrukce je odkryta pouze nad schodištěm ke kůru, krov nad ostatními uvedenými prostory z ní lze bez pochyby odvodit.

profilovanou korunní římsou. Vyjma popsaných architektonických prvků (římsy a kvádrové archivoly) je celá stavba hladce omítnuta a natřena vápenným nátěrem světle žluté barvy, pod nímž prosakuje původní nátěr cihlové barvy.

Z movitého vybavení zůstaly na kůru zachovány varhany, které nejsou funkční. V hlavní lodi i v kapli zůstaly zachovány kostelní lavice, lavice v kapli jsou však částečně rozbité a nepoužitelné. V kapli zůstalo zachováno také torzo nástěnného deskového neogotického oltáře s malým obrázkem „Poslední večeře Páně“. Poměrně jednoduchý dřevěný hlavní oltář zdobí obraz Nanebevstoupení Páně. Postranní sochy sv. Prokopa a sv. Barbory byly v nedávné minulosti ukradeny, stejně jako socha Panny Marie.

2.3. Stavební historie²⁵⁶

Stavební historie tohoto kostela je velice stručná. Jak vyplývá z kapitoly „Dějiny objektu“, mnoho stavebních změn ve svých krátkých dějinách nezaznamenal. Shrňeme-li průběh samotné stavby, který je podrobně rozebrán ve zmíněné kapitole, můžeme ještě jednou konstatovat, že kostel byl postaven v letech 1906 – 1911 pod vedením žacléřského stavitele Josefa Plischkeho. Základní kámen kostela byl položen na jaře roku 1906 a ještě v tomtéž roce byla dokončena jeho hrubá stavba, ovšem pouze samotné lodě s věží. Loď ještě neměla kůr, postranní přístavky později sloužící jako kaple a vstup na kůr, ani sakristii. Nebyla pokryta ani střecha věže, kostel neměl okna ani řadu dalších prvků. Samotné stavbě zřejmě předcházelo odstřelení části svahu, jinak probíhala zcela standardním způsobem. Mimo zednických prací se na stavbě v roce 1906 vykonaly také potřebné kovářské a klempířské práce a pokrývač J. Geyer pokryl střechu lodě břidlicí. V následujícím roce 1907 pokryl tentýž pokrývač břidlicí také střechu věže. V roce 1907 pokračovaly zednické, truhlářské i zámečnické práce – například okování zvonových oken, která zhotovil Johann Hampel, zámečníkem Kammelem a další. V únoru roku 1908 zbývalo podle formuláře žádosti o příspěvky ještě dobudovat interiér, provést protivlhkostní opatření v okolí kostela a nahodit vnější omítky. V tomto roce byla mimo jiné také zhotovena a osazena okna. V roce 1909 se postavil kůr a postranní přístavky přilehlé k věži (kaple a vstup do věže), Franz Tamm a Anton Stránský provedli dlaždičské práce, probíhaly i klempířské a tesařské práce ve věži (byly zhotoveny například schody). V roce 1910 se již pozornost plně soustředila spíše na

²⁵⁶ Obsah této kapitoly je pouze stručným shrnutím kapitoly „Dějiny objektu“. U jednotlivých důležitých údajů proto nejsou uvedeny odkazy na prameny, které je obsahují. Podrobný odkazový i poznámkový aparát obsahuje zmíněná kapitola „Dějiny objektu“.

vybavení interiéru, výraznějším stavebním zásahem byla pouze stavba sakristie. Na jaře roku 1911 pak byl kostel dokončen a 7. května téhož roku slavnostně vysvěcen.

Mimo stavitele Josefa Plischkeho a ostatních výše uvedených řemeslníků se na stavbě podíleli i zámečník Bock, kovářský mistr Johann Kober a nepochybně i řada dalších, jmenovitě neuvedených, z Lampertic i okolních obcí. Z dopravců to pak byli především Karl Tatsch, Heinrich Rudolf, Theodor Springer, Josef Weiss a Josef Birkner, ale i někteří další.

Stavební materiál na stavbu pocházel z nedalekých vsí. Minimálně 10 000 kusů cihel se dovezlo ze Žacléře, část i z Trutnova (účtováno je 500 kusů cihel). Kvádry na sokl a ostatní kamenné prvky pocházely z Chvalče, opracoval je nejmenovaný tamní kameník. Vápno se použilo zčásti bečkovské a zčásti albeřické. Prkna a dřevo na střechu se koupilo ve Starých Bukách, část dřeva se koupila od Marie Pohlové z Dolních Verněřovic, část dodalo zdejší zastupitelstvo bezplatně z místního Fiebigova lesa („Fiebigwalde“), několik fůr prken se dovezlo také ze Žacléře. Sklo pocházelo z Bíliny, část z Horního Starého Města.

Dalšími stavebními zásahy od doby výstavby kostela byla až výměna střešní krytiny v roce 1926 (náhrada břidlice eternitem) a přístavba zádveří k sakristii v roce 1932. Ani u jednoho z těchto zásahů neznáme jména řemeslníků, kteří je provedli. Posledním, velmi nepatrným, zásahem bylo zazdění bočního vstupu do lodě po vykradení kostela počátkem devadesátých let 20. století.

2.4. Památkové hodnocení objektu

Kostel Nanebevstoupení Páně představuje zajímavý komponent, který výrazně oživuje jinak vcelku pokleslou, znehodnocenou a zanedbanou architekturu celé obce, v níž jej lze bez pochyby považovat za dominantní prvek. Stavba je neopomenutelným dokladem vývoje sakrální architektury ve venkovském prostředí na přelomu 19. a 20. století, a to i přesto, že se na jeho stavbě nepodílel žádný věhlasný stavitel, architekt, ani řemeslník. Na stavbě se projevují vlivy doznívajícího historismu a moderního stavitelství počátku 20. století. Dokladem doznívajícího historismu jsou například hlavní vstupní dveře, na nichž je patrná forma pozdní neorenesance spojená s prvky neogotiky (kování) nebo v klasicistním duchu pojatá vnitřní výzdoba s nástěnnými malbami. Starším dojmem působí i římsa věže. Zajímavé je i použití hambalkové soustavy krovu se stojatými stolicemi, které je běžné kolem poloviny 19. století. V době stavby kostela se již běžně užívají vaznicové soustavy. Tyto jevy lze vysvětlit stavitelovou zažitou zvyklostí. Jako doklad moderního dobového stavitelství pak lze vnímat například provedení ostatních dveří, oken, či krovovou konstrukci věže, stejně jako

použití většiny stavebního materiálu. Výrazným architektonickým i uměleckořemeslným prvkem je velmi citlivě, vkusně a esteticky provedená již zmíněná vnitřní výmalba. Kostel je intaktně dochovanou stavbou se všemi původními prvky bez jakýchkoliv pozdějších zásahů. Výjimkou tvoří pouze novodobé zazdění bočního vstupu do lodě, které však památkovou hodnotu stavby nijak nesnižuje.

Velmi významné postavení zaujímá kostel Nanebevstoupení Páně také z hlediska urbanismu. Jeho umístění na návrší v centru intravilánu obce společně s jeho orientací lze vnímat jako nadčasové. Při pohledu na celkovou kompozici obecního urbanismu působí dojmem, že zde stojí již delší dobu a nikoliv pouze necelých sto let. Stejně postavení jaké zaujímá dnes, by mu patřilo i v pomyslném přenesení do starších map a starší situace obce. Z urbanistického hlediska zaujímá naprosto stejné postavení jako například barokní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Bernarticích.

Mimo své architektonické a urbanistické hodnoty je i přímým dokladem historie obce. Dokládá vývoj náboženského, kulturního a potažmo i spolkového života v obci na přelomu 19. a 20. století.

2.5. Hodnotné detaily a prvky

Hodnota kostela Nanebevstoupení Páně spočívá především v intaktnosti celku dochovaného bez jakýchkoliv pozdějších zásahů, přičemž zazdění bočního vstupu je v tomto případě zanedbatelné. Za samostatný hodnotný prvek lze vnímat vnitřní výmalbu lodě, kněžiště a sakristie, ale i kaple a předsíň v podvěží, kde malby nejsou v takovém rozsahu.

2.6. Architektonické a památkové závady, náměty pro zachování objektu

Kostel Nanebevstoupení Páně nemá, vzhledem k dosavadnímu intaktnímu dochování celé stavby, prakticky žádné architektonické ani památkové závady. Výrazným nedostatkem je však jeho stavebně technický stav způsobený dlouhodobě zanedbanou údržbou. Projevuje se zde zejména nadměrné působení vlhkosti a poškozená střešní krytina. Nadměrné působení vlhkosti výrazně snižuje životnost omítek, způsobuje vzednutí cementové dlažby a některé další poruchy. Díky poškození střešní krytiny do kostela zatéká.

Pro zachování stavby dalším generacím je nutná její celková rekonstrukce, při níž by měla být provedena zejména protivlhkostní opatření a výměna střešní krytiny. V případě protivlhkostních opatření je, vzhledem ke skladbě zdiva, technicky možné podřezání zdiva a provedení drenáže podél stavby. V případě výměny střešní krytiny je nutno zachovat stávající

způsob pokrytí, tedy eternitové, respektive cementové šablony. Střechu by bylo možné pokrýt i břidlicí, tento způsob by však byl přebytečnou finanční zátěží. Z architektonického hlediska by bylo možné pokrýt střechu také bobrovkami, v tomto případě by však bylo nutné posoudit statiku krovu a dostatečný sklon střechy. Krajně nevhodné by bylo nahrazení stávající krytiny bonnským šindelem, které by bylo sice účelné, hodnotu stavby by však nepopsatelným způsobem snížilo.

V interiéru je při rekonstrukci nutné důsledně dbát na zachování vnitřní výmalby a stávající cementové dlažby, stejně jako na zachování stávajících oken a všech dveří včetně kování. I přesto, že jsou tyto konstrukce poškozeny, žádná z nich se nenachází v neopravitelném stavu a jejich výměna není nutná. Výměna kterékoliv z nich by hodnotu stavby nenávratně snížila. Příkladem takového znehodnocení může být například nevhodně provedená rekonstrukce kostela svatého Jana Nepomuckého v Královci – zejména odstranění vnitřní výmalby.

2.7. *Prameny, literatura, ikonografie:*

K dějinám lampertického kostela se dochovalo několik významných pramenů poskytujících velmi cenné údaje. Nejcennějším pramenem vypovídajícím o průběhu stavby je pokladní kniha místního Spolku pro stavbu kostela. Jedná se o dosud prakticky neprobádaný a téměř neznámý pramen, který našli teprve nedávno pracovníci Obecního úřadu v Lamperticích schovaný ve stropě na půdě kostela. Kniha obsahuje zejména jmenovité seznamy přispěvatelů na stavbu, stav konta určeného ke stavbě i výši prostavěných peněz v jednotlivých letech. V knize je vložen také dílčí spisový materiál obsahující neméně důležité informace. Jedná se například o informace o veřejných sbírkách, údaje o zvonech, o činnosti Spolku pro stavbu kostela, částečně i o jeho korespondenci. Dalšími významnými prameny jsou dochované kroniky místní obecné školy a obce ze dvacátých let 20. století obsahující rovněž řadu důležitých informací. Oba tyto prameny se navzájem doplňují. Přestože se jedná o poměrně mladou stavbu, nedochovaly se žádné stavební plány, respektive dosud nebyly nikde nalezeny. O vývoji stavby vypovídají také dobové pohlednice, nově otištěné v knize V. Schreiera a V. Málka, která mimo otištěných pohlednic obsahuje také několik zásadních údajů, vesměs vycházejících z výše uvedených pramenů. Několik informací o stavbě kostela obsahuje také německá literatura vyšlá v šedesátých letech 20. století. Tyto příspěvky byly v upravené a doplněné podobě nově přetištěny počátkem devadesátých let 20. století v práci K. Prätoria a H. Webera. Jedná se o několik cenných

vzpomínek po druhé světové válce vystěhovaných obyvatel německé národnosti. Česká literatura obsahuje o kostele Nanebevstoupení páně spíše pouze kusé zmínky, jako jednu z těchto prací patří například práce Václava Uhlíře o varhanách v královéhradecké diecézi..

Prameny uložené v trutnovském okresním archivu poskytují také kusé informace o zvonech amalé kapličky, která stála v 19. století na mostě uprostřed obce. S negativním výsledkem ohledně této kapličky dopadlo studium císařského otisku stabilního katastru. Údaje o zvonech obsahují i prameny uložené v Národním archivu a Muzeu východních Čech. Žádné informace nebyly nalezeny ani ve fondu biskupské konzistoře a v archivu stavebního odboru Městského úřadu v Žacléři.

Prameny:

Muzeum východních Čech v Hradci Králové. Kampanologická sbírka.

NA. fond *Státní památková správa*.

OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*. Kopie téhož v knihovně SOkA Trutnov.

OÚ Lampertice. *Lampersdorfer Kirchenbauverein Kassabuch und Mitgliedsverzeichnis*.

SOkA Trutnov. fond *Arciděkanství úřad Trutnov*.

SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Lampertice*.

SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*.

SOkA Trutnov. fond *Obecná škola Lampertice*.

Trautenauer Wochenblatt 39. 10. 12. 1906, Nr. 50, s. 6.

Ústní informace starosty obce Jana Rosy. Poskytnuto při rozhovoru 11. 3. 2006.

S negativním výsledkem dopadlo studium následujících fondů a pramenů:

SOkA Hradec Králové. fond *Biskupská konzistoř*. Tento fond se dosud průběžně pořádá, materiál z doby výstavby kostela dosud není uspořádán.

Archiv odboru výstavby MÚ v Žacléři.

Literatura:

Die Kirche zu Lampersdorf. In *Riesengebirksheima* 23. Februar 1969, Nr. 2, s. 48.

KOLEKTIV autorů. *Krkonoše. Příroda, historie, život*. Praha: Baset, 2007. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 577.

MÁLEK, Vlastimil – SCHREIER, Václav. *Žacléřsko na historických pohlednicích. Historický průvodce*. Žacléř: Svazek obcí Žacléřsko, 2006. ISBN 80-903831-0-6. s. 75 - 77.

POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech II*. 1. vyd. Praha: ACADEMIA, 1978. s. 205.

PRÄTORIUS, Karl – WEBER, Hellmut. *Schatzlar und seine Bezirksgemeinden*.

Marburg/Lahn: 1993. s. 232 - 233.

SCHÖBEL, Franz – MENZEL, Beda – RENNER, Josef. *Gotteshäuser der Heimat: Ein Heimatbuch des Riesengebirges und Braunauer Ländchens*. Augsburg: Riesengebirgs – Heimatverlag Renner / Kempten, 1989. s. 71.

UHLÍŘ, Václav. *Varhany královéhradecké diecéze*. Hradec Králové: Garamon s. r. o., 2007. ISBN 978-80-86472-27-0. s. 205.

WIRKNER, Gisela. Unser Lampersdorfer Kirchlein. In *Riesengebirgsheimat* 22. Februar 1968, Nr. 2., s. 32.

Ikografie:

MÁLEK, Vlastimil – SCHREIER, Václav. *Žacléřsko na historických pohlednicích. Historický průvodce*. Žacléř: Svazek obcí Žacléřsko, 2006. ISBN 80-903831-0-6. s. 75 – 77, 80, 81.

PRÄTORIUS, Karl – WEBER, Hellmut. *Schatzlar und seine Bezirksgemeinden*. Marbur/Lahn: 1993. s. 231 - 232.

SCHÖBEL, Franz – MENZEL, Beda – RENNER, Josef. *Gotteshäuser der Heimat: Ein Heimatbuch des Riesengebirges und Braunauer Ländchens*. Augsburg: Riesengebirgs – Heimatverlag Renner Kempten, 1989. s. 154.

Soukromá sbírka Bc. Václava Schreiera z Bernartic.

3. Kaple svatého Jana Nepomuckého v Královci

3.1. Dějiny a stavebně historický vývoj objektu

Od kdy měl Královec svou kapli není zcela jasné, neboť všechny prameny o starší kapli mlčí. První písemná zmínka o starší kapli pochází až z pamětní knihy bernartického Farního úřadu z roku 1840, kde se mimo jiné píše, že Královec měl od nepaměti malou uzavřenou kapli sv. Jana Nepomuckého udržovanou z dobrovolných darů, která měla být v roce 1812 zbořena a na jejím místě měla být postavena nová kaple²⁵⁷. Další zpráva o starší kapli pochází až od Franze Schöbela, který mimo jiné uvádí, že nelze zjistit, kdy byla první kaple postavena, ale je jisté, že kaple postavená v roce 1812 nebyla první²⁵⁸.

Domněnku, že v Královci stála kaple i ve starších dobách nelze jednoznačně vyvrátit, pokud zde však kaple stála i ve starších dobách, jednalo se patrně o menší stavbu, která rozhodně nestála na místě pozdější kaple sv. Jana Nepomuckého. 20. května roku 1811 totiž věnoval Anton Klumper z domu č.p. 63 kus své zahrady jako pozemek pro stavbu nové kaple²⁵⁹. Náhradou za tento pozemek dostal, k oboustranné spokojenosti, od obce Královec k dědičnému vlastnictví jiný kus pozemku, a sice při kraji potoka u hranic u domu č.p. 69 na straně pěší cesty až k dřevěnému mostu u domu č.p. 63²⁶⁰. Podrobnější záznamy o průběhu stavby této kaple nejsou dosud známy. Jisté je pouze to, že byla postavena z dobročinných darů místních obyvatel, kteří na stavbě horlivě vykonávali řadu ručních prací, především díky dobročinnosti a horlivosti sedláka a šenkýře vína Lorenze Baudische z domu č.p. 68 a jeho manželky Anny Marie, rozené Hoffmannové²⁶¹.

Po obdržení svolení biskupské konzistoře byla kaple sv. Jana Nepomuckého dne 22. září roku 1812 k velké radosti věřících vysvěcena trutnovským děkanem Franzem Beyerem²⁶². Svěcení nové kaple proběhlo za asistence dalších významných církevních i světských představitelů. Mimo děkana Beyera byly při svěcení z duchovenstva přítomni bernartický farář Johann Seidel se svým kooperátorem Franzem Haykem²⁶³. Ze světských osob byli přítomni žacléřští vrchnostenští úředníci, jmenovitě úřední správce Franz Maschek s úředním kontrolorem Ditrichem²⁶⁴, představitelé obce rychtář Joseph Bock z domu č.p. 14,

²⁵⁷ OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

²⁵⁸ SCHÖBEL, Franz – MENZEL, Beda – RENNEN, Josef. c.d. s. 71.

²⁵⁹ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Radní manuál. inv. č. 1, kniha č. 1.

²⁶⁰ Tamtéž.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Tamtéž. Záznam o svěcení též SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č.1.

²⁶³ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Radní manuál. inv. č. 1, kniha č. 1.

²⁶⁴ Tamtéž.

obecní přísežní Franz Schmid z domu č.p. 43 a Christoph Schmid z domu č.p. 19 a obecní starší Anton Hoffmann z domu č.p. 76 s Johannem Illnerem z domu č.p. 44²⁶⁵.

Jaká byla podoba kaple není nikde podrobně popsáno, její podobu však lze usoudit podle inventárního soupisu sepsaného 30. dubna roku 1840²⁶⁶ a pohledového nákresu vloženého v pamětní knize bernartického farního úřadu zakresleného přibližně ve stejné době²⁶⁷. Podle popisu v inventárním soupisu byla kaple půlkruhovou stavbou orientovanou ve směru jih-sever postavenou z tvrdého kamene, s průhlednou věžičkou vytvořenou dřevěnou trámovou konstrukcí vyzděnou cihlami, střechu měla pokrytou šindelem, prkenný strop, cihelnou podlahu, čtyři okna a dveře se zámkem²⁶⁸. Z uvedeného pohledového nákresu od východu pak lze vyčíst, že kaple byla obdélnou stavbou s půlkruhově zakončeným kněžištěm o celkové délce přibližně 5 a půl sáhu. Stavba spočívala na půdorysně mírně předsazené, s největší pravděpodobností rovněž kamenné podezdívce, střechu měla sedlovou. Východním a západním průčelím kaple prostupovala obdélná okna na výšku s půlkruhovým nadpražím (dvě v každém průčelí) lemovaná hladkými šambránami provedenými v maltě. Fasáda byla členěna hladkými nárožními lizénami a hladkými horizontálními pásy provedenými rovněž v maltě, pod střechem byla patrně fabionová korunní římsa. Podoba jižního štítového průčelí není známa, tímto průčelím prostupovaly zřejmě pouze dřevěné vstupní dveře a průčelní fasáda byla členěna jen nárožními lizénami. Jižní průčelí zakončoval dvoustupňově segmentově zvednutý štítový nástavec pokrytý šindelem. Na jižní straně prostupovala střechem čtyřboká věž na každé straně s obdélným oknem na výšku s půlkruhovým nadpražím lemovaným rovněž hladkými šambránami. Stěny věže byly členěny rovněž hladkými nárožními lizénami a hladkými horizontálními pásy u paty a pod korunní římsou. Věž byla zastřešena zvonovou střechem, na jejímž vrcholu byla posazena malá čtyřboká zvonička vytvořená prostou trámovou konstrukcí. Zvonička měla rovněž zvonovou stříšku se špicí ve tvaru obrácené slzy, na jejímž vrcholu spočívala makovice s latinským křížem s jetelovým zakončením dřívku a ramen.

Přesnější podobu a konstrukční řešení vnitřních konstrukcí pak lze pouze předpokládat. Cihelná podlaha byla s velkou pravděpodobností položena prostě do hlíny, strop sestával z příčně položené nosné trámové konstrukce podbité prkenným záklopem bez omítnutí, mohl být natřený, záklop položený na nosné trámové konstrukci je s přihlédnutím

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Účty kaple sv. Jana Nepomuckého v Královci 1840-1899, inv. č. 53, kniha č.53.

²⁶⁷ OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

²⁶⁸ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Účty kaple sv. Jana Nepomuckého v Královci 1840-1899, inv. č. 54, kniha č. 53.

k předešlému inventarizačnímu popisu méně pravděpodobný. Krov sestával s ohledem na hmotovou podobu kaple a dobu výstavby s největší pravděpodobností z hambalkové soustavy se dvěma stojatými stolicemi. Nosná konstrukce věže mohla sestávat pouze ze sloupků začepovaných do stropních, případně samostatných vazných trámů, zavětrovaných ondřejskými kříži. Konstrukce zvoničky posazené na věži pak zřejmě sestávala pouze z nosných dřevěných sloupků posazených na dřevěném rámu čtvercového půdorysu s překlady z trámů tvořících součást zvonové stolice.²⁶⁹

Kaple měla také svůj zvon, který v zimě roku 1825 kvůli velké zimě při klekání praskl, stal se prakticky nepoužitelným a musel být opatřen nový zvon, jež zhotovil vrchní pražský zvonář Karl Bellmann²⁷⁰. Tento zvon vážil 78 ½ centýřů, jeho celková pořizovací cena představovala finanční částku 153 zlatých 9 krejcarů, přičemž 149 zlatých 9 krejcarů při ceně 1 zlatý 54 krejcarů za centýř stálo vyhotovení zvonu, rovné čtyři zlaté pak byly zaplacený za svěcení zvonu. 66 zlatých k pokrytí této položky bylo použito z peněz získaných za starý zvon vážící 66 centýřů, zbývající částku 87 zlatých 9 krejcarů pak zaplatil povozník Baar. Srdce tohoto zvonu vážilo 3 a půl centýře²⁷¹. Aby mohl být nový zvon větší než původní zavěšen a byl lépe slyšet, musela být ještě v roce 1825 přestavěna a zvýšena věž kaple²⁷².

V inventárním soupisu z roku 1840 je kaple popsána ve středním stavebním stavu s odhadní cenou rovných 120 zlatých, odhadní cena zvonu činila v této době částku 61 zlatých 15 a 3/5 krejcaru²⁷³. Dle tohoto soupisu tvořil součást kaple dřevěný oltář, který byl sochařskou prací s červeným olejovým nátěrem s odhadní cenou 6 zlatých. Umělecky malovaný oltářní obraz představoval sv. Jana Nepomuckého, v době inventarizace byl však zcela ztrouchnivělý a jeho odhadní cena představovala částku rovné 2 zlaté. Velmi cennou součástí kaple byl oltářní kámen s neporušenou probatikou s obsahem *Anno MDCCCXII die Sexta Junii Ego Ildefonsus divina Providentia Abbass Monasterii B.V.M. de Grühsovio, Altare hoc portatile consecravi, inclusis Reliquiis Sanctorum Virginum A Martyrum Lucida Mansvet et Benigna.*, jehož odhadní cena činila rovných 128 zlatých, tedy nejvyšší částku ze všech oceňovaných položek. Součástí oltáře tvořily také dřevěné vyřezávané figury světců, jejichž celková odhadní cena byla rovné 2 zlaté, a sice socha Matky Boží, socha sv. Josefa,

²⁶⁹ Pro srovnání vnitřních konstrukcí mohou sloužit některé podobné stavby v okolí, např. kaple ve Vrchové a především v Rybníčku, kde je narozdíl od vrchovské kaple přístupná a dobře viditelná konstrukce krovu a stropu. Jedná se sice o stavby hmotově a prostorově menší, ale typově stejné ze stejného časového období.

²⁷⁰ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Radní manuál. inv. č. 1, kniha č. 1.

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² Tamtéž.

²⁷³ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Účty kaple sv. Jana Nepomuckého v Královci 1840-1899. inv. č. 54, kniha č. 53.

socha sv. Antonína a socha sv. Františka²⁷⁴. Oltář se sochami pocházel z křešovského kláštera²⁷⁵. Velký dřevěný oltářní svícen byl odhadnut na 30 krejcarů, dřevěný vyřezávaný kříž s figurou odhadnutý na 6 krejcarů, dřevěná socha Zmrtvýchvstání odhadnutá na 15 krejcarů a dřevěný tyčový kříž odhadnutý na 10 krejcarů. Po obou stranách oltáře stály malé červeně natřené nástěnné oltáře s vyřezávanými figurami světců²⁷⁶. V prostoru kaple bylo umístěno 12 dubových lavic se škubanými opěradly a sedátky s celkovou odhadní cenou 4 zlaté 48 krejcarů a červeně natřená komunální lavice s odhadní cenou 30 krejcarů. Dále byl v kapli malý oltářní zvonek odhadnutý na 15 krejcarů. Z kovových předmětů se v kapli nacházela měděná křtitelnice odhadnutá na 24 krejcarů, dva cínové oltářní svícny odhadnuté na 2 zlaté, tři cínové mešní konve s talířem odhadnuté na 1 zlatý, 18 nástěnných kovových svícnu dohromady odhadnutých na 1 zlatý 12 krejcarů a dvě lucerny na tyčích ze železného plechu odhadnuté na rovný 1 zlatý. Z kazatelských předmětů se v kapli nacházely červené damaškové mešní šaty se žlutými květy a obyčejnou bradaticí se štólou, burza a palla odhadnuté na 1 zlatý 16 krejcarů, alba z komorního sukna odhadnutá na 1 zlatý 30 krejcarů, humerál odhadnutý na 10 krejcarů, korporál odhadnutý na 6 krejcarů, očistec odhadnutý na 2 krejcarů, oltářní sukno odhadnuté na 36 krejcarů, cingulum odhadnuté na 24 krejcarů, modře potištěné příkrývací oltářní sukno odhadnuté na 30 krejcarů, dvě vlaječky z červeného sukna s třásněmi odhadnuté na 1 zlatý a mešní kniha ve foliu odhadnutá na 2 zlaté. Stěny kaple zdobilo čtrnáct obrazů křížové cesty, které byly zarámovanými iluminovanými papírovými tisky s celkovou odhadní cenou 28 krejcarů a dva zcela ztrouchnivělé obrazy Matky Boží odhadnuté na rovný jeden zlatý²⁷⁷.

Kaple měla svůj udržovací fond spravovaný obcí, na údržbu kaple však přispíval i bernartický Farní úřad. Např. v roce 1841 přispěl k celkové částce za stavební náklady při údržbě kaple 158 zlatých 45 krejcarů vídeňské měny částkou 25 zlatých vídeňské měny²⁷⁸.

V první polovině 50. let 19. století prošla kaple první výraznější rekonstrukcí pod patronací starosty Johanna Taubera, během níž byla stará zchátralá dřevěná věž zbořena a

²⁷⁴ Tamtéž.

²⁷⁵ SOkA Trutnov, fond *Archiv obce Královec*. Záznamy o opravě kaple, inv. č. 12, fasc. 1.

²⁷⁶ Jaké figury tvořily součást bočních oltářů není jasné, je možné, že na jednom z nich stála některá z figur uvedených u hlavního oltáře, neboť při pozdějším stručném popisu oltáře obsaženém v pamětním spisu vloženém do makovice při opravě kaple jsou na hlavním oltáři zmíněny pouze sochy sv. Antonína, sv. Františka a Matky Boží (AO Královec, Záznamy o opravě kaple, inv. č. 12, fasc. 1.). Podle inventárního soupisu se však zdá, že jeden z bočních oltářů byl křížový a druhý se sochou Zmrtvýchvstání. V inventárním soupisu zmíněná socha sv. Josefa mohla být během 2. poloviny 19. století přemístěna a nemusela se v kapli vůbec nacházet.

²⁷⁷ SOkA Trutnov, fond *Farní úřad Bernartice*. Účty kaple sv. Jana Nepomuckého v Královci 1840-1899, inv. č. 54, kniha č. 53.

²⁷⁸ Tamtéž.

nahrazena novou zděnou²⁷⁹. Při sundávání zvonu z věže v zimě roku 1853 opět praskl zvon a znovu musel být zhotoven nový²⁸⁰. Podle záznamu obecní kroniky zvon praskl díky tomu, že na něm Franz Breuer přitloukal hřebíky²⁸¹. Nový zvon zhotovil stejně jako v roce 1825 vrchní zvonař Karl Bellman v Praze. Tento zvon vážil 104 centýřů a jeho pořizovací ceny byla celkem 111 zlatých 12 krejcarů konvenční měny, přičemž cena za jeho zhotovení představovala částku 104 zlatých 15 denárů konvenční měny, další 1 zlatý a 30 krejcarů stálo srdce a řemeny, 2 zlaté stál odvoz a dovoz zvonu ke svěcení, zbývající částku představovaly náklady za dopravné a balné²⁸². 39 zlatých 30 krejcarů z této částky bylo pokryto penězi získanými za starý zvon, 16 zlatých se zaplatilo z peněz, které ve svém testamentu odkázala Katharina Kuhnová z domu č.p. 39, zbylou částku zaplatila obec²⁸³. Stará věž pak měla být stržena a nahrazena novou v roce 1855²⁸⁴.

Jak vyplývá z účtů královecké kaple, probíhaly přípravy na tuto rekonstrukci již od roku 1849 a provedené stavební práce byly spláceny několik let. V roce 1849 byla zaplácena královeckému rychtáři Ignazi Geisslerovi zálohu na dřevo ke stavbě věže ve výši 10 zlatých konvenční měny²⁸⁵. V roce 1853 zaplatil Farní úřad královeckému starostovi Tauberovi zálohu na stavební výlohy ve výši 22 zlatých 15 krejcarů konvenční měny, v roce 1854 majiteli žacléřského panství 192 zlatých 43 krejcarů vídeňské měny, v přepočtu 77 zlatých 5 a 1/3 krejcaru konvenční měny za stavební materiál jako šindele, prkna a cihly, v následujícím roce 1855 pak doplatil zbytek této částky do 100 zlatých konvenční měny, tedy 22 zlatých 54 a 1/6 krejcaru konvenční měny. V letech 1856 a 1857 pak bylo královeckému starostovi Tauberovi k pokrytí stavebních nákladů zapláceno po 20 zlatých konvenční měny²⁸⁶. V roce 1857 byly stavební náklady uhrazeny v plné výši, především díky finančnímu daru ve výši 200 zlatých od truhláře Thadeuse Russe a Franze Breuera z domu č.p. 7²⁸⁷.

V následujících letech až do roku 1869 nejsou na kapli zaznamenány žádné opravy. V roce 1869 pak došlo k opravě zdiva, oken a dveří, na tuto opravu přispěl Farní úřad částkou

²⁷⁹ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Záznamy o opravě kaple. inv. č. 12, fasc. 1.

²⁸⁰ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Radní manuál. inv. č. 1, kniha č. 1.

²⁸¹ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Kronika obce. inv. č. 2, kniha č. 2.

²⁸² SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Radní manuál. inv. č. 1, kniha č. 1.

²⁸³ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Účty kaple sv. Jana Nepomuckého v Královci 1840-1899. inv. č. 54, kniha č. 53.

²⁸⁴ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Záznamy o opravě kaple. inv. č. 12, fasc. 1. S ohledem na údaje o zvonech se však zdá být pravděpodobnější jako rok stržení věže 1853.

²⁸⁵ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Účty kaple sv. Jana Nepomuckého v Královci 1840-1899. inv. č. 54, kniha č. 53.

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Záznamy o opravě kaple. inv. č. 12, fasc. 1.

40 zlatých²⁸⁸. V roce 1872 pak provedl opravu zdiva a omítek ve výši 30 zlatých 20 krejcarů zednický mistr Josef Schmid²⁸⁹. K další výraznější rekonstrukci kaple včetně renovace vybavení interiéru došlo v roce 1875. V tomto roce došlo k výměně uhnílych částí krovu, stropu, opravě zdiva, renovaci dlažby a byl zhotoven nový oltář²⁹⁰. Celková investice za provedenou renovaci dosáhla výše 955 zlatých 91 krejcarů. 526 zlatých 82 krejcarů z této částky připadlo staviteli Plischkemu ze Žacléře za provedené zednické, tesařské a přidavačské práce a stavební materiál včetně dovozu. 21 zlatých 35 krejcarů se zaplatilo Andreasu Klumperovi z Královce za kovářské práce, 81 zlatých 25 krejcarů Peteru Streckerovi z Královce za truhlářské, sklenářské a zámečnické práce společně s nátěrem věže, 4 zlaté 30 krejcarů Johannu Tankemu ze Žacléře za klempířské práce, 61 zlatých 4 krejcarů Peteru Stiefovi za kamenické práce. Za dva nákresy nového oltáře pak bylo zapláceno rovných 5 zlatých staviteli Plishkemu, samotné vyhotovení nového oltáře stálo rovných 140 zlatých, podle účtů zhotovil oltář Franz Efler ze Žacléře²⁹¹. Nový oltářní obraz od Josefa Kirschnera z Trutnova stál 100 zlatých, pozlacený rám včetně zarámování a instalace obrazu stál 16 zlatých 15 krejcarů. Částku 100 zlatých za oltářní obraz zaplatil Peter Maiwald z Královce z domu č.p. 11²⁹². Sochy v kapli byly ponechány původní a byly zrestaurovány Antonem Jahnem z Hostinného²⁹³.

Vedle stavebních úprav se pochopitelně soustředila pozornost také na údržbu vnitřního vybavení, dokladem toho můžou být například tři zlaté zaplácené v roce 1887 za vysprávku mešního roucha²⁹⁴. K dalším stavebním opravám kaple a věže došlo v roce 1886, příspěvek na tyto opravy činil 100 zlatých²⁹⁵. V roce 1898 u příležitosti císařského jubilea byla znovu opravena věž a stará dřevěná shnilá makovice s křížem nahrazena novou připevněnou na železnou tyč. Tyto práce provedl Ferdinand Makowetz ze Žacléře²⁹⁶. Mimo to bylo v roce 1898 zapláceno ještě 189 zlatých 54 krejcarů Josefu Hoffmannovi za blíže neurčené stavební práce²⁹⁷.

²⁸⁸ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Účty kaple sv. Jana Nepomuckého v Královci 1840-1899. inv. č. 54, kniha č. 53.

²⁸⁹ Tamtéž.

²⁹⁰ Tamtéž.

²⁹¹ Tamtéž.

²⁹² Tamtéž.

²⁹³ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Záznamy o opravě kaple. inv. č. 12, fasc. 1.

²⁹⁴ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Účty kaple sv. Jana Nepomuckého v Královci 1840-1899. inv. č. 54, kniha č. 53.

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Záznamy o opravě kaple. inv. č. 12, fasc. 1.

²⁹⁷ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Účty kaple sv. Jana Nepomuckého v Královci 1840-1899. inv. č. 54, kniha č. 53.

Na přelomu 19. a 20. století veškeré písemné záznamy o kapli mizí, lze se však domnívat, že během 1. třetiny 20. stol. nedošlo k žádným výrazným stavebním zásahům měnícím vzhled kaple. Během první světové války byl s poměrně velkou pravděpodobností z kaple sejmuto zvon a použit pro válečné účely, novým pak již patrně nahrazen nebyl²⁹⁸. Obecní kronika psaná od 20. let 20. století obsahuje v souvislosti s kaplí záznam o malém zvonku pro klekání, který byl dříve zavěšen na starém vodním mlýně²⁹⁹, je možné, že zvonek z mlýna našel na kapli nové využití právě po konci 1. světové války jako náhrada za sejmuto zvon.

Správu kaple zajišťovali od dob jejího postavení postupně Anton Ulbrich, Johann Breuer a Franz Hoffmann³⁰⁰. Koncem 19. století sloužil v kapli bernartický farář Johann Schembera téměř týdně mši, 32 mší sloužených Johannem Schemberou bylo nadačních. Mimo to se v kapli konaly téměř každonedělní litanie, růžencové slavnosti a májové slavnosti ke slávě Matky Boží. Po zřízení hřbitova v Královci v roce 1893 přibýlo v kapli také konání pohřebních obřadů³⁰¹.

Podoba kaple se podle jedné z jejích posledních fotografií pocházející z roku 1931³⁰² oproti podobě z poloviny 19. století postupem času poněkud změnila do gotizující, odpovídala přestavbám provedeným v poslední třetině 19. století. Změnil se především tvar a konstrukce věže, která byla oproti původní dřevěné se zvonovou střechou se zvoničkou celá zděná se čtyřbokou jehlancovou střechou. Stejně jako původní věž byla i tato ze všech čtyř stran otevřená obdélnými otvory s půlkruhovým nadpražím, ostění těchto otvorů bylo z výrazně odlišným kladením kamene. Původní štítový nástavec se přeměnil v přímou nadezdívku kopírující tvar střechy, u paty byla tato nadezdívka s rovnými úseky půdorysně přesahujícími zdivo kaple, spodní část připomínala úsek vytaženého a posunutého nárožního pilíře. V průčelní štítové stěně patrně přibýla dvě okna se segmentovým nadpražím po stranách vstupu. U vstupu se zachoval zřejmě původní klasicistní kamenný portál profilovaný při vnějším okraji jedním páskem, se segmentově zvednutým nadpražím při kraji s rovnými úseky. Kolem původního portálu však přibýla obezdívka z režného cihelného zdiva, působící dojmem nového portálu, kopírující tvar původního vstupu. Na této obezdívce byl posazen trojúhelný římsový nástavec na vrcholu s jetelovým křížem. Dvoukřídlé dřevěné kazetové vstupní dveře se zůstaly stejně jako kamenný portál rovněž původní, ovšem s pozdějšími

²⁹⁸ Poznámka autora.

²⁹⁹ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Kronika obce. inv. č. 2, kniha. č. 2.

³⁰⁰ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Záznamy o opravě kaple. inv. č. 12, fasc. 1.

³⁰¹ Tamtéž.

³⁰² SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Fotokronika obce 1931. inv. č. 15, kniha č. 8.

úpravami. Viditelnými úpravami prošla také okna ve východním a západním průčelí, změnil se především tvar nadpraží z původního půlkruhového na mírně segmentové, nepochybně došlo i k výměně výplní okenních otvorů. Původní fabionová korunní římsa, pokud fabionová skutečně byla, se změnila v šikmé čelo, zmizely i šambrány kolem oken a ostatní prvky členící fasádu, zůstaly pouze hladké nárožní lizény, i tyto však prošly viditelnou úpravou.

Se stavbou nového kostela vysvěceného 5. srpna roku 1928³⁰³ kaple zcela ztratila svůj význam. Po vleklých urgencích získala obec v roce 1933 povolení ke zboření a krátce nato byla kaple také zbořena. Bourací práce provedl stavbyvedoucí Edmund Schubert ze Žacléře³⁰⁴. Zůstaly pozemek pak obec prodala Friedrichu Braunovi z domu č.p. 63 za 505 korun³⁰⁵. Dnes stojí poblíž místa bývalé kaple dům pana Anderse č.p. 63 a její jedinou připomínku tvoří pouze socha sv. Jana Nepomuckého, která stála před vstupem čelně po pravé ruce.

3.2. Prameny, literatura, plány, ikonografie

Literatura o kapli prakticky mlčí, obsahuje pouze dílčí informace. Informace v soupisu uměleckých památek Čech je navíc zkrácená, neboť v roce 1978, tedy v době kdy kaple již 45 let nestála, uvádí kapli jako dosud stojící³⁰⁶. Na rozdíl od literatury obsahují cenné informace o stavebněhistorickém vývoji kaple prameny uložené v trutnovském okresním archivu, studium fondů v jiných archivech bylo negativní. Významnou vypovídací hodnotu má dochovaný ikonografický materiál, přestože se dochoval v malém množství. Podobu kaple před polovinou 19. století zachycuje pohledový náčrt ve farní kronice, podobu kaple před zbořením pak dobová fotografie v obecní fotokronice. Podobu kaple zachycují také dobové pohlednice, nově otištěné v knize V. Schreiera a V. Málka. Stavební plány ke kapli se nedochovaly, respektive nebyly nalezeny. Poznatky zjištěné při zpracování této práce byly v mírně upravené podobě otištěny v roce 2006 ve sborníku Muzea Podkrkonoší v Trutnově.

Prameny:

OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*. Kopie téhož v knihovně SOkA Trutnov. SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*.

SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*.

S negativním výsledkem dopadlo studium následujících fondů:

³⁰³ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Kronika obce. inv. č. 2, kniha. č. 2.

³⁰⁴ Tamtéž.

³⁰⁵ Tamtéž.

³⁰⁶ POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech II*. 1. vyd. Praha: ACADEMIA, 1978. s. 134.

NA. fond *Památkový úřad Vídeň*.

NA. fond *Státní památková správa*.

SOkA Hradec Králové. fond *Biskupská konzistoř*.

SOkA Trutnov. fond *Arciděkanství úřad Trutnov*.

Literatura:

DEMUTH, Josef. *Trautenauer Bezirks – Kunde*. Trautenau: Verlag des Trautenauer Bezirkslehrer – Vereins, 1901. s. 588 – 589.

ETTELT, Adolf. *Der politische Bezirk Trautenau. Ein Beitrag zum erkundlichen Unterrichte für das 3. Schulljah von Adolf Ettelt*. Trautenau 1871. s. 15.

ETTELT, Adolf. *Der politische Bezirk Trautenau. Ein Beitrag zum erkundlichen Unterrichte für das 3. Schulljahr. 2. vervollständigte Auflage*. Trautenau 1873. s. 24.

KOLEKTIV autorů. *Krkonoše. Příroda, historie, život*. Praha: Baset, 2007. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 576.

MÁLEK, Vlastimil – SCHREIER, Václav. *Žacléřsko na historických pohlednicích. Historický průvodce*. Žacléř: Svazek obcí Žacléřsko, 2006. ISBN 80-903831-0-6. s. 66.

POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech II*. 1. vyd. Praha: ACADEMIA, 1978. s. 134.

SCHÖBEL, Franz – MENZEL, Beda – RENNER, Josef. *Gotteshäuser der Heimat: Ein Heimatbuch des Riesengebirges und Braunauer Ländchens*. Augsburg: Riesengebirgs – Heimatverlag Renner Kempten, 1989. s. 71.

SOMMER, Johann Gotfried. *Das Königreich Böhmen, vierter Band, Königgrätzer Kreis*. Prag: Verlag der J. G. Salve'schen Buchhandlung, 1836. s. 152.

Ikonografie:

Císařský otisk stabilního katastru. 1841. Archiv ČÚZK. Těž www.archivnimapy.cuzk.cz.

MÁLEK, Vlastimil – SCHREIER, Václav. *Žacléřsko na historických pohlednicích. Historický průvodce*. Žacléř: Svazek obcí Žacléřsko, 2006. ISBN 80-903831-0-6. s. 60, 66, 67.

OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*. bez inv. č. Kopie téhož v knihovně SOkA Trutnov.

SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Fotokronika obce 1931. inv. č. 15, kniha č. 8.

Soukromá sbírka Bc. Václava Schreiera z Bernartic.

4. Kostel svatého Jana Nepomuckého v Královci

4.1. Dějiny objektu

Počátkem 20. století se stávala místním obyvatelům stará kaple malá a začali uvažovat o stavbě nového kostela. Za tímto účelem vznikl v Královci, podobně jako před několika lety v Lamperticích, Spolek pro stavbu kostela. Spolek byl založen 3. listopadu roku 1923 a jeho prvním předsedou se stal poštovník Alois Hietzker, prvním místopředsedou Ignaz Fiedler z domu čp. 93, jednatelem hostinský Franz Hoffmann z domu čp. 123 a pokladníkem Josef Horský z domu čp. 42³⁰⁷. Dalšími členy výboru byli zvoleni Eduard Breuer z domu čp. 12, Franz Kleinwächter z domu čp. 8, Friedrich Braun z domu čp. 63 a Anton Maiwald z domu čp. 20³⁰⁸.

Spolek svou činnost samozřejmě soustředil na zajištění průběhu celé stavby, v první řadě především opatření dostatku finančních prostředků. Za tímto účelem pořádal řadu veřejných sbírek, jedna z nich se konala například 20. března roku 1924 v osm hodin večer v hostinci pana Ringela, další se konala v tomtéž hostinci o dva měsíce později, přesně 11. května 1924 o půl osmé večer³⁰⁹. Mimo veřejných sbírek rozeslal spolek také řadu prosebných dopisů (podle Franze Hoffmanna 36 000)³¹⁰.

Po získání alespoň části finančních prostředků, jejichž výše narozdíl od Lampertic není známa, se začalo se stavbou. Základní kámen kostela byl položen 10. srpna roku 1924. Věnoval jej sedlák Franz Breuer z domu čp. 68, položen byl do pravého zadního rohu lodi.³¹¹ Pod kámen byla položena zapečetěná láhev s listinou obsahující údaje z místní kroniky, o založení stavby i o založení Spolku pro stavbu kostela³¹². Jak bylo tehdy zvykem, proběhlo položení základního kamene velmi slavnostně. Při této příležitosti se zde konala také polní mše a oslavy pokračovaly i večer³¹³. Povolení ke svěcení kamene udělila královéhradecká biskupská konzistoř svým rozhodnutím číslo 9036 ze dne 2. srpna 1938.³¹⁴ V pět hodin odpoledne se v hostinci Adolfa Hermanna konala veřejná sbírka, další se pak konala tentýž

³⁰⁷ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Kronika obce. inv. č. 2, kniha č. 2. V literatuře je jako místopředseda uveden Ignaz Birkner. Viz HOFFMANN, Franz. Kirchenbauverein Königshan. In *Riesengebirks-Jahrbuch*. Allgau: Heimatverlag Renner Kempten, 1965. s. 132. Dále jen HOFFMANN, Franz. Kirchenbauverein Königshan.

³⁰⁸ HOFFMANN, Franz. Kirchenbauverein Königshan. s.132. Příspěvek Franze Hoffmanna je s nepatrnými úpravami otištěn také v knize K. Prätoria a H. Webera, viz PRÄTORIUS, Karl – WEBER, Hellmut. c. d. . 231 - 232. Dále bude citován pouze původní příspěvek.

³⁰⁹ SOkA Trutnov. fond *ONV Trutnov*. inv. č. 1386, kart. 423.

³¹⁰ HOFFMANN, Franz. Kirchenbauverein Königshan. s. 132.

³¹¹ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Kronika obce. inv. č. 2, kniha č. 2.

³¹² Tamtéž. Též HOFFMANN, Franz. Kirchenbauverein Königshan. s. 132.

³¹³ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Kronika obce. inv. č. 2, kniha č. 2.

³¹⁴ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Ostatní korespondence. inv. č. 83, kart. 5.

den o půl deváté večer v hostinci pana Ringela³¹⁵. Spolek pro stavbu kostela požádal dokonce trutnovský Okresní úřad o svolení vyzdobit v den položení základního kamene domy v obci žlutobílými vlajkami a uspořádat tzv. „květinový den“ spočívající v prodeji umělých květin, jehož výtěžek měl připadnout spolku a následně být použit na stavbu³¹⁶. „Květinový den“ povolil Okresní úřad pouze v dopoledních hodinách³¹⁷. 5. října roku 1924 se v osm hodin večer konalo v hostinci pana Ringela výroční zasedání spolku³¹⁸.

Po položení základního kamene stavební činnost na nějaký čas utichla a znovu začala až na jaře příštího roku, přesně 1. dubna 1925³¹⁹. Tehdy se zahájila samotná stavba, jejíž vedení převzal stavební mistr Edmund Schubert ze Žacléře³²⁰. Stejně jako v Lamperticích byla i tato stavba financována z dobrovolných darů, a to nejen finančních. Například manželé Karl a Anna Hilbertovi z domu čp. 68 věnovali pozemek ke stavbě³²¹, sedlák Franz Steinwächter z domu čp. 8 dodal ze svého lomu bezplatně základové a soklové kameny³²². Stejně jako u ostatních staveb tohoto druhu, pomáhali i zde místní obyvatelé nespočetným množstvím bezplatně odpracovaných hodin a sedláci odvezli zdarma velké množství fůr³²³. Žacléřský zámečník Bayer zhotovil železné točité schody na kůr, okna, přijímací lavici a věžní kříž s makovicí, do níž byla před osazením vložena láhev se stejným obsahem jako při pokládání základního kamene. Střechu kostela bobrovkami pokryl žacléřský pokrývač Valente, pokrytí věže měděným plechem obstaral bernartický klempíř Josef Anders³²⁴.

Rodina Braunova z domu čp. 63 věnovala skleněný lustr, Robert Tichatschke z domu čp. 40 v Poustkách (Weidehof) daroval prostředky na hlavní oltář, který zhotovil v roce 1928 Franz Hofmann z domu čp. 7³²⁵. Franz Breuer z domu čp. 12 věnoval prostředky na stropní světla, sakristijní zvonek se stuhou paní Lahmerová, rozená Rabaková, z domu čp. 119. Velké dubové vstupní dveře daroval Johann Babel z Lubavky, zhotovil je truhlář Willibald Breuer z domu čp. 59, stejně jako kostelní lavice zaplacené místními obyvateli. Elektroinstalace s osvětlením zajistil Adolf Bernatschek z Bernartic. Spolek královeckých žen (Frauenbund) věnoval kostelu velké vánoční jesle, které pocházely od pana Rummlera z Křenova, krajinu

³¹⁵ SOkA Trutnov. fond *ONV Trutnov*. inv. č. 1386, kart. 423.

³¹⁶ Tamtéž.

³¹⁷ Tamtéž.

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Kronika obce. inv. č. 2, kniha č. 2.

³²⁰ HOFFMANN, Franz. *Kirchenbauverein Königshausen*. s. 132.

³²¹ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Kronika obce. inv. č. 2, kniha č. 2.

³²² HOFFMANN, Franz. *Kirchenbauverein Königshausen*. s. 132.

³²³ Tamtéž. s. 132.

³²⁴ Tamtéž. s. 132.

³²⁵ Údaje o zhotovení hlavního oltáře jsou zaznamenány na jeho zadní straně. Mimo jména Franze Hofmanna a data zhotovení jsou zde ještě podpisy Franze Jakra, Antona Bischofa a Friedricha Brauna.

k jeslím namaloval malíř Rudolf Weinelt z domu čp. 152. Vybílení a vymalování kostela světil Spolek pro stavbu kostela malířskému mistru Sturmovi z Trutnova. Část inventáře pro nový kostel se použila také ze staré kaple. Mezi jinými to byly například sochy svatého Františka, Antonína a Panny Marie, původně však pocházely z křešovského kláštera. Přeneslo se také stříbrem vyšívané mešní roucho, původně pocházející rovněž z křešovského kláštera, stahovací lampa (věčné světlo) a harmonium.³²⁶ Královecký spolek žen věnoval kostelu koberec k oltáři, zelené mešní roucho, zelené ministrantské šaty, černou kleriku a další. Šicí práce obstarala z větší části bezplatně slečna Birknerová. Alois Hietzker pak sponzoroval pro kostel monstranci.

Dne 6. listopadu roku 1927 se konalo za velké účasti křesťanstva svěcení nových kostelních zvonů. Velký zvon vážil 250 kilogramů a stál rovných 7 375 korun, sponzorovali jej Johann, Marie a Franz Babelovi z Lubawky. Střední zvon vážil 125 kilogramů a stál rovných 5075 korun, prostředky na něj věnovala již zmíněná slečna Wilhelmina Birknerová z domu čp. 93 v Královci. Nejmenší zvon vážil 75 kilogramů, stál rovných 3775³²⁷ korun a koupil jej sám Spolek pro stavbu kostela.³²⁸ Největší zvon nesl jméno Marie Babelové, druhý slečny Wilhelminy Birknerové a třetí Marie Tichatschkové³²⁹. Všechny tři zvony pocházely z dílny chomutovského zvonáře Richarda Herolda.³³⁰ Při svěcení zvonů vedl slavnostní řeč administrátor Seliger, samotný světící akt vykonal administrátor Klug ze Žacléře. Zvonová stolice zhotovená zvonářskou firmou Herold, stejně jako zvony, stála rovné 4000 korun.³³¹ Zvony byly z kostela sundány při rekvizici v roce 1940. Ohlašovací list rekvírovaných zvonů z královeckého kostela ze dne 3. května 1940 však obsahuje naprosto odlišné údaje. Podle tohoto listu vážil největší zvon 245 kilogramů a v průměru měřil 75 centimetrů, střední zvon vážil 168 kilogramů a v průměru měřil 66 centimetrů a nejmenší zvon vážil 117 kilogramů a v průměru měřil 60 centimetrů. Všechny tři pak měly být naladěny v tónu c dur.³³²

Celkově byl kostel dokončen v roce 1928. 27. července 1928 udělila královéhradecká biskupská konzistoř maršovskému vikáři povolení k jeho vysvěcení³³³, které se konalo 5 srpna téhož roku. Ani tato událost se neobešla bez hojné účasti místních obyvatel. Na úvod

³²⁶ HOFFMANN, Franz. Kirchenbauverein Königshan. s. 133.

³²⁷ Franz Hoffmann uvádí ve svém příspěvku ceny 8000, 5000 a 4000 korun. Viz HOFFMANN, Franz. Kirchenbauverein Königshan. s. 133.

³²⁸ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Kronika obce. inv. č. 2, kniha č. 2.

³²⁹ Tamtéž. Podle fotografie nově svěcených zvonů obsahovaly zvony vícero nápisů, z fotografie jsou však nápisy špatně čitelné. Fotografie nově svěcených zvonů viz SCHÖBEL, Franz. c. d. s. 157.

³³⁰ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. inv. č. 2, kniha č. 2.

³³¹ Tamtéž.

³³² SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Ostatní korespondence. inv. č. 83, kart. 5.

³³³ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Ostatní korespondence. inv. č. 83, kart. 5.

pozdravil významnými slovy všechny přítomné pošt mistr a zároveň předseda Spolku pro stavbu kostela Alois Hietzker a vylíčil jim celý vývoj stavby od založení spolku až po její dokončení. Samotný světicí akt vykonal maršovský vikář Alois Wittich z Maršova. Následně vedl slavnostní řeč administrátor Emerich Seliger, narozený v Královci v domě čp. 82. Podle záznamů v dobovém tisku světil vikář Wittich nový kostel za asistence celkem čtyř kazatelů³³⁴. Tentýž den odpoledne se pak v obci konala velká lidová slavnost, rovněž za hojné účasti nejen místních obyvatel.³³⁵

Po vysvěcení se v novém kostele, stejně jako dříve ve staré kapli, konaly pravidelné bohoslužby, křty, svatby i pohřby. Při vykonávání jednotlivých církevních obřadů se zde střídali bernartičtí duchovní. Klekání a ostatní vyzvánění obstarávala rodina Mannová z domu čp. 57, na harmonium hrála paní Olga Bischofová z domu čp. 52, kostelníkem byl do roku 1931 Josef Hoffmann z domu čp. 7, po té jej vystřídal Friedrich Braun z domu čp. 64, který tuto službu vykonával až do roku 1945³³⁶.

V roce 1932 pořídil spolek pro kostel novou křížovou cestu vyřezávanou ze dřeva. Cesta stála 700 korun a zhotovila jí blíže neuvedená firma z České Skalice.³³⁷ O podobě a svěcení křížové cesty jednal Spolek pro stavbu kostela prostřednictvím bernartického faráře s královéhradeckou biskupskou konzistoří a kvardiánem františkánského kláštera v Hostinném Gerardem Antlem, který jí s největší pravděpodobností také vysvětil.³³⁸

Jak již bylo uvedeno, zasáhla kostel rekvizice zvonů v roce 1940. Po skončení druhé světové války probíhala jednání se zvonařskou firmou R. Manoušek a spol. z České u Brna o zhotovení nového zvonu. V listopadu roku 1947 vyhotovila tato firma na základě doporučení Chrámového družstva v Pelhřimově nabídku na nový zvon, 30. března následujícího roku 1948 pak byla podepsána smluvní objednávka. Nový zvon měl vážit 130 kilogramů, v průměru měl měřit 59 a půl centimetru a měl být naladěn v tónu e². Zvon měl nést reliéf svatého Václava a dva nápisy, z toho jeden ve znění „Z darů obyvatel v Královci L. P. 1948“. Druhý nápis měl být „Za večera za svítání v den páně i v namáhání zvony hlásí požehnání“, na základě doporučení zvonařské firmy byl však změněn do podoby „Našemu konání – Boží požehnání“. Podle zvonařské firmy by dlouhý nápis ovlivnil kvalitu znění tónu zvonu. Na konečné objednávce je změněn i reliéf svatého Václava na svatého Josefa. Rozpočet pro nový zvon dosáhl výše 14 520 korun, z toho 14 300 za samotný zvon (110 korun za jeden

³³⁴ *Trautenuer Tagblatt* 61. Dienstag 7. August 1928, Nr. 78., s. 3.

³³⁵ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Kronika obce. inv. č. 2, kniha č. 2.

³³⁶ HOFFMANN, Franz. *Kirchenbauverein Königshan*. s. 134.

³³⁷ Tamtéž.

³³⁸ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice. Ostatní korespondence*. inv. č. 83, kart. 5.

kilogram) a 220 korun za balné. Dodací lhůta byla ujednána na šest měsíců. Jak vyplývá z plánovaných nápisů, měl být zvon uhrazen z darů místních obyvatel. O příspěvku na zvon uvažoval také zdejší Místní národní výbor, který však s příspěvkem váhal. Obával se, aby se zvonem mohlo vyzvánět i při úmrtí jinověrců a nejenom katolíků. K dodržení dodací lhůty zvonu nedošlo, dopisem z 28. listopadu 1949 sdělila zvonařská firma, tehdy již jako národní podnik Závody uměleckého kovářství, že se výroba zvonu pro nedostatek materiálu odkládá na neurčito do doby, než jí bude přidělen dostatek materiálu.³³⁹ Nový zvon se již v kostele neobjevil.

Poměrně krátké dějiny královeckého kostela pak pomalu „utichly“. Prakticky po celou druhou polovinu 20. století kostel nebyl žádným způsobem využíván a chátral, což se samozřejmě promítlo na jeho stavebně technickém stavu. Na kostele se podepsalo především působení vlhkosti, postupně se objevily také díry ve střeše a měl i částečně vytloučené okenní výplně³⁴⁰. Počátkem devadesátých let 20. století se začaly, zejména díky iniciativě původních vystěhovaných obyvatel, ozývat hlasy volající po rekonstrukci. K realizaci rekonstrukce došlo v roce 1994, hrazena byla z dobrovolných darů, zejména původních německy mluvících obyvatel a jejich potomků v Německu. Rekonstrukci provedla firma KASPER spol. s r. o. se sídlem v Palackého ulici 256/32 v Trutnově³⁴¹. Protože v nově zrekonstruovaném kostele chyběl zvon, proběhla jednání o transferu zvonu z kostela svatého Martina v Javorníku v okrese Trutnov (u Rudníku), neboť v tomto kostele byl zvon volně uložen v prvním patře věže a nebyl zavěšen³⁴². K transferu nakonec také došlo a zvon v královeckém kostele skutečně visí. Bližší údaje o transferu se během práce nepodařilo zjistit, stejně jako rozpočet rekonstrukce.

V roce 1963 byl kostel podle zákona č. č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách zapsán na seznam nemovitých kulturních památek, a sice na základě usnesení ONV Trutnov ze dne 5. listopadu 1963. Jako kulturní památka byl kostel zapsán s odůvodněním nepravdivých hodnot – jako barokní stavba z let 1766 – 1769. Protože se časem zjistilo, že tyto informace nejsou pravdivé, byla památková ochrana kostela rozhodnutím Ministerstva kultury ČSSR č. j. 14236/82.VI/1 ze dne 18. srpna 1982 zrušena. Tentokrát však s paradoxním zjištěním, že kostel v obci nestojí a nikdy nestál.³⁴³

³³⁹ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice.Ostatní korespondence*. inv. č. 83, kart. 5.

³⁴⁰ MÚ Trutnov. *Spisový materiál odboru památkové péče*. bez inv. č. Fotografie tvoří součást spisové dokumentace.

³⁴¹ MÚ Trutnov. *Spisový materiál odboru památkové péče*. bez inv. č.

³⁴² Tamtéž.

³⁴³ NPÚ ÚOP v Pardubicích. Spisový archiv.

4.2. Rozbor objektu

Kostel svatého Jana Nepomuckého v Královci je situován v centru intravilánu obce původně lánového založení, dnes s neuspořádanou zástavbou. Stojí na louce u křižovatky tří vedlejších obecních cest. Po své dostavbě stál nedaleko tehdy ještě existující kaple svatého Jana Nepomuckého a hasičské zbrojnice.

Jedná se o jednoduchou jednodílnou stavbu orientovanou ve směru východ západ, k níž na východě přiléhá čtyřpatrová hranolová věž čtvercového půdorysu a na západě kněžiště. Loď má obdélný půdorys se sedlovým zastřešením, kněžiště má v půdoryse půlkruhové zakončení, střecha kněžiště je polygonální. Ve východní části loď nad hlavním vstupem se nachází dřevěný kůr, pod nímž jsou příčkami vytvořeny dvě samostatné prostory, z nichž jedna slouží jako sakristie, druhá umožňuje jediný vstup na kůr, a sice pouze po žebříku. Z kůru je možný přístup do prvního patra věže, komunikaci mezi jejími jednotlivými patry umožňují dřevěná žebříková schodiště. Prostor krovu je přístupný ze druhého patra věže.

Hlavnímu východnímu průčelí dominuje čtyřboká věž, která je přibližně v polovině své výšky předělena kordónovou římsou. V přízemí věže se nachází vstup do kostela, jemuž je předsazeno kamenné schodiště, opěrná zeď má přesazenou římsu z kamenných desek, na pilířích při nástupu na schodiště jsou na římsu posazeny na každé straně po jednom malém betonovém pylonu. Dnes je z nich pouze torzo. Vstupní dveře jsou dvoukřídlé rámové s kazetovými výplněmi, jsou zavěšeny na železných závěsech zapuštěných v dřevěném ostění. Kazetové výplně dveří jsou celkem tři, spodní dvě kazety jsou menší obdélníky posazené na výšku, vrchní kazety zaujímají dvě třetiny obou křídel a jsou zvýrazněny gotickými lomenými oblouky. Nade dveřmi je dřevěné paprskově členěné okno, které prosvětluje druhé patro věže. Její první patro osvětlují úzká obdélná okna s půlkruhovým nadpražím v bočních průčelích. Nároží hlavního průčelí věže zvýrazňují hladké lizény. Průběh lizén přes celou výšku věže přerušuje kordónová římsa s profilem zespod pásek, fabion, obloun, obloun, deska. Nad římsou pokračují lizény na všech čtyřech nárožích věže až ke korunní římsě. Nad kordónovou římsou prostupují v hlavním a obou bočních průčelích obdélná zvonová okna půlkruhovým nadpražím. Výplně těchto oken tvoří dvoukřídlé dřevěné žaluzie. Nad zvonovými okny jsou zapuštěny kruhové otvory pro hodinové ciferníky, ty zde však osazeny nejsou. Všechna čtyři průčelí věže zakončuje výrazná korunní římsa s profilem odspoda pásek, fabion, obloukový pásek, fabion, deska. Římsa obíhá celou věž, nad jednotlivými průčelími je vzedmutá v podobě trojúhelných frontonů, ovšem bez pateční římsy. Ramena těchto frontonů zároveň tvoří malé vikýře prostupující podlomením střechy věže. Střechu věže, pokrytou měděným plechem, tvoří čtyřboký jehlan, na jehož vrcholu je posazena makovice s křížem.

Obě boční průčelí lodě člení čtyři hladké lizény, posazené na kamenném soklu, na tři symetrická pole. Dvě z lizén jsou nárožní. V každém poli je situováno jedno velké obdélné okno s půlkruhovým nadpražím. Okna mají hladké bílé šambrány vytvořené v maltě ve vrcholu s klenáky. Nemají parapetní desky, parapety jsou oplechovány. Okna samotná mají železný rám rozčleněný do mnoha tabulek zasklených různobarevným sklem. Uprostřed plochy oken jsou barevnými tabulkami skla vytvořeny latinské kříže. Barevné tabulky jsou v kombinaci zelené, modré a žluté barvy s mačkanými květinovými a kruhovými vzory. Oknům jsou předsazeny mříže z drátěného pletiva. Stejně okno menších rozměrů je zasazeno i v závěru kněžiště. Obě boční průčelí mají korunní římsu provedenou v maltě s obdobnou profilací jakou mají římsy na věži. K zadnímu štítovému průčelí kostela přiléhá kněžiště s již popsaným oknem. Vnější plochy stěn kněžiště jsou hladce omítnuty, zvýrazňují je pouze dvě subtilní lizény. Štítovou stěnu lodě zvýrazňují hladké nárožní lizény, na které navazuje jednoduchá fabionová římsa kopírující přesah střechy. Všechny popsané prvky jsou původní z let 1924 - 1928, novodobé je pouze pokrytí střechy věže, subtilní lizény na fasádě kněžiště a doplněné skleněné okenní tabulky. Fasáda kostela má tmavší okrový nátěr, architektonické prvky jsou bílé.

V interiéru mají okna pravoúhle odsazené špalety. Interiér lodě i podvěží je plochostropý, strop lodě má fabion s jednoduchou podstropní štukovou římsou. Stropní konstrukci tvoří trámy prostě uložené v cihelném zdivu, zespod mají prkenné podbití s rákosovou rohoží a omítkou. Plochy stěn člení na tři pole jednoduché štukové pilastry s profilovanými římsami, bez patek, jsou posazené na nepatrně předsazeném soklu.

Kněžiště je v přední části zaklenuto valeně, nad půlkruhovým zakončením na klenbu navazuje půlkupole. Klenutí kněžiště je falešné, klenební konstrukci tvoří pouze dřevěné ramenáty zespod podbité prkny, rákosovou rohoží a omítnuty. Lícovou stranu půlkupole rozdělují hladké štukové pásy na pět polí. Pásy navazují na štukové pilastry na stěnách. Pilastry v kněžišti jsou menší obdobou pilastrů v lodi. Plochy stěn lodě, kněžiště, i sakristie mají povrch upraven stěrkovým akrylátovým nátěrem, pilastry a stropy jsou hladké. Hladký je také vítězný oblouk nesený stejnými nárožními pilastry, ve vrcholu je zvýrazňuje štukový klenák. Celý interiér je jednotné bílé barvy, tato úprava je z devadesátých let 20. století.

Podlaha lodě, kněžiště i podvěží je z teraca v podobě žuly po obvodě s černým orámováním. Podlahu sakristie odděluje od lodě jeden výškový stupeň.

Kůr ve východní části lodě nesou dva svislé sloupky, na nichž jsou posazené průvlaky uložené ve zdi, přes průvlaky jsou přeplátovány stropní trámy jednoduše pobité záklopem. Záklop tvoří zároveň podlahu kůru. Nosné sloupky, které mají přesazené patky a podvalkové

hlavice, zdobí vyřezávaná zrcadla. Průvlaky i stropní trámy zdobí okosení hran. Kůr má bedněné prkenné zábradlí s nosnou trámkovou konstrukcí. Prkna bednění jsou spojena na pero a drážku, v místě spojů jsou zvýrazněna jemnou profilací a v pohledových plochách obkročmo vyřezávaným motivem v podobě balustrád. Oddělené prostory pod kůrem tvoří zděné příčky, vstupy do těchto prostor mají kovové zárubně bez dveřních křídel.

Stropy jednotlivých pater věže jsou jednoduché trámové s prkenným záklope, žebříková schodiště sestávají ze subtilních schodnic uložených na stropních trámech a stupňů z prken začepovaných do schodnic.

Krov kostela představuje jednoduchou vaznicovou soustavu s pěti plnými vazbami. Plné vazby sestávají z dvojic svislých sloupků podpírajících mezilehlou vaznici. Mezi sebou je spojuje rozpěra, zavětrování zajišťují šikmé vzpěry začepované do vazných trámů, v podélném směru šikmé pásy začepované do sloupků a vaznice. Některé z čepovaných spojů ztužuje ocelová pásovina. Pozednice jsou uloženy na zdi a přeplátovány přes vazné trámy. Vrcholovou vaznici krov nemá. Nosnou konstrukci krovu nad kněžištěm tvoří dva sloupky začepované ve vazných trámech uložených ve zdivu. Na sloupcích je posazena vrcholová vaznice, na níž jsou osazeny krokve. Stabilitu celé konstrukce zajišťují kleštiny přišroubované ke sloupkům a ke krokvím. Krov věže má jednoduchou štenýřovou konstrukci, která sestává ze středového sloupku (štenýře) a čtyř rohových krokví zavětrovaných kleštinami a diagonálními pásy. Původní dřevěný nosný rošt této soustavy je nahrazen novou ocelovou konstrukcí. Střechu lodě i kněžiště pokrývá bonnský šindel.

Z oceli je také zvonová stolice ve třetím patře věže. Ta je sestavena ze šroubovaných L profilů zajištěných pásovinou sestavenou diagonálně ve tvaru ondřejských křížů. Zvon zavěšený na této konstrukci pochází z roku 1707, původní se zdá být i jeho hlava. Čepec zvonu nese latinský nápis A) psaný kapitálou. Horní hranu krku zvonu zdobí po celém obvodu reliéfní akantová rozvilina, v jeho ploše je nevelká kartuš nesoucí nápis B) psaný rovněž kapitálou v latině. Pod kartuší je kapitální nápis C), přerušovaný její spodní rozvilinou.

A) SIT NOMEN DOMINI BENEDICTVM

B) VETERO / PRAGAE^a FUSA / AB^b ANTONIO / SCHÖFELDT

C) ANNO 1707

^a ligatura AE

^b ABANTONIO napsáno dohromady

4.3. Stavební historie

Kostel svatého Jana Nepomuckého v Královci byl postaven v letech 1924 – 1928 pod vedením stavitele Edmunda Schuberta ze Žacléře. Mimo něho samotného se na stavbě podílela také řada dalších, převážně zdejších, řemeslníků. Všichni známí řemeslníci i zjištěný průběh stavby obsahuje první kapitola této části práce, v této kapitole je nutno poznamenat odlišný stav kostela po dostavbě od současného.

Stavba se lišila v několika relativně banálních, ovšem z hlediska dispozice poměrně zásadních prvcích. Byly to pultově zastřešené přízemní přístavky, které přiléhaly k oběma stranám kněžiště, konkrétně v koutě mezi lodí a kněžištěm. Jeden z nich sloužil nepochybně jako sakristie, účel druhého není úplně jasný, mohlo se jednat buď o obyčejný sklad s provozně technickým zázemím nebo o novodobou obdobu oratoře pro přední představitele obce a čestné hosty. Přístavek přilehlý k severnímu průčelí měl samostatný vstup ze severní strany, protější musel být přístupný z kněžiště nebo z lodě, neboť na fotografiích starého stavu má pouze úzké obdélné okno ve svém zadním – západním průčelí. Žádné architektonické členění přístavky neměly. Oba jsou naznačeny v příloze v zakreslení půdorysu s vyhodnocením stavebního vývoje. Jejich zakreslení je pouze symbolické, měřítko neodpovídá současnému stavu. Narozdíl od současného stavu měl kostel střechu nad lodí, kněžištěm i zmíněnými přístavky pokrytu bobrovkami. Věž byla stejně jako dnes oplechována. Architektonické členění jednotlivých průčelí i ostatní prvky byly stejné jako dnes. Jak je patrné z fotografií kostela krátce po dostavbě, nebyly ve věži nikdy osazeny hodiny³⁴⁴.

Odlišný byl také stav interiéru, lišila se úprava stěn. Narozdíl od dnešního provedení byly stěny kostela malovány rustikálními motivy stylově odpovídajícími době svého zhotovení. Na starší fotografii interiéru v pohledu směrem ke kněžišti je zřejmé malování fabionu a nárožních pilastrů pod vítězným obloukem, stěny se zdají být monochromní. Čelní stěna triumfálního oblouku nesla malovaný nápis psaný švabachem „Heiliger Johannes bitte bei Gott für uns“. Lícová strana klenby nad kněžištěm byla vymalována hvězdami, obdobně jako je dodnes v kostele v Nanebevstoupení Páně v Lamperticích. Nelze vyloučit, ovšem ani

³⁴⁴ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Fotokronika obce. inv. č. 15, kniha č. 8.

potvrdit, že výmalba pochází od stejného malíře. Vzhledem k tomu, že fotografie zachycující stav interiéru po dostavbě jsou černobílé, nelze rozpoznat barevné rozlišení výmalby.³⁴⁵

V tomto stavu setrval kostel až do své rekonstrukce v roce 1994. Jak vyplývá z fotografií zachycujících jej před rekonstrukcí, nacházel se tehdy ve značně zanedbaném stavu.³⁴⁶ Na fotografiích jsou zjevné díry ve střeše, zejména na věži, kde chybí krytina i prkenné bednění. Dále chyběly části žaluzií zvonových oken, okna lodě měla vytlučené některé skleněné tabulky a kostel nesl následky působení vlhkosti. Stav interiéru fotografie nezachycují. Při rekonstrukci byly odbourány zmíněné přístavky přilehlé ke kněžišti a v této době bylo nejspíš odstraněno i železné točité schodiště na kůr. Dále byla provedena oprava vnějších omítek, kamenného soklu a střechy věže. Oprava střechy spočívala v částečné výměně a zesílení shnilých krovových prvků, výměně bednění, položení nové krytiny nad lodí, kněžištěm (bonnský šindel) i věží (měděný plech). Byly zhotoveny také nové okapové žlaby a svody z mědi. V interiéru byly vyzděny příčky pod kruchtou, čímž vznikly dva nové samostatné prostory, které měly nepochybně nahradit odbouranou sakristii a druhý přístavek. Zároveň byla provedena nová úprava povrchu stěn (stěrkový akrylátový nátěr), čímž došlo ke ztrátě původní výmalby. Ve stavu od rekonstrukce v roce 1994 zůstává kostel dodnes, přičemž se zde opět projevuje nadměrné působení vlhkosti způsobené nevhodně provedenou rekonstrukcí.

4.4. Památkové hodnocení

Kostel nemá výraznou památkovou, architektonickou ani urbanistickou hodnotu. Spíše než vývoj architektury a řemeslných prací dokládá kulturní, duchovní a spolkový život v obci v první polovině 20. století, jeho hodnota je tedy spíše historická. Svým provedením jako celku i v jednotlivých řemeslných detailech se jedná o zcela běžnou dobovou stavební produkci. Jeho hodnotu nezvyšuje ani fakt, že se jedná o pohledovou dominantu obce. I tak dost nízkou památkovou hodnotu kostela snížila jeho nevhodně provedená rekonstrukce v roce 1994, zejména ztráta výmalby a výstavba příček pod kruchtou³⁴⁷.

³⁴⁵ Starší fotografii interiéru obsahují následující práce: PRÄTORIUS, Karl – WEBER, Hellmut. c.d. s. 231. SCHÖBEL, Franz – MENZEL, Beda – RENNER, Josef. c. d. s. 154. HOFFMANN, Franz. Kirchenbauverein Königshausen. s. 133. Všechny tři obsahují jednu a tutéž fotografii.

³⁴⁶ Fotografie kostela před rekonstrukcí, bohužel jen exteriéru, jsou uloženy ve spisech odboru památkové péče MÚ v Trutnově. Fotografie nejsou datovány.

³⁴⁷ Zjistit, zda byla původní výmalba pouze přemalována nebo odstraněna, bez sejmutí stávající vrstvy nátěru nelze. Tuto nebylo možné při zpracování práce provést.

4.5. Hodnotné detaily a prvky

Kostel nemá žádné původní prvky ani detaily s výraznější památkovou hodnotou. Za zajímavý prvek by bývalo bylo možné považovat pouze původní dekorativní výmalbu. V současné době je jediným hodnotným prvkem pouze zvon pocházející z dílny pražského zvonáře Schöfelda z roku 1707, který se sem však dostal transferem z kostela svatého Martina v Javorníku v okrese Trutnov.

4.6. Architektonické a památkové závady, náměty pro zachování objektu

Za závady lze považovat odstranění původní výmalby a stávající nevkusnou úpravu povrchu interiéru, jejíž příčinou je i zvýšená vlhkost – nátěr je velmi málo prodyšný. Neadekvátní charakteru stavby jsou i příčky pod kruchtou. Pro zachování dobrého technického stavu by bylo žádoucí alespoň odstranění stávajícího nátěru a v případě, že nebyla zcela odstraněna původní výmalba, se pokusit o její obnovu. Jiné architektonické závady stavba nemá.

4.7. Prameny, literatura, ikonografie

Prameny:

MÚ Trutnov. *Spisový materiál odboru památkové péče.*

NPÚ ÚOP v Pardubicích. *Spisový archiv.*

SOkA Trutnov. *Fond Archiv obce Královec.*

SOkA Trutnov. *Fond Farní úřad Bernartice.*

SOkA Trutnov. *Fond ONV Trutnov.*

Trautenuer Tagblatt 61. Dienstag 7. August 1928, Nr. 78., s. 3.

Literatura:

HOFFMANN, Franz. Kirchenbauverein Königshausen. In *Riesengebirks-Jahrbuch*. Allgau: Heimatverlag Renner Kempten, 1965. s. 132.

KOLEKTIV autorů. *Krkonoše. Příroda, historie, život*. Praha: Baset, 2007. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 576.

MÁLEK, Vlastimil – SCHREIER, Václav. *Žacléřsko na historických pohlednicích. Historický průvodce*. Žacléř: Svazek obcí Žacléřsko, 2006. ISBN 80-903831-0-6. s. 66.

POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech II*. 1. vyd. Praha: ACADEMIA, 1978. s. 134.

PRÄTORIUS, Karl – WEBER, Hellmut. *Schatzlar und seine Bezirksgemeinden*. Marburg/Lahn, 1993. s. 231 – 232.

SCHÖBEL, Franz – MENZEL, Beda – RENNER, Josef. *Gotteshäuser der Heimat: Ein Heimatbuch des Riesengebirges und Braunauer Ländchens*. Augsburg: Riesengebirgs – Heimatverlag Renner Kempten, 1989. s. 71.

Ikonografie:

MÚ Trutnov. *Spisový materiál odboru památkové péče*.

NPÚ ÚOP v Pardubicích. *Fotoarchiv*.

PRÄTORIUS, Karl – WEBER, Hellmut. *Schatzlar und seine Bezirksgemeinden*. Marburg/Lahn, 1993. s. 231.

SCHÖBEL, Franz – MENZEL, Beda – RENNER, Josef. *Gotteshäuser der Heimat: Ein Heimatbuch des Riesengebirges und Braunauer Ländchens*. Augsburg: Riesengebirgs – Heimatverlag Renner Kempten, 1989. s. 154.

SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Královec*. Fotokronika obce 1931. inv. č. 15, kniha č. 8.

5. Kaple Panny Marie Pomocné ve Vrchové

5.1. Dějiny objektu

Osada Vrchová (německy Berggraben) patří svým založením k mladším. Podle starší literatury byla založena jako hornická osada žacléřskými jezuity teprve v roce 1700³⁴⁸, mladší charakter založení je patrný i na mapových podkladech. Od počátku svého založení patřila k žacléřskému panství a po zavedení obecního zřízení v polovině 19. století se stala osadou obce Bernartice. Od kdy přesně stála ve Vrchové kaple není zcela jisté. Starší prameny i literatura o kapli mlčí. V novější literatuře se uvádí, že zde byla kaple postavena v roce 1785 nákladem Franze Kirsche z domu čp. 8³⁴⁹. První pramenná zmínka o zdejší kapli však pochází až z roku 1811 z kroniky bernartického kostela. Z této zprávy se dovídáme, že 1. září, na svátek Anděla strážce, roku 1811 byla vysvěcena nově postavená kaple, po té co byla stará dřevěná přenesena do Paulitesu (*.....wurde die gemeinschaftlich neuerrichtete Kapelle, nachdem die aus Holz erbaute in Paulites übergegangen war, kam Unterzeichnete sitzerlich eingeweiht...*)³⁵⁰. Uvedený záznam potvrzuje, že kaple ve Vrchové stála již v 18. století. Byla dřevěná, ovšem šance na zjištění její podoby je dnes velmi nízká. Současně dokládá, že zděná kaple vysvěcená v roce 1811 byla novostavbou. Kapli vysvětil bernartický farář Johann Seidl, ovšem bez žádosti u biskupské konzistoře, neboť jí trutnovský vikář Franz Beyer nepovažoval za nutnou. Pro případ nutných oprav nové kaple měl být složen jistý kapitál, ovšem obec pro tento případ, a navíc ještě pro kříž, nabídla přebytek z úroků, na což se bez rozpaků přistoupilo³⁵¹.

Další zprávy o vrchovské kapli uvádí soupis kamenných kaplí, soch a křížů z roku 1837, který mimo několika důležitých údajů obsahuje také její stručný popis. Podle tohoto záznamu se jednalo o kamennou kapli s červenou šindelovou střechou, věžičkou a malým zvonkem. Vnitřní prostor o ploše 1 čtvereční sáh zdobily čtyři figury v životní velikosti, a sice Ježíš Kristus, Panna Marie a sv. Josef. Podle záznamu byla kaple „*postavena před padesáti lety a před několika lety renovována*“³⁵², čímž se nepřímou potvrzují výše uvedené skutečnosti. Podle soupisu se kaple v této době, tedy v rozmezí let 1837 – 1841 nacházela v dobrém stavebním stavu. Soupis uvádí také důležitou informaci, že zakladatelem kaple byl Franz

³⁴⁸ SCHALLER, Jaroslaus. c.d. s. 112.

³⁴⁹ MÁLEK, Vlastimil – SCHREIER, Václav. c. d., s. 102.

³⁵⁰ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1. Jaké místo je míněno názvem Paulites, pokud se vůbec jedná o místo, mi není zcela jasné a v průběhu zpracování práce se nepodařilo zjistit.

³⁵¹ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Farní kronika. inv. č. 1, kniha č. 1.

³⁵² SOKA Trutnov. fond *Arciděkaný úřad Trutnov*. inv. č. 12, kart. 5. Opis soupisu Viz OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

Kirsch z domu čp. 8, renovována pak byla nákladem obce, na jejíž pozemku v době pořízení záznamu také stála, a jež zajišťovala i její údržbu. Ze záznamu vyplývá, že zpočátku neměla žádný udržovací fond. Ten byl pořízen až později a mimo již zmíněných peněz z obecních úroků sem přibýval také kapitál získaný milodary a závěťmi místních obyvatel. Osobu zodpovědnou za její údržbu představoval nejprve již zmíněný Franz Kirsch a později obec.³⁵³ Vcelku spolehlivě tak lze říci, že zde na konci 18. století nechal Franz Kirsch postavit dřevěnou kapli, která se v roce 1811 přenesla na jiné místo a nákladem obce se postavila nová zděná, přičemž údržbu obou staveb zajišťovali jejich stavebníci.

O konkrétních pracích od doby výstavby v roce 1811 až do roku 1839 nejsou známy žádné zprávy. S velkou pravděpodobností zde v tomto časovém období k výraznějším stavebním zásahům nedošlo a prováděla se pouze běžná údržba. Za výraznější úpravu lze považovat přístavbu nové prkenné předsíně v roce 1839³⁵⁴. K běžným stavebním úpravám docházelo také v průběhu druhé poloviny 19. století. Například v roce 1854 se vydalo 34 zlatých 28 krejcarů za pořízení nového kříže a nové zastřešení kaple, v roce 1858 stály blíže nespecifikované opravy a instalace 24 zlatých 29 krejcarů, v roce 1867 se zaplatilo rovných 7 zlatých za náklady k pořízení nového kříže, v roce 1875 Johanu Bischofovi z Vrchové 13 zlatých 35 krejcarů na zaplacení výloh na materiál a nutné opravy na kapli, v roce 1881 se zaplatil příspěvek 24 zlatých 52 krejcarů za blíže nespecifikované opravy. Blíže nespecifikované opravy proběhly také v roce 1885, v roce 1886 proběhla oprava střechy za rovných 20 zlatých. V roce 1892 se zaplatil 1 zlatý 20 krejcarů za opravu předsíně a rovných 16 zlatých Josefu Kirschovi za zámecké a truhlářské opravné práce.³⁵⁵

Od konce 19. století zprávy o dějinách kaple mizí a objevují se až v roce 1916 v souvislosti s rekvizicí zvonů v celé farnosti. Ze soupisu rekvírovaných zvonů se dovídáme, že ten vrchovský vážil 42 a půl kilogramu, vysoký byl 35 centimetrů a v průměru měřil 42 centimetrů. Rok odlití, nápisy ani reliéfy, které by nesl dotčený soupis neuvádí.³⁵⁶ Lze se však domnívat, že se jedná o jeden a tentýž zvon, který uvádí v soupis kaplí z roku 1837.

Nový zvon se v kapli objevil v roce 1923. Odlilo jej chomutovské zvonařství Herold, vážil 56 kilogramů a v průměru měřil 46 centimetrů. Sundán při druhé rekvizici v průběhu druhé světové války.³⁵⁷ V roce 1936 zde proběhly další blíže neurčené stavební úpravy. Technické oddělení Okresního úřadu v Trutnově schválilo na tuto opravu přidělit příspěvek

³⁵³ Tamtéž.

³⁵⁴ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Účty kaple v Berggrabenu. inv. č. 53, kniha č. 52.

³⁵⁵ Tamtéž.

³⁵⁶ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Ostatní korespondence. inv. č. 83, kart. 4.

³⁵⁷ Tamtéž.

ve výši 1000 korun. U příležitosti oprav se kaple také nově vysvětila, povolení ke svěcení udělila biskupská konzistoř svým dopisem ze dne 1. srpna 1936. Udělila jej maršovskému vikáři Johannu Witichovi, ten však tuto pravomoc obratem přenesl na bernartického faráře.

Během 2. poloviny 20. století kaple nadále zůstávala obecním majetkem, její údržbu však v rámci svých možností zajišťovali místní obyvatelé. Ještě v padesátých letech se zde konaly májové slavnosti, ovšem již bez kněze. Klíče od kaple tehdy měla místní obyvatelka paní Kamitzová.³⁵⁸ V průběhu 2. pol. 20. stol. sloužila kaple jako skladiště. Když se počátkem devadesátých let 20. Století Arnošt Kindler ze sousedního domu čp. 69 rozhodl, že kapli vymaluje, objevil při snímání novodobých druhotných maleb, nečekaně objevil i původní klasicistní výmalbu. Následně se zde provedl ještě restaurátorský průzkum a kaple se postupně zrekonstruovala. Oprava probíhala postupně, výraznou měrou se na ní podíleli i původní zdejší obyvatelé dnes žijící v Německu. V letech 1992 – 1993 se provedla oprava vnějšího pláště a v letech 1994 – 1995 se zrestaurovala vnitřní výmalba, restaurátorské práce provedl akademický malíř Zdeněk Novotný.³⁵⁹ 2. červece 1997 byla kaple znovu vysvěcena³⁶⁰. Po dokončení oprav samotné stavby byl pro kapli zhotoven a následně i osazen nový zvon. V roce 1997 jej zhotovila zvonařská firma Marie Tomášková – Dytrychová z Brodku u Přerova za cenu 29 255 korun 60 haléřů, montáž technického vybavení zvonu provedla firma BOROKO rovněž z Brodku u Přerova. Montáž technického vybavení včetně přepravy stála 13 372 korun 80 haléřů.³⁶¹ Svěcení nového zvonu se konalo v neděli 29. června 1997 od 10 hodin ve vrchovské kapli. Vysvětil jej královéhradecký biskup Th.Dr. Karel Otčenášek za účasti faráře z Horního Starého Města Ivana Havlíčka a řady zdejších rodáků, po odsunu německy mluvících obyvatel žijících v Německu, mezi nimiž nechyběli ani někdejší bernartický farář Wenzel Baudisch či milovník zdejší historie Ernest Kasper.³⁶² Nový zvon vážil, respektive váží, 54 kilogramů. Pod čepcem jej zdobí jednoduchá linka. Tělo zvonu nese reliéf státního znaku ČR, dvě linky jsou také nad úderovým věncem. Zvon nese nápis HL. WENZEL LANDESPATRON VON BOHMEN ZUR VOLKERVERSTANDIGUNG 1997. Pod úderovým věncem je na jedné straně nápis VRCHOVÁ, znak rodiny Dytrychovy, kartuše a větvička tují. Výzdobu zvonu navrhla akademická sochařka Věra Kunčarová.³⁶³

³⁵⁸ Ústní informace pana Miloslava Bartoše z Vrchlaví, chalupáře z Vrchové v domě čp. 292.

³⁵⁹ SOKA Trutnov. fond *Středisko česko-německého porozumění*. nezpracováno.

³⁶⁰ Spisový materiál odboru památkové péče Městského úřadu v Trutnově.

³⁶¹ SOKA Trutnov. fond *Středisko česko-německého porozumění*. nezpracováno.

³⁶² Tamtéž.

³⁶³ Tamtéž.

V roce 2003 byla v kapli osazena nová mříž, zhotovená podle vstupní mříže bernartického kostela³⁶⁴. V současné době je kaple náležitě udržována a slouží zejména pravidelnému vyzvánění každou neděli v poledne. O údržbu kaple se dobrovolně stará paní Kindlerová z domu č. ev. 69 vedle kaple.

5.2. Rozbor objektu

Kaple Panny Marie Pomocné je poměrně jednoduchou stavbou situovanou v centru rozptýlené zástavby osady Vrchová. Kaple stojí ve svahu u hlavní cesty vedoucí středem osady, vchodem k cestě v ose jih – sever (kněžištěm k severu).

Kaple má jednoduchou dispozici. Hlavní těleso přízemní stavby, zděné se sbíraného červeného kamene zdejší proveniencí³⁶⁵, je obdélného půdorysu. Uzavírá jej elipsovité, mírně odsazená, apsida. K hlavnímu – jižnímu průčelí přiléhá bedněná předsíň předsazená před vstup. Stavba je zastřešena sedlovou střechou pokrytou eternitem, nad apsidou polygonálně ukončenou a nad hlavním průčelím prolomenou čtyřbokou věží završenou zvoničkou.

Vstup je situován v hlavním průčelí v ose stavby. Předsíň, která je vstupu předsazena, má jednoduché prkenné bednění překryté latěmi, vstupní dveře do předsíně jsou druhotně pobity palubkami. Zastřešena je jednoduchou pultovou stříškou pokrytou červenou asfaltovou lepenkou. Tato úprava je zcela novodobá, z původní předsíně z roku 1839 se předpokládá pouze jeho nosná rámová konstrukce, která však v současné době není vidět. Stěny hlavního průčelí jsou hladce omítnuty, omítka je opatřena nátěrem bílé barvy. Dominantní postavení v hlavním průčelí zaujímá čtyřboká dvoustupňová věž, jejíž stěny pokrývají, stejně jako celý štít, eternitové šablony. Věž je mírně předsazena štítu a v jeho ploše tvoří rizalit. Plochy stěn štítu i věže pokrývají šablony šedé barvy, nároží a lem střechy zvýrazňují šablony červené barvy. Spodní část věže ukončuje dvoustupňová dřevěná profilovaná římsa zdobená rustikálním vzorem. Na římsě je posazena čtyřboká zvonička s otevřenými stěnami, zastřešená jehlancovou stříškou, na jejímž vrcholu spočívá makovice a patriarší kříž. U paty je jehlancová stříška na všech čtyřech stěnách prolomená sedlovými vikýři s trojúhelnými štíty. Zvonová nástavba je mladší, svým provedením zapadá do druhé poloviny 19. Století. Pozdější nastavení zvoničky je zde velmi dobře patrné. Celá nástavba je oplechovaná pozinkovým

³⁶⁴ Tamtéž. Též Spisový materiál odboru památkové péče Městského úřadu v Trutnově.

³⁶⁵ V současné době je zdivo zakryto omítkami, jeho stav popisuje restaurátorská zpráva uložená v archivu NPÚ ÚOP v Pardubicích. Je patrné také na starších fotografiích v soukromém archivu Bc. Václava Schreiera z Bernartic.

plechem s nátěrem červené barvy. Pohledovou úpravu hlavního průčelí výrazně oživuje samostatně stojící kamenný pilíř s litinovým křížem stojící čelně po pravé straně vstupu.

Stěny obou bočních průčelí – východního a západního i vnější plocha apsidy jsou, stejně jako stěna hlavního průčelí, hladce omítnuty a natřeny bílou barvou. Boční průčelí jsou prolomena jednoduchými okny, jejichž otvory lemují iluzivní malované šambrány ve světle žlutém odstínu. Okna samotná jsou dřevěná dvoukřídlá, dovnitř otvíravá, každé křídlo je rozděleno na dvě tabule. V exteriéru jsou okna zamřížována prolamovanými vlnkovými mřížemi v podobě kvadrilobů. Mříže jsou zhotoveny z plochých železných pásů, jedná se o repliky barokních mříží. V interiéru kaple jsou okna zapuštěna v hlubokých šikmých špaletách s rovným nadpražím.

V šikmé špaletě jsou zapuštěny také hlavní vstupní dveře z předsíně do kaple. Tyto jsou osazeny v dřevěném ostění, jehož nadpraží zdobí segmentové odlehčení ve spodní hraně. Dveře jsou poměrně masivní svlakové. Ke svlakům jsou přibity tři desky. Ve středu plochy mají dveře špehýrku s posuvným uzávěrem. Na pantech zapuštěných v dřevěném ostění jsou dveře zavěšeny na dlouhých pásových závěsech s lístkovým zakončením přibitých k deskám. Na vnitřní straně dveří je přibit zámek s jednoduchou odkrytou pérovou mechanikou, podložku zámku tvoří obdélný plech se srdcovým zakončením. V případě těchto dveří není vyloučeno jejich druhotné užití. Svým provedením zapadají spíše do souboru dveří do šatlavy než do kaple. Také zámek vypadá typově starší – vykazuje známky typické spíše pro 17. století. V lidovém stavitelství však existuje možnost delšího dožívání stejného typu různých stavebních konstrukcí dlouho po jejich dožití v moderním stavebním prostředí. Nevylučuje se ani možnost druhotného použití pouze zámku.

Interiér předsíně i samotné kaple je plochostropý. Strop a stěny jsou pobity světle lakovanými palubkami. Stěny i strop kaple jsou omítnuty vápennou omítkou s pískem a příměsí hliněných prvků, část omítek je provedena nová. Podhled stropní konstrukce tvoří hustě rozmístěné latě omítnuté z obou stran vápennou omítkou stejného složení jako na stěnách.³⁶⁶ Stěny i strop kaple zdobí ornamentální a figurální výmalba doplněná jednoduchými lineárními vzory, malovaná je technikou fresco secco. Některé malby jsou, však dochovány pouze torzálně a zaretušovány. V centru stropu je v lineárním elipsovém orámování obraz Panny Marie. Obklopuje jej celkem šest dvojic putí na oblacích. Podél obvodových stěn obíhá strop pásové orámování nad okny a nad vstupem zvýrazněné jednoduchým ornamentálním motivem, nad vrcholem apsidy s Božím okem. Pod stropem

³⁶⁶ Složení omítek viz restaurátorská zpráva v archivu NPÚ ÚOP v Pardubicích.

obíhají kapli na stěnách malované baldachýny zdobené třešněmi (jeřabinami?) a zavěšenými střapci. Pod Božím okem je přerušuje dvojice sružených pilastrů, v odsazení apsidy je podpírají malované pilastry s iluzivními nikami. Na východní stěně je blíže ke vstupu v lineárním orámování namalován výjev Svaté Rodiny (?), na protější západní stěně výjev betléma (?), oba rovněž v lineárním orámování. V jižní stěně po bocích vstupu je namalováno pouze lineární orámování se zaretušovanými plochami, v nichž se původně nacházely výjevy narození Ježíše a Zvěstování Panny Marie³⁶⁷. Celý interiér kaple obíhá malovaný sokl. Okenní špalety zdobí výjevy různobarevných lučních květů s růžemi na listových rozvilinách, i tyto výjevy mají lineární orámování. V restaurátorském průzkumu bylo stáří těchto maleb odhadnuto do konce 18. století³⁶⁸, archivní výzkum však tento odhad vyvrací a řadí je až do roku 1811, k této dataci se přiklánějí i odborníci z památkového ústavu v Prdubicích.

Podlaha kaple i předsíň je betonová.

Krov kaple ani konstrukce věže nejsou přístupny, téměř s jistotou však lze předpokládat jednoduchou hambalkovou soustavu slouženou pouze z pozednic, krokví a hambalků. Konstrukci věže pak velmi pravděpodobně tvoří sestava čtyř svislých nosných sloupků začepovaných do stropních trámů a zajištěných soustavou ondřejských křížů a šikmých vzpěr. Nástavbu zvoničky tvoří jednoduchá rámová konstrukce, na níž jsou do tvaru jehlanu osazeny krokve. Pro rekonstrukci tohoto krovu může být nápomocna krovová konstrukce kaple v Rybníčku.

5.3. Stavební historie

Stavební historie kaple je poměrně jednoduchá. Jak vyplývá z 1. kapitoly „Dějiny objektu“, byla postavena v roce 1811 prakticky v podobě, v jaké se nachází dnes. Současně s výstavbou kaple byla velmi pravděpodobně provedena i vnitřní výmalba. Nově postavená kaple však neměla bedněnou předsíň, tato byla postavena až v roce 1839. Podle údajů ze soupisu ve farní kronice měla kaple i malý zvonek, z toho lze vyvodit, že měla i čtyřbokou zvoničku při hlavním průčelí. Její podoba však téměř jistě nebyla stejná jako dnes. Současná podoba zapadá až do druhé poloviny 19. století. Znamená to tedy, že věž byla upravena. Původní podobu zvonové vížky lze předpokládat obdobnou té, jakou měla kaple v Královci, tedy s cibulovým zastřešením. Zdící materiál pro kapli byl použit sbíraný kámen z místních polí, vápno potřebné jako pojivo do malty se použilo patrně bečkovské. Na novou kapli byl

³⁶⁷ NPÚ ÚOP v Pardubicích. Spisový archiv. Restaurátorské zprávy nástěnných maleb v kapli ve Vrchové. Zpráva č. 1270 a 2054.

³⁶⁸ Tamtéž.

druhotně použit zámek přibitý na dveřích, zhotovení nových nebo druhotné užití starších dveří je vzhledem k jejich podobě nejisté. Střechu kaple i zvoničky pokrýval červený šindel.

V průběhu celého 19. století se na kapli prováděla pouze běžná údržba, mimo již zmíněné úpravy zvonové věže někdy na přelomu druhé a třetí třetiny 19. století k výraznějším stavebním zásahům nedošlo, stejně jako v průběhu 1. poloviny 20. století. Jednou z drobných změn bylo zabezdění okna v čelní stěně zvonice nad vstupem, k němuž došlo v blíže neurčené době. Okno, které bylo obdélné šestitabulkové s profilovanou dřevěnou šambránou, je dobře viditelné na pohlednici odeslané v roce 1912³⁶⁹ a později ještě na fotografii ze šedesátých letech 20. století³⁷⁰. V průběhu 20. století, rovněž v blíže neurčené době, byl odstraněn střešní šindel a střecha i štít byly pokryty eternitem. Několikrát se přemaloval i interiér. Ve 2. polovině 20. stol. byla kaple poněkud zanedbávaná. Až počátkem 90. let se dočkala rekonstrukce, při níž byla objevena a zrestaurována vnitřní výmalba. Tehdy se vnitřní omítky nacházely ve velmi špatném stavu, vápno ztrácelo svou pojící schopnost, zdivo bylo značně namáháno vlhkostí a omítka se rozpadala. Restaurátorské práce proběhly postupným snímáním přemalob, omítky bez maleb a v rozpadlém stavu nahradily nové nové, rovněž vápenné. Partie s dochovanými malbami byly vytmeleny směsí s vápenným pojivem, podklad zafixován a chybějící části zaretušovány. Malby, které se nacházely ve velmi špatném stavu byly zaretušovány a nahrazeny světlým barevným tónem.³⁷¹ Po osazení mříže v roce 2003 zde již žádné stavební úpravy neproběhly.

5.4. Památkové hodnocení

Kaple Panny Marie Pomocné se řadí mezi stavby, jichž je v bernartické farnosti a potažmo i celém trutnovském regionu relativně velké množství. Řada těchto staveb je typově přinejmenším podobná, v mnoha případech i shodná, a pochází i ze stejného časového období. Přesto tato kaple nad ostatními výrazně vyniká a má mnohem vyšší památkovou hodnotu. Od ostatních staveb se liší jednak odsazením apsidy, které u podobných staveb v regionu nebývá příliš obvyklé, tato odlišnost však podstatu výjimečnosti kaple netvoří. Ta spočívá především ve výmalbě interiéru, která je po celém Trutnovsku v takovéto stavbě naprosto ojedinělá. Výmalba je cenným dokladem vývoje dějin umění ve spojení s lidovou tvořivostí a zbožností na přelomu 18. a 19. století. Její hodnotu nesnižuje ani skutečnost, že malby nejsou dochovány v plném rozsahu a jsou zaretušovány. Jejich hodnotu by v žádném

³⁶⁹ MÁLEK, Vlastimil – SCHREIER, Václav. c. d. s. 102.

³⁷⁰ Soukromá sbírka fotografií starosty obce Bernartice Bc. Václava Schreiera z Bernartic.

³⁷¹ Archiv NPÚ ÚOP v Pardubicích. Restaurátorská zpráva nástěnných maleb v kapli ve Vrchové. Zpráva č.

případě nesnížilo ani potvrzení předpokládané výmalby v „horní“ bečkovské kapli (viz dále). Přejmenším zajímavý prvek, ovšem spíše z hlediska vývoje a způsobu užití stavebních konstrukcí, představují dveře s otevřeným zámkem.

Vedle své výrazné uměleckohistorické hodnoty zaujímá kaple důležité místo i v urbanistickém vývoji osady s netypicky mladým založením. Zároveň tvoří zajímavý pohledový prvek ve zvrásněné podhorské krajině, a to jako samostatný objekt i jako součást malé osady.

5.5. Hodnotné detaily a prvky

Velmi hodnotným prvkem je bezesporu dochovaná vnitřní výmalba s ornamentálními i figurálními výjevy doplněnými jednoduchými lineárními motivy. Za hodnotný prvek lze považovat i hlavní vstupní dveře, zejména zámek s otevřenou mechanikou.

5.6. Architektonické a památkové závady, náměty pro zachování objektu

Na kapli nejsou výraznější památkové ani architektonické závady. Poslední rekonstrukce se provedla velmi citlivě s ohledem na charakter budovy, architektonickým i uměleckohistorickým hodnotám jednotlivých prvků, ale i na stávající stavebně technický stav. Původnímu charakteru stavby neodpovídá pouze úprava podlahy. Beton by bylo vhodnější nahradit pískovcovými deskami položenými například do vápenné malty. K přiblížení původní podoby kaple by pomohlo také pokrytí střechy šindelem, stávající krytina však celkovou hodnotu stavby nesnižuje.

Pro zachování objektu postačí dosavadní způsob údržby, zejména dostatečné větrání.

5.7. Prameny, literatura, plány, ikonografie

Prameny

NPÚ ÚOP v Pardubicích. Spisový archiv. Restaurátorské zprávy nástěnných maleb v kapli ve Vrchové. Zprávy č. 1270 a 2054.

OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*. bez inv. č. Kopie téhož v knihovně SOkA Trutnov.

SOkA Trutnov. fond *Arciděkanský úřad Trutnov*.

SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*.

SOkA Trutnov. fond *Středisko česko-německého porozumění*.

MÚ Trutnov. Spisový materiál odboru památkové péče.

Ústní informace pana Miloslava Bartoše z Vrchlabí, chalupáře z domu čp. 292 ve Vrchové.

Literatura:

SCHALLER, Jaroslaus. *Topographie des Königreichs Böhmen. Fünftehenter theil.*

Königgrätzer Kreis. Prag und Wien, 1790. s. 112.

MÁLEK, Vlastimil – SCHREIER, Václav. *Žacléřsko na historických pohlednicích.*

Historický průvodce. Žacléř: Svazek obcí Žacléřsko, 2006. ISBN 80-903831-0-6. s. 102.

Plány, ikonografie:

Císařský otisk stabilního katastru. 1841. Archiv ČÚZK. Těž www.archivnimapy.cuzk.cz.

Soukromá sbírka historických pohlednic a fotografií starosty Bernartic Bc. Václava Schreiera.

MÁLEK, Vlastimil – SCHREIER, Václav. *Žacléřsko na historických pohlednicích.* Žacléř:

Svazek obcí Žacléřsko, 2006. ISBN 80-903831-0-6. s. 102.

6. „Horní“ kaple v Bečkově

6.1. Dějiny objektu

O dějinách „horní“ bečkovské kaple je dosud známo jen velmi málo informací a ani dosavadní výzkum jich mnoho nepřináší. Ze starší literatury se o kapli dovídáme pouze z vlastivědné práce Josefa Demutha z roku 1901, kde se mimo jiné uvádí pouze kusá zmínka, že v Bečkově stojí dvě malé kaple³⁷². V pramenech se o kapli dovídáme ze soupisu kaplí, soch a křížů v bernartické farnosti z roku 1837 a z jeho opisu v pamětní knize bernartické fary z roku 1841. Soupis o ní mluví jako o kamenné kapli o ploše vnitřního prostoru jeden čtvereční sáh, která stojí u cesty z Bečkova do Bernartic na pozemku sedláka z usedlosti čp. 12 v Bečkově. Podle soupisu nechali sedláci z této usedlosti kapli také postavit a zajišťovali i její údržbu, k níž nebyl zřízen žádný zvláštní fond.³⁷³ V době zhotovení soupisu byla obecně nazývána „polní kaple“ a nacházela se ve špatném stavebním stavu, dobu jejího vzniku uvádí soupis jako neznámou. Mimo těchto věcných informací soupis stručně popisuje také její stavební podobu, a sice že kaple je bez jakéhokoliv zdobení, pouze na stěně je namalována Nejsvětější Trojice.³⁷⁴ Žádné jiné zprávy související s dějinami kaple nebyly v průběhu zpracování práce objeveny. Mezi potomky sedláků zmíněné usedlosti se traduje, že v padesátých letech 19. století byla kaple kvůli špatnému stavebnímu stavu zbořena a na jejím místě se postavila nová³⁷⁵. Celková stavební podoba kaple ani jednotlivé stavební prvky (okna, mříže, klenba) však tomuto období výstavby neodpovídají. V souvislosti s dějinami kaple je také nutno uvést, že jí nezaznamenává císařský otisk stabilního katastru z roku 1841, přestože v době mapování a přípravy podkladů existovala, alespoň podle výše uvedeného soupisu. Absence kaple na této mapě stabilního katastru může být zapříčiněna její polohou – leží v místě přeložení kladů mapových listů.

V roce 1992 byla kaple podle zákona č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči prohlášena za nemovitou kulturní památku, a sice rozhodnutím Ministerstva kultury ČR č.j. 7937/92 ze dne 9. června 1992.³⁷⁶

³⁷² DEMUTH, Josef. *Trautenuer Bezirks – Kunde*. c. d. s. 593.

³⁷³ SOkA Trutnov. fond *Arciděkanství úřad Trutnov*. Soupis soch a křížů z roku 1837. inv. č. 12, kart. 5. Opis soupisu In OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

³⁷⁴ Tamtéž.

³⁷⁵ Ústní informace Ing. Güntera Fiedlera z Trutnova poskytnutá dne 19. 3. 2007.

³⁷⁶ NPÚ ÚOP v Pardubicích. Spisový archiv.

6.2. Rozbor objektu

Kaple je solitérní objekt, který stojí na kraji louky u cesty vedoucí z Bernartic do Bečkova. Dnes stojí na křižovatce dvou cest, v minulosti zde však vedla cesta pouze jedna a kaple stála po její pravé straně ve směru do Bečkova. Druhá cesta je poměrně novodobá³⁷⁷. Jedná se o přízemní objekt s půdorysem pravidelného šestiúhelníku situovaného ve směru sever – jih, pomyslným kněžištěm směrem k jihu. Jedná se o stavbu zděnou, skladbu zdiva zakrývá vápenná omítka. Zdivo má předsazený sokl. Hlavní vstup se nachází v severním průčelí směrem k cestě. Má pískovcové ostění překryté několika vrstvami vápenného nátěru. Ostění sestává ze tří dílů – postranních sloupků a nadpraží. Sloupky mají mírně přesazené patky shodné s úrovní soklu a okraje lemované páskem. Nadpraží má při krajích krátké rovné úseky, za nimiž je na obou stranách čtvrtkruhově vzedmuto, střed nadpraží je opět rovný. Při vnějším okraji lemuje nadpraží, stejně jako sloupky, pásek. Vstupní dveře jsou jednoduché svlakové, z vnější strany pobité latěmi a z obou stran natřené patrně balakrylem.

Všechna průčelí kaple jsou hladce omítnuta, omítka je natřena několika vrstvami monochromního vápenného nátěru převážně bílé a na povrchu světle šedé barvy. Sokl je hrubě omítnut. Všechna průčelí obíhá ve výšce cca 40 cm nad vstupem štukový oblounový pás. Pod přesazenou střechou pak běží třikrát odstupňovaná korunní římsa. Ve východní a západní stěně jsou zapuštěná malá okna s nepravidelným půlkruhovým nadpražím. Okna jsou jednoduchá čtyřtabulková. Okenní křídla jsou pevná a nelze je otevřít, každé z nich má pouze otvíravou ventilační část. Z exteriéru jsou zamřížována protahovanými prutovými mřížemi. Okna i mříže jsou původní, svým charakterem zapadají na přelom 18. a 19. století. V interiéru mají okna šikmé špalety a odsazenou část parapetu, jedná se o dodatečné dozdění. Šikmé špalety má i vstupní nika. Nad okny si zaslouží pozornost ze zdiva vystupující kulatina, jedná se nejspíš o formu ztužujícího věnce.

Vnitřní prostor kaple je zaklenut plackou. Zdivo interiéru je omítnuto vápennou omítkou s příměsí hlíny a vápna nepochybně místní proveniencí. Stejně složení mají i vnější omítky. Vnitřní prostor je vymalován několika vrstvami monochromního nátěru v různých odstínech modré barvy, vrchní odstín je bílý. Při mechanickém sejmutí malé části těchto vrstev v jihovýchodním rohu placky se objevují známky starší nástěnné malby, přičemž není zcela zřetelné, zda se jedná o malbu figurální, reliéfní nebo pouze jednoduchou lineární. Mohlo by se jednat o Nejsvětější Trojici popisovanou v soupisu z roku 1837.

Podlaha kaple je v polovině jedním stupněm předělena na dvě výškové úrovně. Pokrývá jí z poloviny tvrdá vícebarevná šamotová dlažba, z poloviny novější beton.

³⁷⁷ Směr původní cesty je velmi dobře patrný na císařském otisku stabilního katastru i na starší fotografii kaple.

Krov kaple, zastřešené šestibokou jehlancovou střechou, není přístupný. Velmi pravděpodobně však sestává pouze z pozednic ukotvených ke zdivu a z krokví. Střechu pokrývá břidlice, spodní lem je z pozinkového plechu. Na vrcholu spočívá plechová jehla.

6.3. Stavební historie

Jak vyplývá z kapitoly dějiny objektu, je doba výstavby této kaple neznámá. Na první pohled se zdá, že je zachována v původní podobě a neprodělala žádné stavební změny. Změny jsou patrné až při jejím bližším ohledání a při srovnání stávajícího stavu se starší fotografií. Jedná se však skutečně spíše o dílčí úpravy. Při srovnání stávajícího stavu s fotografií z roku 1933³⁷⁸ je zřejmé, že došlo ke snížení světlé výšky okenních otvorů přibližně o jednu třetinu. Zdá se, že spodní části oken včetně mříží nebyly odstraněny, nýbrž pouze obezděny a následně omítnuty. Ze šestitabulkových oken tak vznikla okna čtyřtabulková. Při zazdívání byla odstraněna také krycí parapetní deska, která se podle uvedené fotografie zdá být kamenná. Kdy přesně k této změně došlo není zcela jasné, neboť další srovnávací materiál nebyl během zpracování práce nalezen. Není známa ani příčina této úpravy.

Další změnou, ovšem evidentně starší, velmi pravděpodobně ještě z 19. století, je rozšíření vstupního otvoru na každé straně o 10 centimetrů. Tato změna je zřejmá z odsazení sloupků kamenného ostění, zejména díky ozdobnému pásku po jeho obvodě. V této situaci bývá nepsaným pravidlem, že ozdobné pásy na sebe po celém obvodu otvoru, ať už dveřního či okenního, plynule navazují a tvoří pohledově jednolitý celek. Takovéto odsazení v místě styku sloupků s nadpražím je netypické, nelogické a neestetické. Důvod rozšíření vstupu není, stejně jako v předešlém případě, zcela jasný. Původní šířka mohla být nedostatečná buď kvůli špatné průchodnosti nebo při výměně dveří, kdy stávající otvor nestačil nově zhotovenému dveřnímu křídlu. K této situaci však mohlo dojít již v průběhu stavby kaple, kdy měl stavitel ostění hotové a kvůli jednomu z uvedených důvodů byl nucen otvor rozšířit. Tato úprava by však mohla být provedena také při případné novostavbě kaple v padesátých letech 19. století, přičemž mohly být použity prvky ze staré zbořené kaple.

Původní není ani úprava podlahy kaple. Stávající dlažba odpovídá provedení z počátku 20. století, beton vykazuje známky ještě mladší. Předešlou úpravu podlahy lze, stejně jako u ostatních kaplí, předpokládat z kamenných, snad i diagonálně kladených dlaždic z hrubozrnného pískovce. Oproti stávající mohla být odlišná i střešní krytina, pravděpodobně šindel. Použití břidlice je pro tento region, zvláště v lidovém prostředí, v 19. století netypické.

³⁷⁸ SOKA Trutnov. fond *Archiv obce Bečkov*. Fotokronika obce. inv. č. 2, kniha č. 2.

6.4. Památkové hodnocení

Kaple je velmi zajímavou, v širším regionu netypickou a ojedinělou stavbou. Pro celý širší region jsou typické spíše kaple obdélného půdorysu s různým způsobem zakončení (pravoúhlým, polygonální či půlkruhovou apsidou) a s malou zvonící nad štítovým průčelím, půdorys šestiúhelníku je skutečnou výjimkou. Ve srovnání s ostatními kaplemi je netypická také slohovým provedením. Zatímco ostatní patří k typickým ukázkám Podkrkonošských, téměř čistě klasicistních, drobných forem sakrální lidové architektury, tato dokládá jednu z možných forem přenesení monumentálnosti pozdního baroka na drobnější měřítko sakrální lidové stavby. A to v době, kdy ve vyspělém moderním stavitelství barokní architektura již odezněla. Dlouhé dozrívání různých slohů v lidovém prostředí sice všeobecně není jevem nějak netypickým, ovšem v tomto případě, kdy kaple byla postavena v téměř, ne-li ve zcela, shodném časovém období s ostatními nejen v jednom panství, farnosti, ale dokonce i v jedné obci se jedná o poměrně radikální slohový rozdíl.

O selském původu kaple vypovídají nejen archivní prameny (viz dějiny objektu), ale i celkový dojem stavby a jednotlivé detaily. Mezi ně patří zejména nepravidelnost některých tvarů, ať už se jedná o klenutí okenních otvorů, vertikální polohu stěn či jednoduchou formu architektonického členění vnějšího pláště. Jako nesporný doklad lidové tvořivosti lze vnímat i zmíněné neestetické rozšíření vstupu.

Vzhledem ke svému umístění v krajině - stojí téměř jako solitér na okraji louky v místě styku dvou cest vedoucích do Bečkova a do Rybníčku, z nichž jedna je novodobá bez historického původu, nemá zvláštní urbanistický význam. Naproti tomu velmi výrazně oživuje kulturně historický akcent volné pozdně barokní krajiny, dnes znehodnocené novodobou zástavbou s pozůstatky těžby nerostných surovin. I přes celkové znehodnocení historického rázu okolní krajiny si nadále uchovává zvláštní podobu genia loci.

6.5. Hodnotné detaily a prvky

Kaple je velmi hodnotná jako celek. Tato drobná forma sakrální lidové stavby je živým dokladem tvrzení, že celek sestává z detailů. Zvláštní pozornost a nutnost zachování si zaslouží především původní okna s mřížemi a fasádní římsy. Hodnotným prvkem by nepochybně bylo i potvrzení předpokládaného výskytu nástěnných maleb.

6.6. Architektonické a památkové závady, náměty pro zachování objektu

Kaple nemá prakticky žádné architektonické ani památkové závady, poměrně citlivé k charakteru objektu je i částečné zazdění okenních otvorů. Při bližším pohledu působí poněkud násilně pouze vstupní dveře, na nichž je znát jejich neautentičnost. Toto se projevuje zejména velmi hladkou úpravou povrchu i přísně pravidelným opracováním, které si odporuje s celkovým lidovým pojetím stavby. Při případné opravě kaple by bylo dobré zvolit alespoň jejich vhodnější povrchovou úpravu. Na stavbě se projevují spíše technické závady, zejména zvýšená vlhkost zdiva, drobný mech na střeše a statické trhliny ve zdivu. Příčinou trhlin může být podmáčení nebo pokles podloží, v němž se mohou nacházet pozůstatky důlních štol. Příčinou mechu na střeše jsou stromy stojící u kaple.

V případě opravy kaple je bezpodmínečně nutné zachovat stávající okna i mříže, nebyla by vhodná ani změna podlahové krytiny. Její výměna by byla možná pouze v případě užití kamenných desek. Je nutné zachovat také římsy na vnějším plášti budovy. Při případné opravě interiéru je nutné dbát na zvýšenou opatrnost při úpravách vnitřních omítek, kde existuje velmi reálná možnost výskytu nástěnných maleb – alespoň podle provedené sondy. Pro zjištění stavu spodních nátěrových vrstev a rozsahu případné hodnotnější výmalby by bylo vhodné provést v kapli alespoň základní restaurátorský průzkum bez ohledu na to, zda v budoucnu budou nebo nebudou v kapli probíhat jakékoliv opravy.

6.7. Prameny, literatura, ikonografie

Prameny:

OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*. bez inv. č. Kopie téhož v knihovně SOkA Trutnov.

SOkA Trutnov. fond *Arciděkanský úřad Trutnov*.

SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*.

Spisový archiv NPÚ ÚOP v Pardubicích.

Literatura:

DEMUTH, Josef. *Trautenauer Bezirks – Kunde*. Trautenau: Verlag des Trautenauer Bezirkslehrer – Vereins, 1901. s. 593.

KOLEKTIV autorů. *Krkonoše. Příroda, historie, život*. Praha: Baset, 2007. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 571.

Ikonografie:

NPÚ ÚOP v Pardubicích. *Fotoarchiv*.

SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Bečkov*. Fotokronika obce. inv. č. 2. kn. č. 2.

7. „Spodní“ kaple v Bečkově

7.1. Dějiny objektu

Stejně jako v předešlém případě není ani o dějinách této kaple mnoho známo. Z hlediska své historie zůstávala dosud prakticky bez povšimnutí, naprostá většina pramenů, dobové i současné literatury o ní mlčí. V literatuře se o ní dovídáme pouze v Demuthově vlastivědné práci z roku 1901, která zaznamenává kusou informaci, že v místě stojí dvě malé kaple³⁷⁹. Z dostupných pramenů se o ní dovídáme pouze ze soupisu kaplí, soch a křížů v bernartické farnosti z roku 1837 a v jeho opisu z roku 1841 v pamětní knize bernartické fary. Soupis obsahuje údaje, že v Bečkově stojí na obecní louce kamenná kaple o rozloze 2 čtvereční sáhy vnitřního prostoru. Dobu její výstavby uvádí jako neznámou, jako původce a stavebníka uvádí nejmenovaného sedláka z bečkovské hospodářské usedlosti čp. 5. Hospodář této usedlosti zajišťoval také její údržbu, k níž nebyl zřízen zvláštní udržovací fond. Obecně se stavba nazývala kaplí Nejsvětější Trojice a v době pořizování soupisu se nacházela v dobrém stavebním stavu. V soupisu je také uvedeno, že kapli zdobí mnoho obrázků, její bližší stavební podobu však nezaznamenává.³⁸⁰

Cenným dokladem jsou také údaje o bečkovských zvonech v kampanologické sbírce Východočeského muzea v Hradci Králové, nacházejí se zde údaje o celkem třech zvonech. Podle této sbírky pocházel nejstarší bečkovský zvon z roku 1774 od pražského zvonaře Johanna Georga Kühnera. Nesl reliéfy dvou světců a nápis Johann Georg, přičemž bližší specifikace světců ani nápisu není známa.³⁸¹ Druhý zvon pocházel z roku 1776 od zvonaře J. Schönke a nesl reliéf Panny Marie s Ježíškem³⁸². Třetí bečkovský zvon pocházel z roku 1844 od neznámého zvonaře. Po obvodu nesl reliéfní květový ornament, na těle reliéf Panny Marie u Jeslí (svatá Rodina?), po stranách reliéfu pak bylo vročení 1844.³⁸³ Bohužel sbírka neuvádí, z kterých kaplí jednotlivé zvony pocházely. Tyto údaje však doplňuje soupis rekvírovaných zvonů v bernartické farnosti z roku 1916, který uvádí v Bečkově dva zvony. Jeden s obrazem Panny Marie od pražského zvonaře J. Kühnera, u něhož se však liší udaný rok odlití, rekviziční soupis uvádí na rozdíl od kampanologické sbírky rok 1750. Dále uvádí informace, že v průměru měřil 47 centimetrů, na výšku 33 centimetrů, vážil 40 a půl kilogramu a visel na

³⁷⁹ DEMUTH, Josef. c. d. s. 593.

³⁸⁰ SOkA Trutnov. fond *Arciděkanství úřad Trutnov*. Soupis soch a křížů z roku 1837. inv. č. 12, kart. 5. Opis soupisu In OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

³⁸¹ Muzeum východních Čech v Hradci Králové. Kampanologická sbírka. inv. č. 337.

³⁸² Muzeum východních Čech v Hradci Králové. Kampanologická sbírka. inv. č. 659.

³⁸³ Muzeum východních Čech v Hradci Králové. Kampanologická sbírka. inv. č. 261.

domě čp. 27.³⁸⁴ Druhý zvon visel podle rekvizičního soupisu na kapli „Panny Marie Pomocné“, vážil 21 a půl kilogramu, v průměru měřil 34 a půl centimetru, na výšku 26 centimetrů, nesl reliéf Panny Marie Pomocné a byl věnován Josefem a Kateřinou Röhrichtovými. Rok odlití ani zvonaře soupis neuvádí.³⁸⁵ Na základě těchto údajů dojdeme k závěru, že nejstarší zvon od Johanna Georga Kühnera pocházel z roku 1774 a visel na domě čp. 27. U zvonu zavádí rozdíl v letopočtu, za spolehlivější lze pokládat údaj z kampanologické sbírky, tedy 1774, neboť tato obsahuje sádrové odlitky zvonů.³⁸⁶ U druhého zvonu naopak zavádí název kaple, v níž visel, neboť jako „kaple Panny Marie Pomocné“, se nazývala kaple v Rybníčku. U té jsou v rekvizičním soupisu uvedeny dva samostatné zvony, lze tedy předpokládat, že mohlo dojít k písařské chybě v názvu kaple a zvon z roku 1776 visel v Bečkově. Je však nutné počítat i s možností chybného zapsání obou zvonů v souvislosti s lokalizací obou kaplí. V takovém případě mohl tento zvon viset v Rybníčku a jeden z uvedených rybníčkovských naopak v Bečkově. Každopádně by zvon mohl souhlasit s dobou výstavby jedné z kaplí. S ohledem na celkovou stavební podobu „horní“ bečkovské kaple je zcela vyloučeno, že by některý ze zvonů visel zde. Třetí zvon z roku 1844 uvedený v kampanologické sbírce hradeckého muzea pocházel nejspíš z Rybníčku, který byl již od zavedení obecního zřízení, a tedy i v době pořizování předmětné sbírky, osadou Bečkova. V citovaném soupisu kaplí v bernartické farnosti z roku 1837 se navíc v Rybníčku uvádí jeden zvon a v Demuthově vlastivědné práci z roku 1901 již dva³⁸⁷. Zvon z roku 1844 tak do tohoto období krásně zapadá. Soupis rekvírovaných zvonů ve fondu Státní památková správa o Bečkově mlčí, další možnost srovnání tedy dosud není.

Další osudy kaple v průběhu 19. i 20. století nejsou známy a vzhledem k dosavadním výsledkům bádání půjdou zjistit jen velmi těžší. Za zmínku stojí snad jen informace, že v průběhu celé 2. poloviny 20. století byla kaple majetkem obce Bernartice, stejně je tomu i dnes. Nesloužila však svému původnímu poslání, nýbrž jako sklad ovoce a zeleniny zdejšího penzionu „Zátiší“.

7.2. Rozbor objektu

Tzv. „spodní“ kaple je situována uprostřed intravilánu někdejší obce, dnes malé osady, naproti budově bývalé školy čp. 63. Je situována na křižovatce dvou cest, dnes

³⁸⁴ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Ostatní korespondence. Inv. č. 83, kart. 4.

³⁸⁵ Tamtéž.

³⁸⁶ Při studiu kampanologické sbírky však odlitek nebyl nalezen a zjištěné údaje pocházejí pouze z inventarizačního katalogu.

³⁸⁷ DEMUTH, Josef. c. d., s. 594.

vedlejších, jedna z nich však v minulosti tvořila hlavní cestu vedoucí středem obce. Kaple stojí hlavním průčelím k této cestě, kněžištěm k západu.

Jedná se o jednoduchou přízemní stavbu obdélného půdorysu se sedlovou střechou. Je zděná, velmi pravděpodobně se sbíraného kamene místní proveniencie. Zdivo kaple zakrývá omítka z vápenné malty, která je ošetřena monochromním vápenným nátěrem v přírodním odstínu bez příměsí barviv. Původní omítku doplňují novější vysprávky. Vstup do kaple je situován v ose hlavního štítového průčelí (východního). Vstupní dveře jsou jednoduché svlakové, na lícové straně svisle bedněné, osazené v jednoduché dřevěné zárubni z trámů při vnitřním líci zdi. Po stranách vstupu ve výši jeho nadpraží člení hlavní průčelí na každé straně jedna nika pro plastiku. Štít odděluje jednoduchá dřevěná římsa pokrytá šindelem. Štít je dřevěný, svisle šalovaný, spáry bednění překrývají latě. V ploše štítu je zavěšena zasklená dřevěná vitrína s obrazem svatého Jana Nepomuckého. Vitrína je vcelku jednoduchého provedení, kromě obrazu poutá pozornost pouze jeho vyřezávaná horní římsa zdobená soustavou volutových vzorů. Je však nutné si povšimnout také žaludových konců závěsů skříňových dvířek, které vypovídají nejen o stáří skříňe, ale mohou napovědět i o stáří kaple. Zadní štítové průčelí je celé včetně štítu hladce omítnuto bez jakéhokoliv architektonického členění. Hladce omítnuty jsou také obě okapové stěny, tyto však oživují okenní otvory, které mají na vnějším líci zdi jednoduché šambrány vytvořené z dřevěných latí. Tato úprava je novodobá.

Okna, z nichž se dochovaly pouze okenní rámy, jsou osazena při vnějším líci zdi, k rámcům jsou přibity jednoduché prutové mříže dělící plochu otvoru na osm polí. V interiéru mají okna výrazně šikmé špalety s rovným nadpražím.

Interiér kaple je plochostropý, původní stropní konstrukci zakrývá novodobé podbití pilinovými deskami, její podobu tedy v současné době nelze zjistit. Strop může být trámový záklopový, trámový s přiznaným podbitím nebo i s omítnutým podhledem. Podlaha kaple je betonová. V úrovni hrany okenních nadpraží obíhá stěny kaple dřevěný půlkulán s kovovými hřeby. Mohlo by se jednat o jakousi formu ztužujícího věnce, případně okenních nadpraží. V západní stěně je v interiéru malá nika pro uložení oltářní plastiky.

Krov kaple není přístupný, lze však předpokládat jednoduchou hambalkovou konstrukci sestávající pouze z pozednic, krokví a hambalků. Zavětrování krovu nejspíš zajišťovala konstrukce dnes již neexistující zvonové vížky nad hlavním průčelím. V místě, kde se tato vížka vypínala, je dnes posazen malý sedlový přístřešek nesený dvěma sloupky, jejichž nosnou funkci podporují čtyři krakorce s jednoduchým profilem. Střešní krytinu tvoří falcovaný pozinkový plech natřený zelenou barvou.

7.3. Stavební historie

Jak vyplývá z první kapitoly dějiny objektu, je doba výstavby kaple neznámá a na základě dosavadních znalostí půjde zjistit jen velmi těžko. Budeme-li vycházet z předpokladu, že v této kapli byl zavěšen alespoň jeden z uvedených zvonů, není teze o výstavbě kaple již v 70. letech 18. století nereálná. Tuto možnost podporuje jednak situace historického urbanismu obce (ta by však nebyla příliš odlišná ani v případě jiné ať starší či mladší kaple), jednak celkově jednodušší provedení stavby. Vyšší stáří lze usoudit také z její stavební podoby, zejména poměru tloušťky stěn k celkové hmotě stavby, výrazného zešíkmení okenních špalet i podoby nik po stranách vstupu. Naproti tomu až z počátku 19. století pochází vitrína ve štítu, velmi směrodatný prvek pro určení její datace představuje kování. Vitrína sem však mohla i nemusela být zavěšena až s jistým časovým odstupem od výstavby kaple. Déle než na počátku 19. století však kaple nepochybně postavena nebyla.

Ať byla postavena ještě koncem 18. nebo až počátkem 19. století, je jisté, že v této době neměla zvonovou věž zachycenou na dobových pohlednicích z počátku 20. století³⁸⁸. Pohlednice zachycují třístupňovou věž zastřešenou kuželovou stříškou na vrcholu s plechovou jehlou, makovicí a křížem. Spodní část věžky tvořily jednoduše svisle bedněné stěny. Střední zvonová část byla otevřená, střechu pokrytou šindelem oddělovala dřevěná římsa. Nosnou konstrukci věžky tvořily svislé sloupky začepované nejspíš do stropních trámů a zavětrované šikmými vzpěrami. Jednalo se o obdobu věže kaple v Rybníčku, obě mohly být zhotoveny i stejným tesařem. Celková podoba této věže vykazuje mladší známky, její způsob provedení zapadá do druhé poloviny 19. století. Napovídá tomu i nepoměr výšky věže ke hmotě samotné stavby. Skutečnost, že zachycená věž je mladší než kaple však v žádném případě neznamená, že zde dříve žádná věž nebyla, dokladem toho může být několikero doložených přestaveb věže kaple svatého Jana Nepomuckého v Královci. Navíc za předpokladu, že byl v kapli zavěšen zvon, musela mít i zvonovou věž. Kdy a za jakých okolností zvonová věž z kaple zmizela není známo. Ještě v šedesátých letech 20. století kaple věž měla, ovšem již bez jehly, makovice a kříže³⁸⁹. Podrobnější zjištění o zmizení věže a přitom zúčastněných osob by bylo pro zjištění dějin této stavby nanejvýš žádoucí, neboť makovice věže musela obsahovat pamětní list s obsahem důležitých údajů o stavbě věže a třeba i kaple.

³⁸⁸ Soukromá sbírka historických pohlednic starosty Bernartic Bc. Václava Schreiera. MÁLEK, Vlastimil – SCHREIER, Václav. c. d. s. 102.

³⁸⁹ Tento stav je patrný na fotografii ze stejného období, která tvoří součást soukromé sbírky Bc. Václava Schreiera z Bernartic.

V dřívější době se v kapli předpokládá také jiná úprava podlahy, pravděpodobně kamenné desky položené prostě do hlíny nebo pouze udusaná hlína. Stoprocentní je i výměna dveří, úprava oken a stropního podhledu v průběhu druhé poloviny 20. století. Starší fotografie dokládá i pokrytí střechy šindelem, v bočních průčelích pod přesahem střechy hladkou zešíkmenou korunní římsu a zasklení nik v hlavním průčelí s dřevěným orámováním³⁹⁰. V nikách pak lze s jistotou předpokládat uložení drobných plastik. Odstranění těchto prvků lze bez bližšího časového určení zařadit rovněž do druhé poloviny 20. století.

7.4. Památkové hodnocení

Kaple vykazuje ve srovnání s ostatními objekty uvedenými v této práci celkově nižší památkovou hodnotu. Nižší hodnotu způsobuje jednak malá zachovalost původních prvků (dveře, okna), jednak úpravy provedené v průběhu druhé poloviny 20. století, zejména necitlivé zakrytí stropní konstrukce, úprava podlahy, nahrazení šindele pozinkovým plechem a v neposlední řadě i odbourání zvonové vížky. Ucelená hmota kaple, respektive hmotové jádro, zůstává dosud zachováno v původní podobě.

I přes sníženou památkovou hodnotu však kaple zaujímá velmi důležité postavení v urbanistickém vývoji osady, zároveň představuje jednu z malých forem lidového stavitelství. Navíc, jak je patrné z císařského otisku stabilního katastru, se jedná o jeden z prvních zděných objektů v osadě a z dnešního pohledu také o jeden z nejstarších, ne-li vůbec nejstarší. V současné době zde radikálně dominuje novodobá výstavba. Svým umístěním i způsobem provedení výrazně oživuje kulturně historický akcent celé osady. Ve srovnání s ostatními kaplemi je hmotově menší a stavebně nepatrně jednodušší, což se projevuje zejména chybějící apsidou a zvonovou vížkou. Stejně jako ostatní stavby dokládá úroveň vyspělosti lidové tvořivosti zdejších obyvatel ve spojení se zbožností.

7.5. Hodnotné detaily a prvky

V celkovém měřítku kaple nemá hodnotné prvky ani detaily, v souvislosti s dějinami obce je hodnotná spíše její hmota. Za zmínku stojí vitrína s obrazem svatého Jana Nepomuckého, který výrazně oživuje nejen štít kaple, ale i celé okolí. Při celkovém pohledu na kapli nezůstane bez povšimnutí ani zajímavé rozložení nik v ploše hlavního vstupního průčelí. Pro stavbu samotnou má nespornou hodnotu i bednění štítu, v širším pohledu se však jedná o jinak běžné jednodušší provedení. V souvislosti s vývojem stavebních konstrukcí je

³⁹⁰ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Bečkov*. Fotokronika obce. inv. č. 2, kniha č. 2.

důležité upozornit na dřevěný ztužující věnec v interiéru, pokud se ovšem skutečně jedná o tuto funkci.

7.6. Architektonické a památkové závady, náměty pro zachování objektu

Jednou z hlavních závad snižujících celkovou hodnotu kaple je druhotné podbití stropní konstrukce. Bylo by dobré jej odstranit a najít vhodnější řešení. Odstranění podbití by ukázalo také typ použité stropní konstrukce, jíž by bylo vhodné s ohledem na její stav zachovat, případně zdokumentovat zaměřením s fotografickou přílohou a nahradit novou. V případě, že je původní konstrukce s omítnutým podhledem, by bylo dobré s ohledem na její stav mechanickým snímáním případných nátěrových vrstev zjistit, zda se zde nenachází starší reliéfní či figurální výmalba. Totéž platí také o stěnách v interiéru kaple, i když se možnost výskytu nástěnných maleb zdá být méně pravděpodobná. Případnou novou stropní konstrukci by bylo možné provést prkenným podbitím se spárami překrytými latěmi po vzoru kaple v Rybníčku nebo podbití opatřit rohoží či rabicovým pletivem a omítnout vápennou maltou. Při případné rekonstrukci kaple bude nutné najít také adekvátní výplně okenních otvorů, nejlépe dřevěná křídla rozčleněná do více tabulek po vzoru členění mříží nebo alespoň do kříže.

V každém případě je nutné zachovat i stávající bednění štítu včetně dřevěné vitríny. Výměna stávajícího štítového bednění za nové by památkovou hodnotu kaple ještě více snížila. Dále je nutné zachovat krytí římsy oddělující bedněný štít. Stávající šindele jsou však dožilé, bude potřeba je nahradit novými. Zvýšení památkové hodnoty kaple by pomohlo i celkové pokrytí střechy šindelem, stávající střešní krytina není pro tento typ stavby příliš vhodná. Naopak vhodným oživujícím prvkem je malá stříška na místě někdejší zvonice. Pro snížení vlhkosti zdiva by bylo vhodné provést po obvodu kaple drenáž a zajistit větší odvětrávání interiéru. V případě rekonstrukce podlahy by bylo lepší pokrýt jí deskami z hrubozrnného pískovce položenými prostě do hlíny, písku nebo vápenné malty.

7.7. Prameny, literatura, ikonografie

Prameny:

Muzeum východních Čech v Hradci Králové. Kampanologická sbírka.

OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*. bez inv. č. Kopie téhož v knihovně SOkA Trutnov.

SOkA Trutnov. fond *Arciděkanský úřad Trutnov*.

SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*.

Literatura:

DEMUTH, Josef. *Trautenauer Bezirks – Kunde*. Trautenau: Verlag des Trautenauer Bezirkslehrer – Vereins, 1901. s. 593.

Ikonografie:

Císařský otisk stabilního katastru. 1841. Archiv ČÚZK. Těž www.archivnimapy.cuzk.cz.

NPÚ ÚOP v Pardubicích. *Fotoarchiv*.

Soukromá sbírka historických pohlednic a fotografií starosty Bernartic Bc. Václava Schreiera.

MÁLEK, Vlastimil – SCHREIER, Václav. *Žacléřsko na historických pohlednicích. Historický průvodce*. Žacléř: Svazek obcí Žacléřsko, 2006. ISBN 80-903831-0-6. s. 102.

SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Bečkov*. Fotokronika obce. inv. č. 2, kniha. č. 2.

Soukromá sbírka historických pohlednic a fotografií starosty Bernartic Bc. Václava Schreiera.

8. Kaple v Rybníčku

8.1. Dějiny objektu

První historicky známá písemná zmínka o kapli v Rybníčku pochází stejně jako u většiny ostatních z často zmiňovaného soupisu kaplí, soch a křížů v bernartické farnosti z roku 1837. Ze soupisu se dovídáme, že v Rybníčku stojí malá kamenná kaple o ploše vnitřního prostoru jeden a půl čtverečního sáhu.³⁹¹ V době zápisu měla malý zvonek a byla vyzdobena mariánským obrazem. Mimo tohoto stručného popisu obsahuje soupis dovětek „...jinak docela jednoduchá“. Všeobecně se nazývala „obecní kaple“ nebo také „Panny Marie Pomocné“ a v roce 1837 se nacházela v dobrém stavebním stavu. Jejím stavebníkem byla obec Rybníček, vcelku logicky tedy stála, a dodnes stojí, na obecním pozemku. Kaple neměla zvláštní udržovací fond, její údržbu obstarával zdejší starosta. Mimo těchto bezesporu velmi důležitých a zajímavých informací se zde také uvádí, že byla postavena před šedesáti lety.³⁹² Přihlédneme-li k datu pořízení zápisu 1837, znamenalo by to, že kaple byla postavena v roce nebo spíš kolem roku 1777.

Jiné prameny související s dějinami kaple nebyly dosud nalezeny, mimo této uvedené zprávy o jejich dějinách v průběhu celé druhé poloviny 19. století nevíme. Další zpráva pochází až z roku 1901 z vlastivědné práce Josefa Demutha, která obsahuje velmi stručnou informaci, že se uprostřed osady nachází volné prostranství s kaplí a dvěma zvonky.³⁹³

Oběma zvonům z kaple se v roce 1916 nevyhnula rekvizice. Podle rekvizičního soupisu jeden z nich vážil 55 a půl kilogramu, vysoký byl 33 centimetrů, v průměru měřil 47 centimetrů a nesl reliéf Panny Marie. Druhý vážil 32 kilogramů, vysoký byl 30 centimetrů a v průměru měřil 30 centimetrů. U tohoto zvonu není zaznamenán žádný reliéf, kapli jej věnoval Johann Weber.³⁹⁴ Přihlédneme-li k údajům o zvonech z kampanologické sbírky Muzea východních Čech v Hradci Králové, dojdeme k závěru, že jeden z nich mohl pocházet z roku 1844. Vzhledem k rozporuplnosti bečkovských a rybníčkovských zvonů však zůstává otázkou původ a místo druhého zvonu. Rozpory v údajích i možnosti původu a místa zavěšení obsahují dějiny „spodní“ bečkovské kaple. Otázka zvonů zůstává nadále otevřená.

Nesporné je, že nový zvon byl pro kapli odlit v roce 1931, zaplatil se z dobrovolných darů. Posvětil jej bernartický farář v blíže neznámém datu, povolení k jeho svěcení udělila

³⁹¹ SOKA Trutnov. fond *Arciděkanství úřad Trutnov*. inv. č. 12, kart. 5. Opis soupisu In OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*.

³⁹² Tamtéž.

³⁹³ DEMUTH, Josef. c. d.

³⁹⁴ SOKA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Ostatní korespondence. inv. č. 83, kart. 4.

biskupská konzistoř 6. srpna 1931³⁹⁵. Nový zvon vážil 56 kilogramů, v průměru měřil 46 centimetrů, odlil jej neznámý zvonář. Sundán byl při rekvizici v průběhu druhé světové války³⁹⁶, nový zvon se již v kapli neobjevil.

Osudy kaple po druhé světové válce nejsou známy, s odsunem německy mluvících obyvatel její dějiny nejspíš utichly a kaple pomalu chátrala. Podle některých pamětníků se zde ještě v šedesátých letech 20. století nacházel oltář a snad i nástěnná vnitřní výmalba³⁹⁷.

8.2. Rozbor objektu

8.2.1. Urbanistická situace

Kaple stojí uprostřed malé osady s volně rozptýlenou převážně chalupnickou zástavbou s několika novodobými staveními. Osadu založili žacléřští jezuité v roce 1703³⁹⁸. Stojí v otevřeném centrálním prostranství poblíž hlavní komunikace vedoucí z nedalekého Bečkova. Stavba je orientována ve směru východ – západ, apsidou na západ. Mimo samotné kaple oživuje prostranství ještě pozdně barokní pilíř s reliéfy světců, dříve s litinovým křížem³⁹⁹. Pilíř je přibližně stejného stáří jako kaple. Kaple samotná představuje drobnou sakrální stavbu s poměrně jednoduchým architektonickým řešením, přesto patří k hlavním prvkům utvářejícím urbanistickou podobu celé osady.

8.2.2. Dispozice

Jedná se o stavbu obdélného půdorysu zakončenou asymetrickou elipsovitou apsidou orientovanou k západu. Vnitřní prostor tvoří jedna místnost, z níž je možný i přístup ke krovu. Vstup do kaple se nachází v hlavním východním průčelí.

8.2.3. Zdivo a omítky

Celá stavba je zděná ze sbíraného kamene místní proveniencí. Zdivo sestává z neopracovaných kamenů různé velikosti vyzděných na hliněnou maltu s příměsí vápna a malého množství písku. V interiéru i v exteriéru je omítnuto hrubou, hladce zahlazenou, omítkou z malty stejného složení jako ve zdivu. Poměrně silnou vrstvu omítky překrývá několik vrstev vápenného nátěru v různých barevných odstínech. Vzhledem k charakteru zdiva nemá vrstva hliněné omítky na všech místech stejnou tloušťku.

³⁹⁵ SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*. Ostatní korespondence. inv. č. 83, kart. 5.

³⁹⁶ Tamtéž.

³⁹⁷ Ústní informace starosty Bernartic Bc. Václava Schreiera, sděleno 13. března 2008.

³⁹⁸ SCHALLER, Jaroslava, c. d. s. 112. Též DEMUTH, Josef. c. d. s. 594.

³⁹⁹ PRÄTORIUS, Karl – WEBER, Hellmut. c. d., s. 183.

V interiéru je základní spodní nátěr bílé barvy. Původní bílý nátěr překrývá vápenný nátěr žluté barvy, dále několik vrstev (zdají se být 2-3) vápenného nátěru ve světle modrém odstínu, jedna žlutá vrstva a na povrchu opět bílý vápenný nátěr. Vrchní vrstva je však téměř zaniklá a prosakují starší nátěry. Při mechanickém snímání jednotlivých vrstev nejsou patrné žádné známky dekorativní výmalby. Vnitřní omítka je téměř dožilá a postupně odpadá. Také v exteriéru je základní nátěr bílé barvy. Základní spodní vrstvu zde překrývají, stejně jako v interiéru, dvě až tři vrstvy vápenného nátěru modré barvy překryté nátěrem žluté barvy. Vnější omítky jsou silně dožilé, značná část již opadala, na apsidě je původní omítka částečně zcela nahrazena a částečně zřejmě překryta novou vápennocementovou. Ze zbývajících částí vnějších omítek lze vyčíst jednoduché malované zdobení fasády v první vrstvě vápenného nátěru. Pod podbitím přesahu střechy v okapových stěnách kaple je v první vrstvě omítky patrný původní přibližně 10 cm široký malovaný pás pastelově červené barvy lemující podbití střechy. Původně tento pás zřejmě obíhal celou kapli vyjma štítové stěny. Část červeného nátěru v severním průčelí se zdá být novodobá. Ve štítové stěně nad vstupem je ve velmi torzálním stavu patrný vertikální malovaný pás stejné načervenalé barvy, při vnějším okraji lemovaný hnědou linkou. Zde je omítka z větší části opadaná, v zachovalé části překrývá původní lineární malování několik novějších nátěrových vrstev. Při snaze odkrýt původní malování mechanickým snímáním jednotlivých vrstev odpadávají celé kusy omítky. Z těchto důvodů prakticky není možné zjistit šířku původního malovaného pásu ani celkový rozsah a motiv původní dekorativní malby.

8.2.4. Interiér

Stěny interiéru kaple člení dvě malé niky umístěné před ohybem apsidy, které nejsou umístěny symetricky proti sobě. Vstup je situován v nice se šikmými špaletami a segmentovým záklenkem. Šikmé špalety mají i okenní otvory, jejich nadpraží je však půlkruhové. Podobně jako uvedené niky nejsou ani okenní otvory umístěny na stejné ose.

8.2.5. Podlaha

Podlahu kaple pokrývají hrubě opracované pískovcové dlaždice čtvercového tvaru prostě položené do hlíny. Tato podlaha je velmi pravděpodobně původní od doby výstavby kaple.

8.2.6. Strop

Stropní konstrukci tvoří hraněné dřevěné trámy prostě uložené na zdivo nosných stěn, v místě uložení mají částečně obezděná zhlaví. Stropní podhled tvoří podbití z ohoblovaných

fošen, jeho spáry zespod překrývají latě. Podbití je natřeno olejovými barvami, fošny v tmavě zeleném odstínu, latě bíle. Nad apsidou je v podbití ponechán čtvercový otvor umožňující vstup do krovu. Stropní konstrukce je, podobně jako podlaha, velmi pravděpodobně původní z doby výstavby kaple.

8.2.7. Střecha a krov

Střecha kaple je sedlová, nad apsidou polygonálně ukončená. Ve východním průčelí prostupuje střechou třístupňová šestiboká zvonička. Spodní část zvoničky má zabeďněné stěny pokryté eternitem. Střední zvonová část má otevřené stěny architektonicky upravené jetelovými okny, vrchní část tvoří jehlancová stříška pokrytá pozinkovým plechem. Střechu kaple pokrývají eternitové šablony přibité k prkennému bednění, nároží polygonálního ukončení jsou pokryta pozinkovým plechem.

Konstrukci krovu tvoří jednoduchá hambalková soustava sestávající pouze z pozednic, krokví a hambalků. Hambalky jsou s krokviemi spojeny jednoduchými plátovými spoji a dřevěnými kolíky. Přes stropní trámy jsou v podélném směru položeny téměř po celé délce kaple dva hraněné trámy tvořící součást konstrukce šestiboké zvoničky, plní funkci vazných trámů. Nosnou část konstrukce zvoničky tvoří svislé sloupky, z nichž čtyři jsou začepovány do vazných trámů, dva z nich do samostatného vazného trámu prostě uloženého na zdivu ve směru nosných prvků stropu. Obezďení zhlaví tohoto vazného trámu je nepatrné. Čepované spoje navíc zajišťují tesařské skoby. V podélném směru zajišťují sloupky šikmé vzpěry začepované do podélně položených vazných trámů, v příčném směru jsou zavětrovány vzpěrami v podobě ondřejských křížů. Ondřejské kříže jsou vedeny ve stejné úrovni jako krokve a jsou přeplátovány přes pozednice. Konstrukce jehlancové stříšky zvoničky není přístupná ani viditelná, nebylo možné jí zachytit. Všechny vzpěry konstrukce zvoničky mají viditelné pozůstatky po starších plátových spoji, což vypovídá o jejich druhotném využití. Střecha půdorysně přesahuje zdivo kaple, přesah je podbitý a natřený vápenným nátěrem stejného odstínu jako omítka. Celková podoba konstrukce věže vykazuje mladší známky, věž byla upravena v průběhu druhé poloviny 19. století.

8.2.8. Východní průčelí

Hlavnímu východnímu průčelí dominuje štít ve tvaru lichoběžníku, celý jednoduše svisle bedněný, spáry bednění překrývají latě. V přízemí je toto průčelí architektonicky členěno konkávně prohnutými nárožími, v jeho ose je situován vstup. Vstup sestává z jednoduchého kamenného ostění a dřevěných svlakových dveří. Ostění zhotovené z kamene místní proveniencí je zazděno při vnějším líci štítového průčelí, nadpraží uzavírá mírný

segment. Na vnitřní straně ostění jsou zavěšeny jednoduché svlakové dveře kopírující tvar ostění a vstupní niky. Dveře jsou sestaveny ze tří ohoblovaných fošen přibitých ke čtyřem svlakům. Lícová stěna dveří je natřena olejovým nátěrem žluté až okrové barvy, nátěr je dožilý. Dveře visí na závěsech z pásového železa s listovým zakončení posazených na pantech, které jsou zapuštěny v ostění. Na rubové straně dveří je připevněn krabicový zámek s klikou se lžícovým ukončením madla, na lícové straně plechový štítek se stejnou klikou. Na lícové stěně je druhotně zatlučenou tesařskou skobou vytvořen přitahovák, dodatečně je přišroubována také kladka.

8.2.9. Severní a jižní průčelí

Severní a jižní průčelí zvýrazňují hladké nárožní lizény provedené v maltě. Dvě stejné lizény se nacházely také při půdorysné patě apsidy, lizéna v severním průčelí díky nové omítce zanikla. V severním a jižním průčelí se ve stěnách nachází po jednom okenním otvoru. Okna samotná chybí, zůstaly zachovány pouze niky se šikmými špaletami a cihlovými parapety. V apsidě je nově proražen větrací otvor, jehož průduch zpevňuje azbestová roura.

8.3. Stavební historie

Tato kaple od doby své výstavby příliš mnoho stavebních změn nezaznamenala. V průběhu 19. století se jednalo spíše o běžnou údržbu, kterou nelze přesněji určit, neboť účetní kniha kaple, pokud vůbec nějakou měla, se nedochovala nebo dosud nebyla nalezena. Evidentní je pouze přestavba věže nejspíš někdy v sedmdesátých letech 19. století. Vypovídá o tom její gotizující vzhled i stav krovové konstrukce. Původní věž mohla být nižší s cibulovým zastřešením, podobná té, jakou měla v první polovině 19. století kaple svatého Jana Nepomuckého v Královci (viz pláněk v příloze). Na přelomu dvacátých a třicátých let 20. století došlo také k výměně střešní krytiny. Původní krytina není nikde popsána, téměř s jistotou se zde však dá předpokládat šindel, jehož nahradil eternit. Na fotografii kaple z roku 1933⁴⁰⁰ je již krytina vyměněna, s ohledem na počátek používání eternitu muselo k výměně dojít nedlouho před fotografováním. Z fotografie je také patrné, že kaple měla jednoduchá šestitabulková okna, byla natřena monochromním nátěrem se soklem zvýrazněným tmavším odstínem a na střeše zvoničky spočívala makovice s křížem⁴⁰¹. Je zde patrná také nižší úroveň okolního terénu a z něj vystupující pískovcový schod, který dnes splývá s terénem. Jinak byl vzhled kaple v roce 1933 prakticky shodný s dnešním, ovšem s rozdílem, že tehdy nebyla

⁴⁰⁰ SOkA Trutnov. fond *Archiv obce Bečkov*. Fotokronika obce. inv. č. 2, kniha. č. 2.

⁴⁰¹ Tato není na fotografii v příloze patrná, ale je zachycena na fotografii publikované v citované knize K. Prätoria a H. Webera na straně 183.

zchátralá, nýbrž velmi dobře udržovaná. Od roku 1933 tedy žádné výraznější stavební změny nezaznamenala, v blíže neurčené době došlo pouze k odstranění makovice s křížem na věži, nepochybně byla i několikrát vymalována a opravila se vnější omítka na apsidě. Tento zásah proběhl značně necitlivě. Původní lineární motivy na fasádě byly přemalovány nejspíš ještě v 19. století.

8.4. Památkové hodnocení

Tato kaple patří k ukázkovým reprezentantům drobné lidově-klasicistní sakrální architektury obohacené gotizující zvonovou věží. O jejím lidovém původu vypovídá kromě celkového architektonického vzhledu i jednoduchost jednotlivých stavebních konstrukcí, zajímavým dokladem lidové tvořivosti je i torzálně dochovaná lineární malba na vnějších omítkách. V tomto případě lze konstatovat, že jednoduše ztvárněné detaily tvoří hodnotný celek. Kaple dokládá kulturně historický i urbanistický vývoj někdejší osady, dnes spíše opuštěné samoty s několika sezónně využívanými původními chalupami necitlivě doplněnými novodobou zástavbou. V obou uvedených případech zaujímá dominantní postavení, které navíc umocňuje její zasazení přímo v centru osady. Při pohledu na urbanistickou situaci osady vytváří dojem, že zde stojí od počátku jejího založení. Kaple je jedním z posledních dokladů kulturního, náboženského i všedního života v osadě v minulých staletích.

8.5. Hodnotné detaily a prvky

Hodnotným architektonickým prvkem kaple je lineární malba hlavního průčelí, která je však dochována velmi torzovitě a šance na její obnovu jsou nízké. Jinak kaple zvláštními architektonickými ani umělecko řemeslnými články nevyniká, přestože je zde dochována řada původních prvků.

8.6. Architektonické a památkové závady, náměty pro zachování objektu

Kaple nemá výrazné architektonické ani památkové závady, je dochována velmi autenticky s naprostou většinou původních prvků, které by bylo dobré zachovat. Nevhodným zásahem bylo pouze novodobé omítnutí apsidy, které bylo provedeno poměrně necitlivě. Závadou kaple je spíše její zanedbaný stav. Pro její zachování bude nutná celková rekonstrukce. Její součástí by měla být i výměna střešní krytiny, přičemž obnovená krytina by měla být shodná se současnou, případně nahrazena dřevěným šindelem nebo břidlicí.

Naprostu nevhodné by bylo použití bonnského šindele nebo oplechování. Při rekonstrukci budou nutná také protivlhkostní opatření a oprava vnitřních i vnějších omítek, které se nacházejí ve velmi neutěšeném stavu. Při odstraňování stávajících omítek by bylo vhodné vyvarovat se chaotickému otlučení, naopak by měly být odstraněny postupným mechanickým snímáním jednotlivých nátěrových vrstev, aby se zjistil a zdokumentoval rozsah a podoba původní výmalby. Ideální by bylo provedení restaurátorského průzkumu. Podle stupně pořízené dokumentace by pak mohla být kaple vymalována způsobem obdobným původnímu. Případná konzervace stávajícího stavu se vzhledem k celkově špatnému stavu omítek nepředpokládá.

Na základě starších fotografií by měla být doplněna také okna – tedy jednoduchá šestitabulková a na střechu věže opět osazena makovice s křížem. Při rekonstrukci je nutné striktně dbát na zachování stávajícího bednění štítu, stropu včetně podbití, stávající podlahy z pískovcových desek i úpravy vstupu. Žádná z těchto konstrukcí se nenachází ve stavu, kdy by byla nutná její výměna, všechny lze citlivým způsobem ošetřit. Jejich odstranění by celkovou památkovou hodnotu kaple výrazně snížilo.

Přínosem by bylo i odlití nového zvonu, přičemž by bylo možné vycházet z parametrů původního zvonu (jsou uvedeny v kapitole „Dějiny objektu“). V případě odlití nového zvonu je však nutné zvážit jeho využití, neboť Rybníček dnes představuje poměrně odlehlou samotu.

8.7. Prameny, literatura, plány, ikonografie:

Prameny:

OÚ Bernartice. *Gedenkbuch der Pfarre zu Bernsdorf*. bez inv. č. Kopie téhož v knihovně SOkA Trutnov.

SOkA Trutnov. fond Arciděkanský úřad Trutnov.

SOkA Trutnov. fond *Farní úřad Bernartice*.

Ústní informace Bc. Václava Schreiera z Bernartic.

Literatura:

DEMUTH, Josef. *Trautenauer Bezirks – Kunde*. Trautenau: Verlag des Trautenauer Bezirkslehrer – Vereins, 1901. s. 593.

KOLEKTIV autorů. *Krkonoše. Příroda, historie, život*. Praha: Baset, 2007. ISBN 978-80-7340-104-7. s. 579.

SCHALLER, Jaroslaus. *Topographie des Königreichs Böhmen. Fünftehenter theil. Königgrätzer Kreis*. Prag und Wien, 1790. s. 112.

VALENČÍK, Michal. *Ohrožené památky. Kostely, kaple a kapličky v České republice*. Praha: Baset, 2006. ISBN 80-7340-082-0. s. 93.

Plány, mapy, ikonografie:

Císařský otisk stabilního katastru. 1841. Archiv ČÚZK. Těž www.archivnimapy.cuzk.cz.

PRÄTORIUS, Karl – WEBER, Hellmut. *Schatzlar und seine Bezirksgemeinden*. Marburg/Lahn, 1993. s. 183.

SOka Trutnov. fond *Archiv obce Bečkov*. Fotokronika obce. inv. č. 2, kniha. č. 2.

Všeobecná použitá literatura

MACEK, Petr. *Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum*. Praha: Státní ústav památkové péče, 2007. ISBN 80-902305-3-9.

KOLEKTIV. *Operativní průzkum a dokumentace historických staveb*. Praha: Národní památkový ústav, 2005. ISBN 80-86516-18-0.

ŠKABRADA, Jiří. *Konstrukce historických staveb*. Praha:ARGO, 2003. ISBN 80-7203-548-7.

HOFMAN, Gustav. *Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*. Plzeň: Státní oblastní archiv, 1984.

FRIEDRICH, Gustav. *Rukověť křesťanské chronologie*. Praha: PASEKA 1997. 2. vydání. ISBN 80-7185-118-3.

Seznam příloh

Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Bernarticích

Grafické hodnocení objektu:

Legenda vyhodnocení stavebního vývoje a památkového hodnocení

Vyhodnocení stavebního vývoje – půdorys přízemí, M 1:200

Vyhodnocení stavebního vývoje – půdorys patra, M 1:200

Památkové hodnocení – půdorys přízemí, M 1:200

Památkové hodnocení – půdorys patra, M 1:200

Dokumentace historického vývoje objektu, historická ikonografie:

Kostel na rekonstrukční mapě Čech ve 14. Století od F. Palackého

Kostel na rekonstrukční mapě velkostatků severovýchodních Čech kolem roku 1400 od J. V. Šimáka

Bernartice na výřezu Mullerovy mapy Čech

Kostel na mapě trutnovského vikariátu z roku 1782

Kostel na mapě žacléřského panství kolem roku 1840

Kostel na výřezu císařského otisku stabilního katastru

Kostel na plánu k rozšíření hřbitova z roku 1877

Kostel na plánu obce z přelomu 19. a 20. Století

Fotografie kostela se starou věží z roku 1867

Stavební plán kostela a fary z doby kolem roku 1840

Soudobá dokumentace objektu:

Současná situace kostela na snímku pozemkové mapy

Fotodokumentace stávajícího stavu objektu:

Celkový pohled na kostel od jihovýchodu

Celkový pohled na kostel ze hřbitova

Pohled na kostel od severovýchodu

Severozápadní průčelí kostela

Starší okno předsazené vitráži a boční vstup do příčné lodě

Exteriér kaple svatého Jana Nepomuckého

Hlavní vstup do kostela

Vstup do sakristie

Interiér kostela, pohled do lodě z kůru

Interiér kostela, pohled z kněžiště ke kůru

Interiér sakristie se schodištěm na oratoř a kazatelnu

Oratoř

Předsíň v podvěží se vstupem do lodě

Klasicistní sponová mříž se vstupem do lodě

Klenba v podvěží

Interiér kaple svatého Jana Nepomuckého s oltářem

Vstup později upravený na okno v kapli svatého Jana Nepomuckého

Interiér kaple svatého Jana Nepomuckého

Vstupní dveře z lodě do kaple svatého Jana Nepomuckého

Vitráž s obrazem svatého Josefa

Vitráž s obrazem Panny Marie

Vitráž s obrazem svaté Barbory

Vitráž s obrazem svatého Prokopa
Barokní okno v sakristii
Barokní okno v sakristii – detail kování
Křídlo barokního okna v sakristii
Barokní okno v sakristii – pohled z exteriéru
Detail kování vstupních dveří na kazatelnu
Detail osazení okenního rámu v lodi
Interiér prvního patra věže (před vstupem na kůr)
Detail pozdně barokní úpravy okenního otvoru a schodiště ve 2. patře věže
Detail zdiva mezi 2. a 3. patrem věže, v pozadí s trámem ztužujícího věnce a usazením schodnice
Detail fabionové příločky v rubové straně stropu nad lodí
Zvonová stolice
Zvon z roku 1920
Detail vazby krovu věže
Pohled do krovu věže
Krov nad příčnou lodí
Krov – detail výměny a vyztužení středového sloupku nad příčnou lodí
Pohled do krovu nad příčnou lodí
Krov – detail tesařské výměny v úžlabí nad příčnou lodí

Kostel Nanebevstoupení Páně v Lamperticích

Grafické hodnocení objektu:

Legenda vyhodnocení stavebního vývoje a památkového hodnocení
Vyhodnocení stavebního vývoje – půdorys přízemí, M 1:200
Vyhodnocení stavebního vývoje – půdorys patra, M 1:200
Vyhodnocení stavebního vývoje – krov a 2. patro věže, M 1:200
Vyhodnocení stavebního vývoje – 3. (zvonové) patro a krov věže, M 1:200
Památkové hodnocení – půdorys přízemí, M 1:200
Památkové hodnocení – půdorys patra, M 1:200
Památkové hodnocení – půdorys krovu a 2. patra věže, M 1:200
Památkové hodnocení – 3. (zvonové) patro a krov věže, M 1:200

Soudobá dokumentace objektu:

Současná situace kostela na snímku pozemkové mapy

Fotodokumentace stávajícího stavu objektu:

Celkový pohled na kostel od silnice
Celkový pohled na kostel ze hřbitova
Pohled na kněžiště z exteriéru
Lod' a přízemí věže z exteriéru
Detail vstupního průčelí
Detail kování vstupních dveří
Interiér lodě – pohled od kůru ke kněžišti
Interiér lodě – pohled z kněžiště ke kůru
Kněžiště s hlavním oltářem
Interiér sakristie
Interiér předsíně v podvěží se vstupem do lodě
Detail dlažby v lodi
Interiér 2. patra věže

Krov nad lodí
Detail tesařského spoje v krovu nad lodí
Rubová strana klenby nad kněžištěm

Kaple svatého Jana Nepomuckého v Královci

Dokumentace historického vývoje objektu, historická ikonografie:

Kaple na výřezu císařského otisku stabilního katastru
Fotografie kaple krátce před zbořením (1931)
Stavební plán se zachycením starší podoby kaple (kolem 1840)

Kostel svatého Jana Nepomuckého v Královci

Grafické hodnocení objektu:

Legenda vyhodnocení stavebního vývoje a památkového hodnocení
Vyhodnocení stavebního vývoje – půdorys přízemí, M 1:200
Památkové hodnocení – půdorys přízemí, M 1:200

Historická ikonografie:

Fotografie kostela krátce po dostavbě v roce 1931
Fotografie kostela krátce před rekonstrukcí v roce 1994

Soudobá dokumentace objektu:

Současná situace kaple na snímku pozemkové mapy

Fotodokumentace stávajícího stavu objektu:

Celkový pohled na kostel
Celkový pohled na kostel
Interiér lodě – pohled od kůru ke kněžišti
Interiér lodě – pohled z kněžiště ke kůru
Kněžiště s oltářem
Zvon roku 1707
Krov
Rubová strana falešné klenby

Kaple Panny Marie Pomocné ve Vrchové

Grafické hodnocení objektu:

Legenda vyhodnocení stavebního vývoje a památkového hodnocení
Vyhodnocení stavebního vývoje – půdorys, M 1:100
Památkové hodnocení – půdorys, M 1:100

Dokumentace historického vývoje objektu, historická ikonografie:

Kaple na výřezu císařského otisku stabilního katastru

Fotodokumentace stávajícího stavu objektu:

Pohled na kapli od jihozápadu
Pohled na kapli od severozápadu
Vstupní dveře do kaple
Detail kování vstupních dveří
Interiér kaple – pohled od vstupu do kněžiště
Detail výjevu Panny Marie na stropě
Vnitřní výmalba v jihozápadním koutě

Detail vnitřní výmalby

„Horní“ kaple v Bečkově

Grafické hodnocení objektu:

Legenda vyhodnocení stavebního vývoje a památkového hodnocení

Vyhodnocení stavebního vývoje – půdorys, M 1:100

Památkové hodnocení – půdorys, M 1:100

Soudobá dokumentace objektu:

Současná situace kaple na snímku pozemkové mapy

Dokumentace historického vývoje objektu, historická ikonografie:

Fotografie kaple z roku 1933

Fotodokumentace stávajícího stavu objektu:

Exteriér kaple v pozadí z pozůstatky bečkovských dolů

Hlavní vstupní průčelí

Interiér

Detail okna

Detail sondy ve vnitřní omítce s náznakem nástěnné malby

„Spodní“ kaple v Bečkově

Grafické hodnocení objektu:

Legenda vyhodnocení stavebního vývoje a památkového hodnocení

Vyhodnocení stavebního vývoje – půdorys, M 1:100

Památkové hodnocení – půdorys, M 1:100

Dokumentace historického vývoje objektu, historická ikonografie:

Kaple na výřezu císařského otisku stabilního katastru

Fotografie kaple z roku 1933

Soudobá dokumentace objektu:

Současná situace kaple na snímku pozemkové mapy

Fotodokumentace stávajícího stavu objektu:

Exteriér

Exteriér

Hlavní vstupní průčelí

Obraz svatého Jana Nepomuckého ve štítě

Interiér

Detail okenní niky v interiéru

Kaple v Rybníčku

Grafické hodnocení objektu:

Legenda vyhodnocení stavebního vývoje památkového hodnocení

Vyhodnocení stavebního vývoje – půdorys přízemí, M 1:100

Vyhodnocení stavebního vývoje – půdorys krovu, M 1:100

Památkové hodnocení – půdorys přízemí, M 1:100

Památkové hodnocení – půdorys krovu, M: 100

Dokumentace historického vývoje objektu, historická ikonografie:

Kaple na výřezu císařského otisku stabilního katastru

Fotografie kaple z roku 1933

Soudobá dokumentace objektu:

Současná situace kaple na snímku pozemkové mapy

Fotodokumentace stávajícího stavu objektu:

Východní průčelí kaple

Celkový pohled na kapli od jihovýchodu

Celkový pohled na kapli od jihozápadu

Detail malby nad vstupem s použitím barevného standardu

Detail zdiva v jihovýchodním nároží

Detail vstupu

Detail okenní špalety v interiéru

Interiér – pohled od kněžiště ke vstupu

Interiér – pohled od vstupu ke kněžišti

Krov – pohled z apsidy ke zvonové věži

Krov – pohled od zvonové věže k apsidě

Krov – detail vazby zvonové věže

Závěr

Jak již bylo naznačeno v úvodu, přináší práce v souvislosti s obecnými i stavebními dějinami všech objektů řadu nových, více či méně zajímavých poznatků. Ne všechny se však do jejího obsahu vešly. Jedná se však spíše o některá dílčí upřesnění, například údajů o zvonech. Všeobecně by práce měla být přínosná, přestože některé otázky zůstávají nadále otevřené. Pro úplnost standardního stavebně historického průzkumu by bylo vhodné doplnit i zaměření krovu a neobsažených pater věže kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bernarticích. Obsahem samostatné práce by mohla být historie bernartické farnosti z hlediska jejího správního a hospodářského vývoje i pohybu farářů a ostatních duchovních činitelů, jež byl mnohdy velmi pestrý. V souvislosti se stavebním vývojem by bylo dobré zmapovat také historickou situaci hřbitova a farního dvora. Mezi nedokončené úkoly patří i kompletní zpracování rozpočtu z přestavby bernartického kostela v letech 1794 – 1795, z něhož je v práci uvedena pouze malá část.

Mým cílem je věnovat se těmto úkolům ve vlastním volném čase, případně v některém z dalších studijních programů, přičemž prioritou je zpracování grafického vyhodnocení stavebního vývoje již zaměřené věže bernartického kostela a zakreslení zdokumentovaných dílčích prvků jako je barokní okno v sakristii a některá kování.

Resume

The diploma thesis deals with the historical building research surveys of church buildings in the Bernartice parish near Trutnov – Virgin Mary's Assumption Church in Bernartice, the Church of Assumption in Lampertice, the Church of St John of Nepomuk in Královec, the Chapel of St. John of Nepomuk (which was pulled down) and the chapels in Vrchová, Rybníček and Bečkov. The thesis is based on the non-destructive research methods of survey. Based on both written and iconographic sources, it deals with the architectural history of the particular buildings, it also offers the analysis and the descriptions of partial building construction.

The text part deals with the general history of particular buildings and the connections with their construction and reconstruction as well as with administrative history of the Bernartice parish. Appendices contain photodocumentation of the current situation of the buildings and their groundplans with the graphic interpretation of the building development and evaluation. Supplements contain historical plans, maps and photos.

Keywords: research surveys, architectural history, architecture, churches, chapels, Žacléř region